МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

За загальною редакцією О. В. Керекеши

МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ ПІДВИЩЕННЯ МОВЛЕННЄВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

монографія

Одеса – 2017

УДК 371.3:81’243

Рекомендовано до друку Вченою радою Одеського національного економічного університету Міністерства освіти і науки України (протокол № 2 від 24 жовтня 2017 року)

Рецензенти:

1. Петлюченко Н. В., завідуюча кафедри іноземних мов № 2 НУ «Одеська юридична академія», доктор філологічних наук, професор

2. Карпенко О. Ю., завідуюча кафедри граматики англійської мови Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова, доктор філологічних наук, професор

Автори:

Розділ 1: Лесневська К.В., Барабаш Ю.Г., Лепьохіна М.В., Ірхіна Ю.В., Причина Ю.В., Галашова О.Г., Карпова О.О.

Розділ 2: Бадюл Л.М., Шостак І.І., Бублик В.В., Дідур Ю.І., Заволока С.І., Кот М.І., Руденко Г.О., Яслинська К.М.

Розділ 3: Томчаковська Ю.О., Керекеша О.В., Барабаш Ю.Г.

Методи та засоби підвищення мовленнєвих компетенцій з іноземної мови в практичній діяльності майбутніх економістів: колект. наук. монографія; [за заг. ред. О.В. Керекеши]. – М.: Вид. «Атлант ВОИ СОИУ», 2017. - 147 стор.

На різних стадіях роботи використовується комплекс наукових методів педагогічного дослідження: аналіз, порівняння, узагальнення наукової інформації з проблеми дослідження, навчально-методичної та нормативної документації, метод теоретичного аналізу і синтезу на етапах вивчення мети, предмета, гіпотези, завдань дослідження, метод моделювання для розробки моделі формування мовленнєвих компетенцій студентів-економістів, педагогічний експеримент (констатуючий та формуючий) та узагальнення його результатів із використання методів статистичної обробки наукових даних.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА..... 5

Розділ І. Комунікативна компетенція як система мовленнєвих іншомовних умінь і навичок 7

1.1. Розуміння компетенції як системи 7

1.2. Європейська система рівнів володіння іноземною мовою: навчання, викладання, оцінка 13

1.3. Наукові засади вивчення поняття «комунікативна компетенція» 15

1.4. Формування мовних компетенцій на занятті з іноземної мови за допомогою Інтернет технологій 22

1.5. Сучасні методи й прийоми підвищення мовленнєвих компетенцій студентів-економістів..... 27

1.5.1. Складові чотирьох видів мовленнєвих компетенцій 27

1.5.2. Культура мовлення. Професійне мовлення студентів 32

1.5.3. Сучасні підходи у викладанні іноземної мови 34

1.6. Соціокультурна компетенція як складова вивчення іноземної мови 38

Розділ ІІ. Практичний досвід кафедри іноземних мов ОНЕУ щодо формування мовленнєвих компетенцій студентів-майбутніх економістів 46

2.1. Констатуючий експеримент кафедри щодо рівня володіння студентами мовленнєвими компетенціями .. 46

2.2. Сучасні та інноваційні підходи до викладання іноземної мови в ОНЕУ 53

2.3. Впровадження сучасних мультимедійних технологій у навчальний процес в ОНЕУ 75

2.4. Організація самостійної роботи студентів-майбутніх економістів орієнтованної на формування мовленнєвої компетенції 81
2.5. Науково-дослідна робота як один із засобів удосконалення мовленнєвих компетенцій студентів 86
2.6. Організація контролю якості знань студентів 93

Розділ ІІІ. Підвищення кваліфікації викладачів кафедри іноземних мов ОНЕУ як запорука якості навчання..... 100
3.1. Розвиток науково-дослідного потенціалу кафедри та концепція безперервної освіти як чинник удосконалення професійної майстерності викладачів ... 100
3.2. Авторські пілотні програми викладачів орієнтованні на формування мовленнєвих компетенцій студентів-майбутніх економістів 111
3.2.1. Пілотна програма «Академічний курс іноземної мови» 111
3.2.2. Пілотна програма «літня мовна школа» та інтерактивна авторська технологія “пункт призначення” 115
3.2.3. Пілотна программа «Школа молодих науковців» 122

Заключення 127

Список використаних джерел 131

Відомості про авторів 142

Додатки 143

ПЕРЕДМОВА

За умов реформування економіки, оновлення сфер нашого суспільства, розвитку нових форм ринкових відносин держава потребує економістів, професійна компетентність яких змогла б забезпечити конкурентноспроможність фахівця на ринку праці. Ці спеціалісти мають бути професійно підготовленими, володіти цілісною системою знань, умінь і навичок, необхідною для взаємодії у просторі європейської комунікації. Тому одним із завдань ВНЗ є підготовка фахівців-економістів, здатних до спілкування іноземною мовою у професійних ситуаціях. До таких ситуацій можна віднести різні мовленнєві контакти, пов'язані зі спільною підприємницькою діяльністю між українською та іноземною фірмами, участь у торгах на біржі, обговорення та укладання договорів, контрактів, угод. Зміст дослідження полягає в систематизації процесу формування мовленнєвої компетенції студентів-економістів, у гармонійному поєднанні розвитку всіх її складнових (мовної, мовленнєвої, соціокультурної, соціолінгвістичної), що дозволяє удосконалити процес вивчення мови; вивчення передового освітнього досвіду, виявленні найефективніших методів і прийомів удосконалення мовленнєвих умінь студентів у експерементальній роботі з формування мовленнєвих компетенцій студентів-економістів.

Проблема формування мовленнєвих компетенцій студентів-економістів, їх професійного мовлення з іноземної мови як складової міжкультурної комунікації є досить актуальною з огляду на процеси глобалізації, розбудову української держави й реформування економіки, розвиток міжнародних стосунків, перебудову в сфері освіти трансформацію підходів у навчанні студентів. Це вимагає від економіста високого освітнього рівня, інформаційної культури, розвиненого комунікативно-професійного потенціалу, готовності до мовленнєвої взаємодії. Це означає, що в ситуаціях професійного спілкування економіст повинен слухати, розуміти професійне мовлення зарубіжного партнера, орієнтуватись у набутій інформації, вести переговори та переконувати на користь своєї справи. Тому актуальним і важливим є в експериментальній роботі з формування умінь

професійного мовлення студентів-економітсів визначити методи та прийоми, що є найбільш ефективними для розвитку професійного мовлення студентів-економістів як складової європейської міжкультурної комунікації у контексті мовної підготовки майбутніх фахівців.

Викладання ділової іноземної мови привертає особливу увагу в процесі підготовки високо-кваліфікованих спеціалістів в умовах євроінтеграції та глобалізації

На різних стадіях роботи використовується комплекс наукових методів педагогічного дослідження: аналіз, порівняння, узагальнення наукової інформації, метод теоретичного аналізу і синтезу на етапах вивчення мети, предмета, гіпотези, завдань дослідження, метод моделювання для розробки моделі формування мовленнєвих компетенцій студентів-економістів, цілеспрямоване спостереження, аналіз продуктів навчально-пізнавальної діяльності студентів, самооцінка та оцінка рівня сформованості мовленнєвих компетенцій, педагогічний експеримент (констатуючий та формуючий) та узагальнення його результатів із використанням методів статистичної обробки наукових даних.

Мета дослідження – полягає в теоретичному обґрунтуванні, практичній розробці та експерементальній перевірці моделі формування мовленнєвих компетенцій з іноземної мови в практичній діяльності студентів-економістів.

Об'єкт дослідження – процес формування мовленнєвих компетенцій майбутніх фахівців з економіки.

Предмет дослідження – зміст, форми, методи, засоби, прийоми формування мовленнєвих компетенцій студентів в процесі вивчення мови.

Перелік найголовніших завдань дослідження включає визначення сутноті професійного мовлення студентів-економістів як засобу взаємодії у просторі європейської комунікації; вивчення передового світового досвіду з формування мовленнєвих компетенцій; визначення найефективніших методів й прийомів формування мовленнєвих компетенцій; обґрунтування змісту, форм, дидактичних умов реалізації мовленнєвих компетенцій студентів-економістів у процесі вивчення іноземної мови.

РОЗДІЛ 1.
КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК СИСТЕМА МОВЛЕННЄВИХ ІНШОМОВНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК

1.1. Розуміння компетенції як системи

В останні роки в Україні значно зросла кількість студентів та працівників освіти, які подорожують світом і беруть участь у міжнародних конференціях, проектах, програмах подвійних дипломів, грантах тощо. Учні, вчителі, викладачі та студенти навчаються за програмами міжнародних мовних шкіл. Зумовлено це тим, що одним із пріоритетних напрямів розвитку освіти є міжнародне співробітництво та інтеграція в галузі освіти, вихід національної освіти на ринок світових освітніх послуг, поглиблення міжнародного співробітництва, розширення участі навчальних закладів, учених, педагогів, студентів у проектах міжнародних організацій та співтовариств.

Використання мови, в тому числі і її вивчення, включає в себе дії, що виконуються особами, які в ролі окремих індивідів чи соціальних агентів розвивають ряд компетенцій, як загальних, так і - особливо - комунікативних мовленнєвих компетенцій. Сформовані компетенції використовуються в міру необхідності у різних контекстах залежно від різних умов та різних потреб для здійснення різних видів мовленнєвої діяльності, до яких належать мовленнєві процеси продукції та/або сприйняття текстів, пов'язаних з певними темами у специфічних сферах [18, 273 с.].

Під поняттям мовленнєвої компетенції розуміємо іншомовну мовленнєву компетенцію або комунікативну мовленнєву компетенцію, тобто здатність студентів спілкуватися іноземною мовою. Принцип навчання мовлення в умовах спілкування лежить в основі комунікативного підходу. Сутність комунікативного підходу до навчання іноземних мов полягає у тому, що навчальний процес спрямований на розвиток практичних умінь володіння мовою як засобом спілкування у різноманітних реальних життєвих ситуаціях, отже формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь відбувається завдяки здійсненню індивідумами іншомовної

мовленнєвої діяльності. Цей підхід визначився в результаті осмислення наукових досягнень в галузі лінгвістики, зокрема комунікативної лінгвістики, психології та теорії діяльності, що знайшло відображення в роботах з психології та методики навчання іноземних мов [14, 494 с.; 37; 46;].

Характерною особливістю сучасного етапу розвитку навчання є вимога інтеграції різних складових цілей навчання для досягнення базових компетенцій, які можна сформувати тільки спільними зусиллями усіх викладачів-предметників та самих студентів.

Згідно із загальноєвропейськими рекомендаціями Ради Європи, метою є не просто вивчення будь-якої мови, а вільне спілкування цією мовою, тобто формування в студентів іншомовної комунікативної компетентності. До структури комунікативної компетенції належать: мовленнєва компетенція (аудіювання, говоріння, читання, письмо); мовна компетенція (лексичні, фонетичні, орфографічні знання); дискурсивна компетенція; соціокультурна та соціолінгвістична компетенція; стратегічна компетенція. Студент повинен уміти здійснювати усне спілкування, розуміти на слух різну інформацію, логічно структурувати й передавати свої висловлювання, обирати ефективні стратегії для розв’язання будь-якої проблеми. Основними факторами, які впливають на формування комунікативної компетентності у студентів, є професійна спрямованість, гуманістичний стиль спілкування, орієнтація на комунікативну культуру як на професійну цінність.

Виділяють три групи власне предметних компетенцій, кожна з яких має свої різновиди.

Мовні компетенції - це засвоєння й усвідомлення мовних норм, що склалися історично, опанування коду мови й адекватне його застосування в будь-якій людській діяльності під час використання певної мови. Мовні компетенції включають знання базових мовознавчих понять, одиниць, категорій усіх рівнів, правил побудови мовних конструкцій; знання граматики мови, достатній запас лексики, стилістичні вміння.

Мовленнєві компетенції - це вміння адекватно користуватися мовою в конкретних ситуаціях, здатність до практичного використання знань про мову в процесі комунікації, застосовуючи при цьому як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності. Формування мовленнєвої компетенції передбачає такі види діяльності як письмо, читання, аудіювання, говоріння.

Комунікативні компетенції - це вміння здійснювати спілкування за допомогою мови, а саме висловлювати думки і обмінюватися ними в різних ситуаціях в процесі взаємодії з іншими індивідумами, правильно використовувати систему мовних і мовленнєвих норм і вибирати комунікативну поведінку, що відповідає ситуації спілкування.

Комунікативна мовленнєва компетенція (КМК) того, хто вивчає мову (користувача), реалізується у виконанні різних видів ***мовленнєвої діяльності***, а саме: ***сприймання, продукція, інтеракція*** або медіація (зокрема усна або, писемна). Кожен з цих типів діяльності може бути пов'язаний з текстами в усній або письмовій формах, або в обох.

Очевидним є те, що ***рецепція і продукція*** (усна або писемна) як процеси є первинними, оскільки обидва необхідні для інтеракції. Рецептивні види діяльності включають читання про себе та сприймання джерел інформації. Вони також відіграють важливу роль у численних формах навчання (розуміння змісту лекції, користування підручниками, опрацювання рекомендацій і робота з документами). Продуктивні види діяльності виконують важливу функцію у численних академічних та професійних сферах (усні презентації, писемне тренування (навчання, завдання та доповіді). Їм належить особливе соціальне значення (судження про те, що було представлене у письмовому вигляді, або про вільне володіння говорінням чи вмінням робити усні презентації).

В ***інтеракції*** беруть участь щонайменше 2 індивіда. Це усний та/або писемний обмін, в якому чергуються продукція і рецепція та який може частково співпадати з усною комунікацією. Два співрозмовники можуть не лише одночасно говорити і слухати

один одного. Навіть коли суворо дотримується черга у розмові, слухач, як правило, прогнозує зміст висловлювання мовця і вже готує відповідь. Таким чином навчання інтеракції передбачає більше, ніж навчання отримувати та продукувати висловлювання. Загалом інтеракції надають великого значення у використанні та вивченні мови з точки зору її центральної ролі у процесі спілкування.

Медитативні види усної та/або писемної мовленнєвої діяльності в обох способах - рецептивному та продуктивному - роблять можливим спілкування між особами в разі неможливості з будь-яких причин спілкуватись один з одним безпосередньо. Усний або письмовий переклад, парафраз, передача змісту або запис надають третій стороні (ре)формулювання вихідного тексту, до якого ця третя сторона не має прямого доступу. Медитативні види мовленнєвої діяльності - опрацювання/переробка існуючого тексту - займають важливе місце у нормальному лінгвістичному функціонуванні суспільства [17, 273 с.].

Мовленнєва компетенція ґрунтується на таких видах компетенцій: компетенція к говорінні (охоплює компетенцію в діалогічному та монологічному мовленні); лексична (лексичні знання і мовленнєві лексичні навички); граматична (граматичні знання і мовленнєві граматичні навички); фонологічна (фонетичні знання та мовленнєві слухо-вимовні навички) [70, 53-63 с.].

В різних публікаціях, що стосуються проблем реалізації в освітній практиці компетентнісного підходу, в якості базових використовуються такі поняття, як «компетентність» і «компетенція».

Аналіз понять “компетенція” і “компетентність” дає підстави зробити такі висновки: компетенція – деяка відчужена, наперед задана вимога до підготовки особи (властивості або якості, потенційні здатності особи), наперед задана вимога щодо знань та досвіду діяльності у певній сфері; компетентність – це володіння компетенцією, що виявляється в ефективній діяльності і включає особисте ставлення до предмету і продукту діяльності; компетентність – це інтегративне утворення особистості, що

інтегрує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні властивості, які обумовлюють прагнення, здатність і готовність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмету і результату діяльності. "компетентність" є системним поняттям, що має свою структуру, рівні, функції, своєрідні характеристики, властивості; компетентним можна стати опановуючи певні компетенції і реалізуючи їх у досвіді конкретної діяльності [11]. Компетенція – це знання, вміння та навички з галузей лінгвістики (мовна компетенція, мовленнєва компетенція, соціокультурна та соціолінгвістична компетенції, стратегічна та дискурсивна компетенції). Компетентність – це складне особистісне утворення, що складається зі знань, умінь і навичок, які дозволяють особистості ефективно функціонувати в певній діяльності [11].

Суспільний розвиток, трансформація українського суспільства, значні перетворення у сфері освіти, формування нової її парадигми, підготовка освічених, моральних, мобільних, конструктивних і практичних кадрів зумовлюють важливість володіння іноземною мовою для професійного спілкування. Практичною метою програми викладання англійської мови для професійного спілкування є формування у студентів загальних та професійно орієнтованих комунікативних мовленнєвих компетенцій для забезпечення їхнього ефективного спілкування в академічному та професійному середовищі.

Професійна мовна (мовнокомунікативна) компетенція особистості є показником сформованості системи професійних знань, комунікативних умінь і навичок, ціннісних орієнтацій, загальної гуманітарної культури, інтегральних показників культури мовлення, необхідних для якісної професійної діяльності. Професійна компетентність – це сума накопиченого досвіду і отриманих знань, що дозволяють людині швидко вирішувати поставлені завдання в професійній області. Проблемі формування комунікативної компетенції у контексті професійної компетентності присвячені праці таких вчених, як І. Бех, Н. Бібік,

Н. Кічук, А. Кузьмінський, О. Локшина, В. Луговий, О. Пометун, О. Семеног та ін. Т.Ганніченко та В.Василевич, Л.Знікіна приділяють увагу формуванню комунікативної компетенції майбутніх економістів, Є. Карутін – фахівців інженерних спеціальностей, І. Саражинська – майбутніх юристів, К.Касярум – майбутніх викладачів вищої школи.

Згідно програми англійської мови для професійного спілкування її зміст спрямований на «формування професійної комунікативної компетенції, яка розглядається як мовна поведінка, що є специфічною для академічного і професійного середовища. Мовна поведінка вимагає набуття лінгвістичної компетенції (мовленнєвих умінь та мовних знань), соціолінгвістичної та прагматичної компетенцій, що є необхідними для виконання завдань, пов'язаних з навчанням та роботою» [57, 7-8 с.].

Концепція вищої освіти базується на принципах відповідності навчання потребам особи, суспільства і держави, фундаменталізації професійної підготовки до системи реалізації якої входять і навчальні дисципліни з мовної підготовки. Недостатня підготовка студентів у вищих навчальних закладах значною мірою є наслідком недооцінки значення загальної, нормативної мовної освіти, необхідної для кожного випускника вищої школи.

Для подолання наявних у мовній освіті недоліків треба активізувати творчий пошук нових, впливовіших технологій викладання іноземної мови, створення сучасних методичних напрацювань у цій сфері освіти.

У цьому зв'язку слід зазначити, що економіка є визначальним фактором реформування політики, державного устрою, культури, отже, від рівня підготовки студентів з економічного фаху у певній мірі залежить розвиток нашої країни.

Компоненти освіченості як компетенції вперше були представлені та зафіксовані учасниками симпозіуму у Берні, який проходив у рамках проекту «Середнє навчання для Європи» 27-30 березня 1996 р. за участю представників усіх європейських країн.

Передбачалось, що вони повинні бути сформовані і характеризувати культурну людину, стати цілями освіти і

параметрами оцінки ефективності освітніх установ у формуванні загальної культури особистості та освіченості. На цей процес впливають багато факторів, але саме навчальні установи покликані, в першу чергу, виховувати та розвивати ці складові.

Враховуючи соціально-економічну ситуацію, стан справ у розвитку змісту освіти в сучасних умовах, Рада Європи виділила базові компетенції, необхідні сьогодні будь яким спеціалістам:

- політичні та соціальні компетенції
- компетенції, які пов'язані з життям в полікультурном суспільстві
- комунікативна компетенція
- володіння новими інформаційними технологіями (інформативна компетенція)
- компетенції, які реалізують здатність та бажання навчатися усе життя

В якійсь мірі даний розподіл, так як і назва компетенцій, уявляється умовним, оскільки усі вони тісно пов'язані між собою. Але безперечно і те, що, маючи багато спільного з іншими, кожна з виділених компетенцій унікальна у своїй мірі, і в основу її формування повинно бути покладено достатньо диференційоване розуміння її суті.

1.2. Європейська система рівнів володіння іноземною мовою: навчання, викладання, оцінка

Також доповненням до Загальноєвропейських рекомендацій є система оцінювання мовлення DIALANG, яка є прикладом застосування з діагностичними цілями.

DIALANG – це система оцінювання, призначена для тих, хто вивчає мову і хоче отримати діагностичну інформацію про рівень володіння нею. Загальні (скорочені) шкали для оцінювання за DIALANG дивись у додатках 1, 2, 3.

Таким чином, європейська система рівнів не випадково говорить про «компетенції» замість більш широких і в той же час більш розпливчастих «знань». Компетенції припускають

можливість використання іноземної мови в певних ситуаціях, побутових або професійних. І в цьому - її безперечна перевага. А Загальноєвропейська система мовних компетенцій відштовхується від комунікативних завдань конкретної особистості - і дає чіткі і загальнозрозумілі критерії, за якими можна визначити і описати мовні навички, необхідні цієї особистості.

У свою чергу кафедра іноземних мов ОНЕУ проводить основні заходи відповідно до загальноєвропейських вимог щодо процесу навчання і викладання іноземних мов:

1. Робить доступними для всіх студентів, всі ефективні засоби вивчення мов.
2. Забезпечує можливість розвитку умінь спілкування на мовах, які дозволяють задовольняти комунікативні потреби такі, як:
   - вирішувати повсякденні питання проживання в іншій країні;
   - допомагати іноземцям, які проживають у вашій країні, у вирішенні повсякденних питань;
   - обмінюватися інформацією з тими, хто розмовляє іноземною мовою, вміти передати в процесі комунікації свої думки і почуття;
   - розвивати більш глибоке розуміння культури, способу життя і думок інших народів.
3. Заохочує, стимулює і підтримує зусилля викладачів і тих, хто вивчає іноземні мови на всіх рівнях щодо впровадження принципів створення системи вивчення мов відповідно до програми «Сучасні мови», розробленої Радою Європи:
   - засновуючи викладання і вивчення мов на потребах, мотивації, індивідуальні особливості та можливості студентів;
   - чітко і ясно формулюючи реально актуальну для студентів мету;
   - розвиваючи відповідні методики і матеріали;
   - розвиваючи відповідні форми та інструменти оцінки навчальних програм.

Кафедра готує студентів до:

- вирішення завдань, що виникають у зв'язку з більш тісною співпрацею в галузі освіти, культури, науки, а також торгівлі та виробництва;
- сприяння розвитку взаєморозуміння, терпимості, поваги до особистості і культурного різноманіття, заохочуючи міжнародні контакти;
- участі студентів у міжнародних програмах і грантах.

Однією з представлених Радою Європи ключових компетенцій є комунікативна компетенція, яка, за думкою багатьох дослідників, може за правом розглядатись як провідна і стрижнева, оскільки саме вона лежить в основі усіх інших компетенцій, а саме: інформаційній, соціокультурній, соціально-політичній, а також готовності до вивченню та саморозвитку [64, 239 с.].

1.3. Наукові засади вивчення поняття «комунікативна компетенція»

Поняття комунікативної компетенції, під яким розуміємо здатність обмінюватися думками в різноманітних ситуаціях в процесі взаємодії з іншими учасниками, обираючи таку систему мовних і мовленнєвих норм та комунікативну поведінку, яка є адекватною у певній ситуації спілкування, є предметом дослідження багатьох науковців, оскільки воно лежить в основі вивчення іноземної мови.

Починаючи з 1972 року, коли це поняття увійшло у науковий обіг (започаткував його вивчення американський лінгвіст Д.Хаймз), теорія комунікативної компетенції розвивалася, з'являлися різні підходи до визначення комунікативної компетенції. В основі теорії полягає акцент на розвиток комунікативних умінь, а не лише на знання граматичних структур і правил. У науковій літературі описано різні підходи до вивчення теорії комунікативної компетенції. З 80-х років з'являються різні моделі комунікативної компетенції як системи (М.Кенел, М.Свейн, Л.Бахман, А.Палмер, М.Халідей, Р.Кліффорд, В.О.Коккота, Н.І.Гез, В.М.Топалова).

Досліджуються різні елементи системи, додаються нові складові. В основі моделей, описаних в науковій літературі, полягає системний підхід, зв'язки і відношення всіх елементів системи.

На сучасному етапі вивченню поняття комунікатинвої компетенції приділяється дуже багато уваги, існує ряд визначень та тлумачень цього поняття, які вже є загальновідомими. Комунікативну компетенцію визначають як рівень сформованості міжособистісного досвіду, необхідного індивіду для того, щоб у межах власних здібностей та соціального статусу успішно функціонувати у певному суспільстві [7, 13-16 с.], здатність брати до уваги у мовленнєвому спілкуванні контекстуальну доречність і вживаність мовних одиниць для реалізації когнітивної та комунікативної функцій [9, 17-24 с.]; знання, уміння та навички, необхідні для розуміння чужих та власних програм мовленнєвої поведінки, адекватних цілям, сферам, ситуаціям спілкування, зміст якої охоплює знання основних понять лінгвістики мови (стилі, типи, способи зв’язку речень у тексті), уміння та навички аналізу тексту та власне комунікативні надбання [72]. Ми ж розглядаємо комунікативні компетенції у професійному контексті як уміння й навички здійснювати спілкування в усній і писемній формі для того, щоб задовольнити потреби професійного середовища.

Отже, окреслімо основні поняття, які використовуються в дослідженні:

- *Компетенції* є сумою знань, умінь та характерних рис, що дозволяє особистості виконувати певні дії.
- *Загальні компетенції* це ті, що не є специфічними для мовлення, але такі, що необхідні для будь-якого роду діяльності, у тому числі й мовленнєвої.
- *Комунікативні мовні компетенції* - це такі, які забезпечують людині можливість діяти, застосовуючи специфічні лінгвістичні засоби [17, 273 с.].

Комунікативна компетенція не розглядається як особиста характеристика тієї чи іншої людини; її сформованість проявляється в процесі спілкування.

Виділяють наступні компоненти комунікативної компетенції:

Граматична чи формальна (grammatical competence), чи лінгвістична (linguistic) компетенція – систематичне знання граматичних правил, словникових одиниць та фонології, які перетворюють лексичні одиниці в осмислене висловлювання;

Соціолінгвістична компетенція (sociolonguistic competence) – здатність вибирати та використовувати адекватні мовні форми та засоби у зв'язку з метою та ситуацією спілкування, від соціальних ролей учасників комунікації, тобто, хто є партнером у спілкуванні;

Дискурсивна компетенція (discourse competence) – здатність побудови цілісних, зв'язкових та логічних висловлювань різних функціональних стилів в усній та письмовій мови на основі розуміння різних видів текстів при читанні та аудіюванні; передбачає вибір лінгвістичних засобів у зв'язку з типом висловлювання;

Соціокультурна компетенція (sociocultural competence) – знання культурних особливостей носія мови, їх звичних традицій, норм поведінки та етикету та вміння розуміти та адекватно використовувати їх у процесі спілкування, залишаючись при цьому носієм іншої культури; формування соціокультурної компетенції передбачає інтеграцію особистості в системі світовій та національній культур.

Дана концепція стала керівною в області вивчення іноземної мови та послужила платформою для створення навчальних програм, навчальних посібників та методик навчання. Революційним для проблем вивчення іноземних мов у цій концепції є те, що апарат формування тексту на рівні речення, а саме граматика та лексика, не розглядались більше як мета навчання самі по собі, але були засобом для виконання комунікативних цілей.

Формування комунікативної компетенції виступає в якості ведучої і в навчанні іноземної мови, оскільки вона більш точно відображає предметну область «Іноземна мова».

Мова є найважливішим засобом спілкування, без якого неможливе існування і розвиток людського суспільства. Зміни, що відбуваються сьогодні в суспільних відносинах, засобах

комунікації потребують збільшення комунікативних компетенцій студентів.

Загальноєвропейський варіант

1. мовна
1. лінгвістична
2. мовна
2. соціолінгвістична
3. соціокультурна
3. соціальна
4. компенсаторна
4. дискурсивна
5. навчально-пізнавальна
5. стратегічна
6. соціальна

Розглянемо компонентний зміст комунікативної компетенції більш детально.

Під *лінгвістичною (мовною) компетенцією* розуміється здатність конструювати граматично правильні форми та синтаксичні побудови, а також розуміти змістові відрізки в промові, а також розуміти смислові відрізки в мовленні, організовані відповідно з існуючими нормами іноземної мови, та використовувати їх у тому призначенні, в якому вони вживаються носієм мови в ізольованій позиції. Лінгвістична компетенція являє собою основний компонент комунікативної компетенції. Без назви слів та правил формування граматичних форм, структурування осмислених фраз вербальна комунікація не є неможливою.

Соціолінгвістична компетенція полягає в умінні вибирати потрібну лінгвістичну форму, спосіб вираження, залежно від умов комунікативного акту: ситуації, комунікативної мети та намірів співрозмовників, соціальної та функціональної ролі комунікантів, взаємовідносин між ними.

Під *дискурсивно (мовної) компетенцією* розуміється здатність використовувати певну стратегію для конструювання та інтерпретації тексту. У складі дискурсивної компетенції розглядається специфікація писемних та усних типів текстів і

тактик мовної поведінки. При цьому розрізняються типи текстів, які студент здатен продукувати і ті, які він повинен інтерпретувати.

Соціокультурна компетенція передбачає знайомство з національно-культурною специфікою мовної поведінки носія мови, з тими елементами соціокультурного контексту, які релевантні для проходження та сприйняття мови з точки зору носіїв мови: звичаї, правила, норми, соціальні умовності, ритуали, країнознавчі знання.

Соціальна компетенція виявляється в бажанні та умінні вступати в комунікативний контакт з іншими людьми. Бажання вступити до контакту обумовлюється наявністю потреб, мотивів, певного ставлення до майбутнім партнерам по комунікаціям, а також власної самооцінки. Вміння вступати до комунікативного контакту потребує від людини вміння орієнтуватись у соціальній ситуації та керувати нею.

Стратегічна (компенсаторна та навчально-пізнавальна) компетенція дозволяє компенсувати особливими засобами недостатність знання мови, а також мовного та соціального досвіду спілкування у мовознавчому середовищі.

На увагу заслуговує діяльнісна форма подання комунікативної компетенції [76, 15-19 с.]. Вчений підкреслює, «щоб перейти до вивчення, необхідно задати компетенції в діяльнісній формі. У цьому разі сама назва компетенції буде визначати суть відповідного методу навчання». Автор наводить наступні приклади висловлювань комунікативної компетенції у діяльнісній формі:

- вміти представити себе усно та письмово, написати анкету, заяву, резюме, лист, привітання;
- вміти представити свою групу, університет, країну в ситуаціях між культурного спілкування, у режимі діалогу культур, використовувати для цього знання іноземної мови;
- володіти способами взаємозв’язку з оточуючими та віддаленими людьми та подіями; виступати з усним повідомленням, вміти ставити питання, коректно вести навчальний діалог;

- володіти різними видами мовної діяльності (монолог, діалог, читання, письмо), лінгвістичною та мовною компетенція ми;
- володіти способами спільної діяльності в групі, прийомами дій в ситуаціях спілкування; володінням шукати та знаходити компроміси;
- мати позитивні навички спілкування в полікультурному, поліетнічному і багатоконфесійному суспільстві, засновані на знанні історичних коренів та традицій різних національностей спільнот та соціальних груп [77].

Саме такі формулювання комунікативних компетенцій і закладені у навчальній програмі курсів кафедри іноземних мов ОНЕУ, як головні цілі навчання.

Необхідно говорити про комунікативну компетенцію як одну з основних цілей навчання англійської мови. Метою вивчення в усіх типах навчальних закладів є не система англійської мови, а іншомовна мовленнєва діяльність.

Англійська мова – елемент культури. Він функціонує в рамках певної культури, отже, ми повинні бути знайомі з особливостями цієї культури, з особливостями функціонування англійської мови в цій культурі, тобто мова йде про необхідність формування країнознавчої компетенції.

Предметом мовної діяльності є думка. Мова ж – засіб формування та формулювання думки.

Щоб сформувати у студентів комунікативну компетенцію поза мовного оточення, недостатньо наповнити заняття з англійської мови умовно-комунікативними та комунікативними вправами, які дозволяють розв’язати комунікативні задачі. Важливо надати їм можливість мислити, розв’язувати будь-які проблеми, які породжують думки, міркувати англійською мовою над можливими шляхами розв’язання цих проблем з тим, щоб студенти акцентували увагу на змісті свого висловлювання, щоб у центрі уваги була думка, а англійська мова виступала в своїй прямій функції – формування та формулювання цих думок.

«Основна ідея подібного підходу до вивчення англійської мови, таким чином, полягає в тому, щоб перенести акцент з усякого роду вправ на активну розумову діяльність студентів, яка потребує для свого оформлення володіння певними мовними засобами» [49, с.3-10].

Крім методу проектів існує ряд інших заходів, що сприяють розвитку комунікативної компетенції. Ті, хто займається вивченням іноземної мови, повинні володіти комунікативними навичками. Для того, щоб стимулювати розвиток цих навичок, треба обирати такі форми заняття, які будуть найбільш сприяти цьому.

Діяльнісна сутність комунікативної компетенції навчання іноземній мові реалізується в умовах гуманістичного підходу до вивчення. При такому підході створюються позитивні умови для активного та вільного розвитку особистості в діяльності. У загальному вигляді, ці умови зводяться до наступного:

- студенти отримають можливість вільного вираження своїх думок та почуттів у процесі спілкування;
- кожен учасник спілкування залишається у фокусі уваги інших;
- учасники спілкування відчувають себе у безпеці від критики, переслідування за помилки та покарання.

При гуманістичному підході до вивчення зникають характерні для навчального процесу пізнавальні бар'єри, які знижають мотивацію студентів, які спонукають їх до дратівливості.

Гуманістичний підхід передбачає навчання, центроване на студенті. Це означає, що навчання, а точніше, студенти, що взаємодіють між собою, є центром пізнавальної активності на занятті.

Підводячи підсумок вищесказаному, необхідно підкреслити важливість взаємодії та співробітництва студентів, а також мовного завдання для організації комунікативного засвоєння мови. Комунікативне навчання включає формування комунікативної компетенції, тобто внутрішню готовність та здібність до мовного спілкування, яка орієнтує студентів до «входження» в інший культурний простір.

1.4. Формування мовних компетенцій на занятті з іноземної мови за допомогою Інтернет технологій

В умовах переходу до відкритого інформаційного суспільства вивчення іноземної мови стає все більш необхідним. Сьогодні іноземна мова є ефективним інструментом спілкування, за допомогою якого можна краще пізнати культуру інших країн, реалії життя молоді, дізнатися про отримання професійної освіти, а також розширити свій кругозір та узнати багато нового та цікавого.

У сфері міжкультурної комунікації найбільш актуальним є застосування інформаційних та комунікаційних технологій. Дані технології здатні стати засобом, за допомогою якого свідомість людини набуває нового характеру. Перш за все уміння моделювати ситуацію, використовуючи комп'ютер, приводить до виховання такого мислення, в якому домінують культурні та моральні цінності.

Основними технологіями, які можна застосовувати при вивчені іноземної мови є технології синхронної та асинхронної комунікації.

Технології синхронної комунікації – це Інтернет засоби, які дозволяють здійснювати синхронне спілкування у режимі реального часу (чат, відео чат та аудіо чат). Прикладом таких засобів, за допомогою чату та голосового зв'язку, є **Skype** та **Yahoo Messenger**.

Користувачі **Yahoo messenger with voice** и **Skype** мають можливість встановити миттєвий голосовий зв'язок з абонентом, який знаходиться у будь-якій точці земного шару при наявності у нього даних програм (або зателефонувати на звичайний стаціонарний телефон), або спілкуватися за допомогою писемного чату. Також можна підключити та використовувати вебкамеру.

За необхідністю можна створити:

- свій список друзів та запрошувати їх в чат сам-на-сам;
- організовувати конференції (груповий чат);

- знайти друзів для спілкування, задаючи параметри співрозмовника (вік, стать, місце проживання, рідну мову, інтереси та ін.).

Дані чат платформи, які використовуються з педагогічною метою, відкривають нові можливості у вивчені іноземної мови.

Використовуючи чат і голосовий зв'язок, можна:

- брати участь в уроках-проектах зі студентами інших країн;
- обговорювати теми з гостем-представником іншої країни, який є компетентним в тій чи іншій області наукового звання;
- вирішувати кардинально нові, нестандартні завдання. (Наприклад, для установки першого мовного контакту учня та носія мови, задавши параметри співрозмовника можна вирішити наступну задачу: «Знайти співрозмовника у певній (визначається у зв'язку від мови, яку вивчали і мети викладача) країні. Дізнатися його ім'я, інтереси, ін. Розповісти про себе …. та ін.»).

Не зважаючи на те, що дані засоби Інтернет комунікацій з'явились достатньо недавно, у світовій практиці вже накопичено певний досвід із використання їх у навчальному процесі. Тож існують 5 видів чатів з метою навчання:

- чат на вільну тему **(free topic chat)**; основна задача – це практика говоріння, аудіювання та письма мовою, яку вивчаєш;
- чат, який направлено на розв'язання певної навчальної задачи **(collaborative task-oriented chat)**;
- чат-семінар або чат-презентація **(academic seminar or presentation chat)**;
- чат, який направлено на відпрацювання якогось певного матеріалу або дії **(practice chat)**; наприклад, чат-інтерв'ю;
- оціночний чат **(evaluation chat)**, який направлено на контроль та оцінку ступеня засвоєного того чи іншого матеріалу.

Інтеграція **Skype** та **Yahoo Messenger** у навчальному процесі дозволяє більш ефективно розв'язувати цілий ряд дидактичних задач:

- формувати та удосконалювати навички читання, письма, говоріння та аудіювання;
- формувати та удосконалювати вміння діалогічного висловлювання;
- поповнювати словниковий запас, як активний, так і пасивний лексикою сучасної іноземної мови;
- пізнати соціокультурні реалії мови, яку вивчаєш (мовний етикет, особливості мовної поведінки, особливості культури, традиції країни мови, яку вивчаєш);
- формувати стійкий інтерес до іншомовної діяльності.

Таким чином, можна зробити висновок, що дана технологія представляє широкий вибір можливостей для вступу в аутентичну міжкультурну взаємодію з представниками мови, яку вивчаєш.

Технології асинхронної комунікації – це Інтернет засоби, які дозволяють обмінюватись інформацією з затримкою у часі (форуми, електронна та аудіо пошта, сайти, блоги, вікі…).

Блог – це сторінка сайту, яка представлена у вигляді журналу-щоденника або календаря, в якому інформація розміщується в хронологічній послідовності. Блог може оновлюватися щоденно/щотижнево/щомісячно. Правом розташування інформації та редагування блогу володіє його творець, відвідувачі цього блогу можуть залишити свої коментарі до статей. У блозі можна також розмістити фотографії, аудіо, відео, посилання на інші сайти, Інтернет статті, та ін.

Ерон Кємпбелл виділяє 3 типи блогів, які використовуються в мовних дисциплінах:

-The tutor blog (навчаючий блог): підтримується викладачем.

- The class blog: підтримується спільними зусиллями викладача та студентів;

- **The learner blog** підтримується студентом індивідуально.

Серед блогів виділяють особливий тип – аудіо блоги або, так звані подкасти (від англ. Podcast або Podcasting). Англійське слово Podcast походить від слів i-Pod (MP 3 плеєр) та broadcast (радіомовлення, трансляція).

Аудіо блоги/подкасти – це ті ж мережеві щоденники, тільки з аудіо файлами в MP3. Подкастинг – це створення та поширення аудіо файлів в MP3 форматі в Інтернет мережі, які можна слухати on-line або завантажувати у MP3 плєер.

Існують різні типи підкастів:

- аутентичні підкасти, файли з записами носіїв мови;
- підкасти, які створені викладачами для своїх студентів;
- студентські підкасти (наприклад, підкаст студентів першого курсу, англійського відділення ПІПФУ (Педагогічний інститут Південного Федерального університету).

Аудіо блоги відкривають перед студентами такі можливості, як:

- запис власної мови на сайті, використовуючи засоби сайту;
- розміщення звукових файлів, які записані в інших програмах (наприклад, **Audacity** та **HandyBits**), або з диску, но у MP3 форматі;
- за допомогою **Chinswing, Gabmail** та **Vaestro** можна організувати форуми для російських студентів та студентів з англомовних країн, у яких англійською мовою обговорювались би теми, які хвилюють підлітків, створювались би дружні зв'язки, здійснювалась практика говоріння мовою, яку вивчаєш.

Інтеграція асинхронних засобів комунікації у навчальний процес:

- дозволяє удосконалювати навички писемного та усного мовлення, аудіювання, читання;
- забезпечує реальну необмежену аудиторію для дослідних робіт, що підвищує мотивацію та відповідальність за зміст;
- знайомить з ресурсами мережі, які пропонують багато цікавої та корисної інформації за темами, які вивчаються, за їх допомогою можна розв'язувати різноманітні задачі;
- стимулює обговорення тем та дискусій мовою, що вивчається в позаурочний час.

Таким чином, інтеграція новітніх інформаційних технологій у навчальний процес надає широких можливостей для:

- вступу до живої комунікації з носієм мови у реальному часі та з відстрочкою в часі;
- активної участі в мовному середовищі та подолання мовного бар'єру;
- для творчої активності;
- удосконалення комунікативних та міжкультурних компетенцій;
- мотивації до вивчення іноземної мови та культури.

Використання ресурсів мережі Інтернет у вивчені іноземної мови, інтеграція Інтернет засобів у навчальний процес дозволяє більш ефективно розв'язувати цілий ряд дидактичних задач:

- формувати та удосконалювати навички читання, безпосередньо використовуючи матеріали мережі різного ступеня складності;
- удосконалювати навички аудіювання на основі аутентичних звукових текстів мережі Інтернет, а також текстів, які підготував викладач;
- удосконалювати навички писемного мовлення та навички говоріння;
- поповнювати словниковий запас, як активний, так і пасивний лексикою сучасної англійської мови;
- дізнатися про культурознавчі реалії, у які може бути включений мовний етикет, особливості мовної поведінки різних народів в умовах спілкування, особливості культури, традиції країн мови, яку вивчаєш;
- формувати стійку мотивацію іншомовної діяльності студентів на занятті на основі систематичного використання аутентичних матеріалів та дотримання принципу зв'язку з життям.

Інтернет технології покликані сприяти розвитку індивідуальних освітніх траєкторій: в більшому ступені адаптувати зміст навчального матеріалу до індивідуальних особливостей студентів, рівня їх знань та умінь.

1.5. Сучасні методи й прийоми підвищення мовленнєвих компетенцій студентів-економістів

1.5.1. Складові чотирьох видів мовленнєвих компетенцій

Аналізуючи знання, уміння та навички студентів – економістів першого курсу з англійської мови, ми можемо зазначити, що їх мовленнєва компетенція потребує значного поліпшення. Тому перед викладачами постає завдання сформувати у студентів відповідні мовленнєві компетенції у говорінні, читанні, письмі й аудіюванні. Як показує наш досвід практичної роботи у ВНЗ немовного профілю, діяльність викладачів ускладнюється ще й тим, що деякі студенти не володіють досконально мовленнєвими компетенціями на рідній, українській мові.

Формування мовленнєвої компетенції відбувається лише у тих випадках, коли викладач працює в комплексі з усіма складовими: аудіювання, говоріння, читання та письмо. Усі ці види мовленнєвих компетенцій тісно пов’язані між собою, тому неможливо покращити мовленнєву компетенцію в цілому, працюючи лише над одним-двома її видами.

Найчастіше для студентів найбільш значущим є такий вид мовленнєвої компетенції як говоріння, оскільки саме за допомогою говоріння відбувається усне спілкування між людьми. Говоріння дає нам можливість висказати свої думки, донести якусь інформацію до інших, довести власну точку зору, вплинути на оточуючих і т. ін. Саме тому говоріння є важливою складовою мовленнєвої компетенції, і розвитку навичок говоріння викладачі ВНЗ приділяють значну увагу.

Для розвитку навичок говоріння під час занять ми пропонуємо студентам такі вправи:

Starting and structuring presentation:

1. What factors do you need to consider when preparing a business presentation?

2. Listen to two different openings of a presentation. What is the same / different about them? Which do you prefer? Why?
3. Choose one of these presentation situations. Write and practise the opening of the presentation.
   a) Your company is launching a new product. (Audience: a group of potential customers)
   b) You are presenting your place of work or study. (Audience: a group of potential customers or students)
   c) Your company/organization is introducing a new way of working. (Audience: a group of colleagues)
4. *Prepare and deliver a three-minutes presentation on your chosen topic from ex.3* [87].

На говоріння суттєво впливаєрозвиток навичок читання, адже чим більше читають студенти, тим краще вони оволодівають структурою речення, збільшують свій словниковий запас.

Під час читання перед студентами обов'язково повинна бути поставлена конкретна мета, лише тоді вони будуть читати усвідомлено, засвоювати щось нове, інакше читання буде просто механічним. Тому ми звертаємо увагу на те, щоб студенти ознайомилися із загальним змістом тексту, вчимо виокремлювати основне та другорядне.

Для розвитку навичок читання ми використовуємо наступні вправи:

1. Read the article and decide whether these statements are true or false.

1. Corporate responsibility becomes less important in a bad economy.
2. Mars is worried that demand for chocolate will decrease.
3. Wal-Mart has become more socially responsible mainly because of protests by consumers.
4. Fiona Dawson says that her company makes a luxury food rather than an essential one.
5. Consumers are cutting back more on premium foods than on ethical foods.

2. Put the suitable word into the gap.

Why corporate responsibility is a survivor

a)biggest retailer	d)ethical produce	g)cocoa supply	j)tocut down	m)to preserve
b)green credentials	e)purchasing	h)recession	k)sustainable	n)available
c)downturn	f)prediction	i)delivery truck	l)suppliers	o)concentrate

1. Many people predicted that the 1) _____ would end talk of corporate social responsibility. Faced with the fear, or reality, of losing their jobs or homes, consumers would rush past the Fairtrade shelves and pick up something the family could afford. Companies, meanwhile, would 2)_____ on saving themselves rather than the planet.

2. That 3)_____ has turned out to be wrong. Mars, the world's biggest sweets and chocolate company, has announced that its entire 4)_____ will be 'produced in a sustainable manner' by 2020. Mars will work largely with the Rainforest Alliance, which encourages farmers 5)_____ their environment.

3. Wal-Mart, the world's 6)_____, recently told a meeting of 1,000 Chinese 7)_____ that it would hold them to strict environmental and social standards.

4. Why are these companies acting in a way few expected? First, there are important business reasons. When Mars talks about cocoa supplies being 8)_____, they mean it. Chocolate manufacturers are worried about how much cocoa will be 9)_____a decade from now. Worldwide cocoa production fell in 2008 for the fourth successive year.

5. Wal-Mart also has commercial reasons for its position. The company has been encouraging companies 10) _____ on packaging. This enables it to fit more goods into each 11)_____, not only reducing its emissions but also cutting the amount it spends on petrol. Cost-cutting is vital to beating the 12)_____and if companies can boost their 13)_____ at the same time, why not?

6. But the companies go further. Not only do their announcements make business sense, they say; consumers, even now, insist on them. Fiona Dawson, Mars UK's managing director, says customers expect the company to 'do the right thing', adding that 'nobody has to buy chocolate'.

7. A recent report by Mintel, the research organisation, says: ‘Although a third of shoppers have cut down on the number of premium foods they buy, only one in 10 has cut back on 14)_____.’ Justin King, chief executive of J Sainsbury, the UK retailer, said in February that its Fairtrade sales were holding up well.

8. About a fifth of consumers are uninterested in such issues and about a third cannot see what difference their 15)_____makes. But the biggest group, about 40 per cent, are those who are prepared to buy ethical goods if companies make it easy, which generally means not making it expensive [85].

Аудіювання – це розуміння промови, яку людина сприймає на слух. Без нього, як і без інших видів, неможливе формування мовленнєвої компетенції. Даний вид мовленнєвої компетенції дає можливість опанувати ритм та правильність вимови, зрозуміти, що нам сказали, про що йдеться мова в іноземному фільмі і т. ін. Тому навчання аудіюванню є необхідним під час вивчення іноземної мови.

Під час проведення занять з англійської мови, ми використовуємо для навчання студентів аудіюванню подібні вправи:

Listen to Claudia, Max and Paul talking about training. Complete the information. You will hear the conversation twice.

Training budget: ……. (1)

First type of training suggested: …… (2)

Second type of training suggested: …… (3)

First possible schedule mentioned: …… (4) intensive course.

Second possible scheduled mentioned: …… (5) per week, over several weeks.

Listen to the conversation again. Decide if the sentences are true or false. You will hear the dialogue twice.

6. Max argues in favor of management training.
7. Paul complains that the training budget is too small.
8. There isn’t enough money for both types of training this year.
9. They decide that they will offer one type of training this year.
10. No one likes the idea of the Mondays – only schedule [85].

Особлива увага викладачами ОНЕУ приділяється розвитку навичок письма, зокрема навичкам ділового листування, оскільки

майбутнім спеціалістам з економікинеобхідно буде під час їх професійної діяльності заповнювати багато звітів, бланків, вести й правильно оформлювати ділову кореспонденцію та ін. Письмо також дозволяє краще засвоїти правила побудови речень, використання певних часових форм, фразеологізмів і т. ін.

З метою поліпшення письма як виду мовленнєвої компетенції, ми у роботі із студентами використовуємо подібні вправи:

You work for the computer maintenance company Fisher's Computer services. You recently had a planning meeting for managers to prepare for the launch of your new maintenance service contracts. Read the action plan and write an e-mail (90–110 words) to all site managers. Include the following points.

1. The subject of the message
2. Details about what is going to happen in the next four months
3. Invitation to ask you any questions [88]

In each sentence, cross out the two incorrect options in italics.

1. What would happen if I *don't* / *didn't* / *wouldn't* reach my sales targets?

2. *Will* / *Would* / *Did*you change your position if we meet again next month?

3. If we *will make* / *made* / *make* you an exclusive agent, we expect you to cover all advertising costs.

4. We won't be able to use the new software *unless* / *if* / *provided* you train our staff.

5. We will offer more favourable terms *if not* / *as long as* / *unless* you order a larger amount [85].

Проведений кафедрою іноземних мов експеримент в ОНЕУ дав нам змогу зробити наступний висновок: розвиток мовленнєвої компетенції є необхідним для оволодіння студентами-економістами іноземною мовою. Під час розвитку мовленнєвої компетенції у студентів, викладачу потрібно мати на увазі, що усі види даної компетенції: говоріння, аудіювання, письмо та читання тісновзаємопов'язані між собою. А також, що використання на заняттях різних видів лінгвістичних експериментів дозволяє підвищити ефективність та результативність навчання іноземній мові.

1.5.2. Культура мовлення. Професійне мовлення студентів

Професійне мовлення майбутніх економістів реалізується у різних формах і видах мовленнєвої діяльності. У процесі вивчення дисципліни "Ділова іноземна мова" у вищих навчальних закладах необхідно насамперед навчити студентів умінням орієнтуватися у професійних ситуаціях, фахово користуватися іноземною мовою, Такий підхід до навчання обумовлює оновлення змісту, форм і методів викладання дисципліни "Іноземна мова" ("Ділова іноземна мова"), яка спрямована на оволодіння студентами професійним мовленням.

Професійне мовлення-це процес обміну думками у певній галузі знань, в якому б вигляді воно не здійснювалося, це функціональна дійсність мови в усіх її матеріальних і ситуативних формах [31, с. 36].

Професійне мовлення людини свідчить про її духовний, інтелектуальний розвиток, внутрішню культуру. Дослідниками встановлено, що представник ділового світу протягом дня вимовляє близько 30 тисяч слів. Уміння правильно говорити – це не віяння моди, а нагальна потреба.

Професійне мовлення повинно передбачати формування системи інтегрованих професійних знань та вмінь, зокрема мовної спеціалізації, найтіснішого зв'язку курсу мови з профілюючими дисциплінами, насамперед, у координації викладання фахових дисциплін та іноземної мови.

Головною метою навчання професійного мовлення є формування у студентів високого рівня інтелекту, розвитку особистісних якостей, оскільки значущість знань може усвідомити лише людина з високим рівнем мовленнєвої культури [5, с. 192].

Оволодіння мовленнєвими уміннями й навичками повинно стати шляхом до здатності за допомогою мовних засобів розв'язувати комунікативні задачі у конкретних ситуаціях професійного спілкування.

Контроль викладачами усіх навчальних дисциплін рідної мови студентів: пояснення завданнь і значення нових слів, рецензування усних відповідей, виправлення мовленнєвих помилок сприятиме

доцільному засвоєнню майбутніми економістами фахового текстового матеріалу іноземною мовою. Утім, надбання осмисленого мовленнєвий досвіду на заняттях з іноземної мови потребують перебудування системи мислення згідно з ментальністю іншомовного спілкування.

В умовах, максимально наближених до майбутньої мовленнєвої діяльності, розкривається творча та пошукова активність студентів, що виявляється в їх ініціативності у процесі розв'язання типових комунікативних завдань. Моделювання ситуацій майбутньої професійної діяльності сприяє розвитку невимушеного спілкування.

Насамперед, студентам необхідно мати чітке уявлення, що мова-це відображення природнього розуміння народом-носієм мови - явищ фізичного оточення, специфіки сприйняття часу і простору, що передається через покоління і закладено у ментальності кожної нації. Отже, виникає необхідність залучення студентів до лінгвістичного порівняльного аналізу лексико – граматичної структури рідної та іноземної мови. Подібний аналіз виявляється можливим лише за умови логічного пояснення викладачем розбіжностей у використанні граматичних часів, лексичних одиниць, мовних кліше в українській, російській та іноземній мовах, що відбувається у процесі повсякденного викладання навчального матеріалу. Слід зазначити,що ефективність засвоєння студентами норм іноземної мови залежить від розуміння ними культурних витоків мови та ретельної індивідуальної роботи з вивчення та запам'ятовування нових правил та категорій. Утім, володіння іноземною мовою не є механічним, відшліфованим використанням слів, мовних штампів та складанням граматично вивірених речень. Головним чинником успішного засвоєння мови є розвинуте асоціативне мислення.

Тому основним завданням викладача, як свідчить наш досвід, виступає створення педагогічних умов, таких як співробітництво викладача та студентів у процесі дослідження та аналізу лінгвістичних категорій іноземної мови, що сприятиме відкритості студентів до пошукової діяльності, а, отже, формує культуру

їхнього мислення. Вочевидь, що культура мислення визначатиме уміння усвідомленого засвоєння студентами норм іноземної мови та подальшого впевненого їх використання.

Співробітництво викладача та студентів також можна розглянути як необхідну умову успішності контролю знань. Услід за Л.В.Москалюк, ми вважаємо, що будь-яка контрольна робота, насамперед, виступає не лише як засіб перевірки якості засвоєння програмного матеріалу, але є підбором необхідних завдань для поглиблення знань та розвитку навичок з предмету. Отже, ненапруженість підходу до сутності контролю при збереженні порядку та строгості у процесі його здійснення визначають особливу культуру стосунків та культуру спілкування викладача і студентів, що зумовлює культуру їх мислення та мовлення.

Культура мовлення визначається культурою мислення та загальною культурою особистості. Думка, яка виявляє ставлення людини до оточуючого середовища, безпосередньо або опосередковано впливає на культуру мовлення.

Тому задоволення від власних особистих досягнень сприятиме гармонізації стосунків з оточенням, виявленню позитивних емоцій в мовленні.

1.5.3. Сучасні підходи у викладанні іноземної мови

Індивідуальний підхід до кожного студента, виділення його здібностей та внутрішнього творчого потенціалу дозволяє викладачеві допомогти студенту у визначенні мотиву його особистих досягнень, які є значущими саме для цієї особи, і зумовлюють її інтерес до навчання. Отже, уміння викладача заохотити студента, помітити та відзначити його успіхи сприятиме позитивності його почуттів та мислительних словоформ, які, навіть якщо не відразу відповідають нормам літературного мовлення, завжди можна спрямувати та скоректувати згідно правил.

Діяльність сучасних комерційних підприємств відбувається в умовах невизначеності та мінливості оточення, конкуренції, нестабільності людських стосунків. Створення проблемних

навчальних ситуацій виявляється необхідною педагогічною умовою для підготовки майбутніх економістів до вирішення професійних завдань. Використання інтерактивних методів навчання-дискусій, кейс-методів, рольових ігор, діалогів, полілогів, екскурсій, проектної методики сприятиме усвідомленню студентами специфіки майбутньої спеціальності.

Варто зауважити, що обговорення проблемних ситуацій іноземною мовою набуває особливого значення - одночасна зосередженість на проблемі та грамотності висловлювання думок викликає подвійне емоційне, психічне та фізичне напруження співрозмовників. Під впливом емоцій постійної уваги потребує культура мовлення, контроль студентів за виявленням згоди,незгоди,здивування тощо, що мають деякі розбіжности з проявом подібних почуттів в національній ментальності. Отже, подібна диференціація дає можливість кожному студенту переглянути власну культуру мовлення та ставлення до співрозмовників у процесі спілкування, запозичити для себе нові методи та культуру участі у дискусії.

Продуктивним у цьому аспекті, як свідчить наш досвід, виявляється використання кейс-методу у поєднанні з методом проектів і елеметами ділової гри. Виділення окремих відповідальних групп у процесі подібної роботи зумовлює різні стилі спілкування, що вимагає від представників різних груп уміння адаптуватися до змін ситуації,налагоджувати зворотний зв'язок, дістатися порозуміння завдяки, насамперед, високій культурі мовлення.

Досвід кафедри іноземних мов виділяє роль студентських науково-практичних конференцій як дієвого засобу у формуванні культури професійного наукового мислення та професійного мовлення майбутніх економістів. Ведення конфереції іноземною мовою,спонтанне мовлення студентів-лідерів,ведучих конференції, та доповідачів,вільне володіння деяких учасників конференції кількома іноземними мовами та самостійність вирішення проблем у межах студентської аудиторії сприяє формуванню та розвитку офіційного стилю ділового спілкування та мовного етикету.

Формування культури іншомовного мовлення безпосередньо пов'язане з культурою спілкування рідною мовою, яка формується та розвивається значною мірою завдяки сприятливому оточенню-бесідам у кураторських групах, відвідання музеїв, театрів, Днів кафедри іноземних мов-участі студентів у конкурсах художньої самодіяльності, обміні досвідом перебування за кордоном у межах міжнародних освітніх програм.

Особливої значущості набуває постійне вдосконалення досвіду кафедри в організації відпочинку студентів у літньому таборі «Економіст», що поєднується з позаудиторними заходами навчання студентів іноземної мови.

Дискусії, обговорення відеофільмів, квести, що пропонуються студентам, мають метою формування та розвиток комунікативних здібностей студентів та культуру їх мовлення.

Слід зазначити, що студент матиме змогу встановлювати вербальні контакти із співрозмовником, будувати висловлювання в різних стилях та жанрах, використовуючи відповідну термінологію, тільки після оволодіння необхідною системою мовленнєвих умінь та навичок з іноземної мови.

Вимоги до якості професійної підготовки фахівців сьогодні висувають перед вищою школою гідні завдання, одним з яких є пошук ефективних методик розвитку мовленнєвої іншомовної компетенції студентів економічних спеціальностей. Вміння спілкуватися мовою професії підвищує результативність праці, допомагає комфортно почуватися на виробництві, у колективі, у ділових контактах, що актуалізує лінгвістичну підготовку зазначеної категорії студентів. Узагальнення наявного досвіду формування правильності професійного мовлення майбутніх економістів на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням сприятиме вирішенню окресленої проблеми.

Майбутнім економістам, зокрема спеціалістам сфери управління, необхідно володіти грамотною, фаховою, логічно вибудованою мовою, вміти вести ділові переговори, у виробничих умовах за допомогою відповідних методів вербального спілкування готувати публічні виступи, застосовувати певні форми ведення

дискусії, проводити обговорення проблем загальнонаукового та професійно орієнтованого характеру.

Майбутній економіст повинен володіти нормами сучасної іноземної мови; користуватися фаховою термінологією; здійснювати комунікацію, доречно використовуючи власне іншомовну лексику; працювати зі спеціальною (фаховою) літературою; вільно користуватися різними функціональними стилями та їх підстилями у професійному вжитку; поповнювати та активно використовувати особистий термінологічний тезаурус; орієнтуватися в типових і нетипових ситуаціях професійного спілкування; мати навички спонтанного мовлення.

Диференційована підготовка економіста набула особливої актуальності і вимагає від спеціаліста високої кваліфікації, організаційних навичок і здібностей, високого рівня сприйняття, запам'ятовування і мислення, комунікативної культури Професія менеджера − це стиль життя, підпорядкований інтересам справи, що потребує повної самовіддачі й самообмежень.

Головне призначення менеджменту − вироблення і обґрунтування різноманітних методів, способів, шляхів вирішення управлінських проблем, які виникають або можуть виникнути під час виробничої діяльності. Центром, ядром сучасного менеджменту є підприємницьке нововведення, критерієм якості − успішна практична діяльність, яка визначається рівнем підприємливості. Обговорення, збори, телефонні розмови, службові записки, звіти, що циркулюють в організації, є реакцією на можливості й проблеми, які створює зовнішнє оточення.

У процесі обміну інформацією виникає прямий обмін думками, поглядами, ідеями, з'являються різні форми взаємних стосунків, симпатії, антипатії, які являють собою міжособові стосунки. Отже, слово − це робочий інструмент менеджера, мовлення − компонент його професійної майстерності. Від правильності, точності, логічності, зв’язаності, переконливості, емоційності, доступності висловлювань залежать ефективність менеджера, результативність його роботи з підлеглими. Як стверджують дослідники, мовна підготовка випускників середніх

шкіл часто не відповідає вимогам сьогодення. Особливі складності студенти відчувають у монологічних висловлюваннях – безсистемність, непослідовність, відсутність зворотного зв'зку. Без аргументації висловлених думок текст втрачає зв’язність, знижуються його комунікативні властивості.

Отже, формування професійного мовлення студентів-економістів – це безперервний процес, який важливо стимулювати на заняттях не лише з мовних, а й з фахових дисциплін, де студенти можуть постійно набувати мовленнєвої практики. У системі навчальних занять у ВНЗ необхідно застосовувати інтерактивні методи навчання – неімітаційні (дискусії, екскурсії); імітаційні неігрові (аналіз конкретних ситуацій, вирішення виробничих завдань, розбір документації, дії за інструкцією); імітаційні ігрові − інноваційні − (ділові ігри, рольові ігри, ігрове проектування), що розкривають великі потенційні можливості у розв’язанні триєдиного завдання: навчання, виховання і розвитку особистості майбутніх фахівців. розвивати навички оперування термінологією майбутньої спеціальності.

1.6. Соціокультурна компетенція як складова вивчення іноземної мови

Важливою складовою професійного мовлення є формування соціокультурної компетенції. Вважаємо, що це є одним із найактуальніших завдань навчання іноземної мови, адже соціокультурна складова спрямована на розуміння й тлумачення різних аспектів культури й мовної поведінки у професійному середовищі. Вивчення проблеми соціокультурної направленості навчання іноземної мови, особливостей формування даної компетенції у студентів-економістів, наповнення літератури з вивчення іноземної мови відповідними завданнями – є актуальними задачами сучасної педагогічної науки.

Вивченням поняття «соціокультурна компетенція» займалися науковці в різних аспектах. Так, І. А. Зімняя, А. В. Хуторський, С. Ю. Ніколаєва, Н. Г. Муравйова, О. А. Лазарева розглядають її в

контексті компетентісного підходу до навчання іноземної мови. Р. П. Мільруд, І. Р. Максимова розглядають проблему культури як змісту навчання іноземної мови, об'єкту тестування й характеристики навчальної діяльності, Є.І. Пассов наголошує на вивченні мов у поєднанні з вивченням культур. С. Г. Тер-Мінасова вважає, що головна відповідь на питання про вирішення актуальної задачі навчання іноземних мов як засобу комунікації між представниками різних народів і культур полягає в тому, що іноземні мови повинні вивчатися в нерозривній єдності зі світом і культурою народів, що розмовляють цією мовою.

Багато науковців досліджують соціокультурну компетенцію в аспекті професійно-орієнтованого навчання. Н. С. Саєнко розглядає соціокультурну компетенцію як важливий компонент навчання англійської мови; С. О. Шехавцова, Т. М. Колодько розкривають сутність поняття формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземної мови; І. А. Левицька, В. М. Топалова вивчають формування соціокультурної компетенції студентів технічних спеціальностей; О. А. Гончарова, А. В. Маслова, Р. О. Гришкова, О. І. Ларіонова досліджують формування міжкультурної компетентності студентів нефілологічних спеціальностей в процесі навчання іноземної мови. Ряд освітян вивчають формування компетенції майбутніх фахівців різними засобами: В. Махінов – засобами світоглядного дискурсу, Н. Я. Бачинська – засобами англійського фольклору.

У даному дослідженні ми намагаємося теоретично обґрунтувати вагомість соціокультурного компоненту в навчанні іноземної мови студентів-майбутніх економістів, визначити найефективніші шляхи формування соціокультурної компетенції студентів-майбутніх економістів, розглянути соціокультурну направленість літератури з вивчення англійської мови для професійного спілкування, види завдань, наповнення мовного матеріалу, проаналізувати деякі з методів і засобів, що сприяють удосконаленню соціокультурної компетенції як компоненту іншомовної мовленнєвої компетенції майбутніх фахівців з економіки.

Соціокультурна компетенція як невід'ємна частина змісту програми з англійської мови для професійного спілкування «спрямована на розвиток розуміння й тлумачення різних аспектів культури і мовної поведінки у професійному середовищі. Вона сприяє розвитку вмінь, характерних для поведінки в різних культурних і професійних ситуаціях, та реагування на них» [53, 119 с.].

Останнім часом дуже багато праць присвячено вивченню соціокультурної компетенції, адже іншомовна комунікація неможлива без знання різних соціальних і культурних сфер, розуміння спільних і відмінних рис між культурами, національно-культурних особливостей, звичаїв, правил поведінки, норм етикету, стереотипів тощо.

У науковій літературі останніх років зустрічаємо такі визначення соціокультурної компетенції: «інтегративна характеристика особистості, яка передбачає наявність знань про різноманітні соціальні й культурні сфери і включає здатність і готовність взаємодіяти з іншими людьми в різних діапазонах життя, спираючись на свій смисловий досвід, яка забезпечує здатність використовувати інформаційні ресурси для змістовної творчої діяльності в інформаційному просторі» [41, 136-143 с.]; «вміння і готовність застосовувати сукупність соціолінгвістичних, соціопсихологічних, країнознавчих та міжкультурних знань для досягнення порозуміння між особами або групами, які є представниками різних соціумів, мовними засобами та в межах соціокультурного контексту однієї із сторін» [35]; «знання, уміння використовувати у спілкуванні та пізнанні ішомовні соціокультурні ті соціолінгвістичні реалії» [12, 114-118 с.]; «передбачає наявність глибоких і систематизованих знань соціальних і культурних особливостей, регулювання поведінки загальновизнаними в суспільстві нормами, культурно-традиційними правиламивзаємодії, увага до звичаїв і традицій, здатність виконувати соціально-нормативну взаємодію, співробітництво в соціально-професійній діяльності [36]. Автори словників методичних термінів подають такі визначення: «соціокультурна компетенція (англ. sociocultural

competence) – сукупність знань про країну мови, що вивчається, національно-культурних особливостях соціальної й мовленнєвої поведінки носіїв мови і здатність користуватися такими знаннями в процесі спілкування, дотримуючись звичаїв, правил поведінки, норм етикету, соціальних умов носіїв мови» [43], або «компетенція соціокультурна – складова прагматичної компетенції; знання учасниками міжкультурної комунікації національно-культурної специфіки мовленнєвої поведінки і уміння користуватись тими елементами соціокультурного контексту, котрі релевантні для породження і сприйняття мовлення з точки зору носіїв певної національної лінгвокультурної спільноти: звичаїв, правил, соціальних умовностей, ритуалів, соціальних стереотипів тощо» [3], або «знання особливостей носіїв мови, їх звичок, традицій, норм поведінки й етикету і вміння розуміти й адекватно використовувати їх у процесі спілкування, залишаючись при цьому носієм іншої культури [30, 224 с.].

Більшість дослідників і авторів термінологічних словників виділяють наступні компоненти соціокультурної компетенції:

- лінгвокраїнознавчі знання – знання лексичних одиниць з соціально-культурною семантикою і вміння їх використовувати з метою міжкультурного спілкування;
- соціо-психологічні знання – володіння моделями поведінки, які є специфічними для тієї чи іншої нації, використання комунікативної техніки, типової для даної культури;
- культурологічні знання – знання соціокультурного, історико-культурного фону, його використання з метою досягнення взаєморозуміння з носіями даної культури.

Поняття «соціокультурна компетенція» тісно пов’язане з поняттями «соціокультурний компонент» – «складова вивчення іноземної мови і міжкультурної комунікації, на базі якої формуються знання про реалії, звичаї, традиції країни, мова якої вивчається; знання і навички комунікативної поведінки» [3] та «міжкультурна компетенція» – «знання звичок, звичаїв, правил і законів спілкування певного соціуму, національно-лінгвокультурної спільноти, яке формують індивідуальні й групові

установки, мотивації, форми поведінки (зокрема комунікативної), невербальних компонентів (жести, міміка тощо), національно-культурних традицій, системи цінностей тощо. Це комплекс знань, умінь і навичок, які дозволяють адекватно оцінити комунікативну ситуацію, співвіднести інтенцію з вибором вербальних і невербальних засобів, утілити в життя комунікативний намір і верифікувати отримані повідомлення» [3]. Соціокультурний компонент лежить в основі формування міжкультурної компетенції, а знання, що входять до соціокультурної компетенції, є передумовою успішного міжкультурного спілкування.

Погоджуємось із думкою О. Тинкалюк про те, що соціокультурна компетенція «сприяє розвитку розуміння й тлумачення різних аспектів культури і мовної поведінки в професійному середовищі. Ця компетенція забезпечує також розвиток умінь, характерних для поведінки в різних культурних і професійних ситуаціях, та реакцію на них [70, 53-63 с.]. Мовна поведінка вимагає набуття компетенцій, що є необхідними для успішного виконання завдань, пов'язаних з професійною діяльністю. Формування соціокультурної компетенції студентів-майбутніх економістів саме в аспекті професійного спілкування є пріоритетним завданням навчання іноземної мови.

Студенти-майбутні економісти навчаються за підручниками з ділової англійської мови (Market Leader, Intelligent Business, Business Result) та підручниками більш вузької тематики за спеціальностями (Financial English, Tourism, Human Resources, Logistics, Marketing, Accounting), а також матеріалами (методичними розробками, посібниками, підручниками), підготовленими викладачами. Підручники з вивчення ділової англійської мови британських видавництв, які застосовують у своїй практиці викладачі багатьох вищіх навчальних засобів, розробляються носіями мови, і тому, безперечно, враховують соціокультурні аспекти навчання іноземної мови. Розглянемо, як соціокультурний компонент представлений у підручниках видавництв Oxford і Pearson. Підручники є гарно структурованими, інформація в яких представлена системно й послідовно. У кожному

з блоків того чи іншого розділу (юніту) представлений соціокультурний компонент:

- вправи на використання лексичних одиниць з соціально-культурною семантикою. Так, наприклад, підручник Tourism 3 для спеціальності «Туризм» містить вправи, в яких студентам пропонується оцінити Велику Британію за певною шкалою, використовуючи активну лексику з соціо-культурною семантикою і так само оцінити власну країну, довести, чому саме вона є цікавою для туристів, навести приклади;
- наповнення лексичних і граматичних вправ, текстів соціокультурною інформацією;
- наявність вправ з говоріння, які відпрацьовують знання певних мовленнєвих конструкцій і вміння їх використовувати в ситуаціях міжкультурного спілкування, як наприклад: мовленнєві конструкції, що відкривають і закривають розмову, використовуються для подяки, вибачення, критики, погодження, непогодження, підтримки, співчування співрозмовнику, відповіді на запрошення, повідомлення про плани й наміри, обговорення новин тощо;
- кейси, які направлені на використання знань лексичних одиниць, мовленнєвих конструкцій для вирішення певної проблеми. Підручник Market Leader New Edition Pre-Intermediate, наприклад, містить тексти про міжнародні компанії, правила ведення бізнесу, їх історію, особливості, кейси з діяльності американських, швейцарських, італійських компаній тощо. У підручнику Business Result Upper-Intermediate, наприклад, наповнення кейсів – інтернаціональне: наводяться приклади діяльності мультинаціональних компаній, їх філіалів у різних країнах (Греції, Угорщині, Росії, Білорусі, Україні). Студенти повинні діяти в певних ситуаціях, враховуючи національно-культурні особливості країни, знання моделей поведінки, історико-культурного фону країни тощо.

Переважна більшість студентів-економістів, що зараз вивчають

ділову англійську мову, вивчала загальний курс англійської мови (General English) протягом навчання в школі, а отже володіють лексичним матеріалом з соціокультурною семантикою, культурологічною й країнознавчою інформацією. Основний акцент тепер робиться на знання соціокультурних сценаріїв та специфічних моделей поведінки, вірне використання лексики, мовленнєвих конструкцій, що використовується в даній культурі й уміння їх застосовувати у діловому міжкультурному спілкуванні.

Деякі із шкільних підручників британських видавництв, за якими навчалися теперішні студенти-економісти вже містять спеціальні ресурси про культуру України. Поява такої літератури на українському ринку є дуже позитивним кроком, адже лексичні одиниці з національно-культурною (українською) семантикою подаються носіями мови і є загальновизнаними в англомовних країнах. Дуже важливим є те, що підручник допомагає поглибити знання і про свою власну країну іноземною мовою.

Підручники ж із ділової англійської мови британських видавництв не містять інформації про культуру України, про особливості ведення бізнесу, національно-специфічні моделі поведінки українців, але ж «одним із аспектів реалізації діалогу культур є формування власної національної ідентифікації, що не уявляється можливим без урахування соціокультурних особливостей власної країни» [55]. А отже, викладачі кафедри, автори підручників з англійської мови повинні включати й включають у процес навчання англійської мови ситуації, кейси, рольові ігри, які враховують знання культурних особливостей рідної країни, вимагають використання відповідної лексики. Як приклади таких завдань можна назвати рольову гру «Business Environment», в якій студентам пропонується спочатку вивчити фактичний матеріал, а потім обговорити світову економіку й економіку України, зробити прогнози майбутнього економічного розвитку в країнах світу й Україні, користуючись фактичною інформацією; кейс про роботу однієї з українських компаній, її розвиток на ринку України, особливості ведення бізнесу в Україні, труднощі й шляхи їх подолання.

Отже, формування соціокультурної компетенції студентів-економістів, як важливої складової іншомовної комунікативної компетенції, є невід'ємною складовою навчання іноземної мови, адже міжкультурна комунікація у професійному середовищі є можливою й успішною тільки у разі розуміння й тлумачення різних аспектів культури і мовної поведінки представників іншої культури. У навчанні іноземної мови студентів-економістів викладачі повинні робити акцент не тільки на вивченні культурних особливостей країни, мова якої вивчається, особливості специфічних національних особливостей представників даної культури, моделей їх поведінки, а й формувати власну національну ідентифікацію. Саме з цією метою викладачі кафедри використовують матеріали, що містять соціокультурний компонент, розробляють завдання, які направлені на формування соціокультурної компетенції студентів-економістів.

РОЗДІЛ 2.
ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД КАФЕДРИ ІНОЗЕМНИХ МОВ ОНЕУ ЩОДО ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ СТУТЕНТІВ-МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

2.1. Констатуючий експеримент щодо рівня володіння студентами мовленевими компетенціями

Проведений кафедрою іноземних мов експеримент в ОНЕУ дав нам змогу зробити наступний висновок**:** розвиток мовленнєвої компетенції є необхідним для оволодіння студентами-економістами іноземною мовою. Під час розвитку мовленнєвої компетенції у студентів, викладачу потрібно мати на увазі, що усі види даної компетенції: говоріння, аудіювання, письмо та читання тісновзаємопов'язані між собою. А також, що використання на заняттях різних видів лінгвістичних експериментів дозволяє підвищити ефективність та результативність навчання іноземній мові.

Також в рамках науково-дослідної теми кафедри «Формування мовленнєвих компетенцій студентів-майбутніх економістів», викладачами Шостак І.І. та Карповою О.О. був проведений експеримент спрямований на виявлення рівнів сформованості мовленнєвих компетенцій студентів-майбутніх економістів (Данні по експерименту надані безпосередньо організаторами).

Експеримент проводився в звичайних умовах освітнього процесу. Для реалізації цілей та завдань формування англомовної комунікативної компетенції були використані наступні методи: порівняльний аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з досліджуваної проблеми; узагальнення передового педагогічного досвіду; опитування студентів та викладачів; письмові та практичні роботи; спостереження; бесіда; тестування; семінарські заняття та інтерактивні ігри; педагогічний експеримент (авторська технологія «пункт призначення»); статистична обробка отриманих результатів.

Метою нашого експериментального навчання була апробація методики формування англомовної комунікативної компетенції студентів-майбутніх економістів. Реалізації цієї мети сприяло вирішення таких завдань:

1) розробити матеріали, які відповідали б поставленій меті експериментального навчання;

2) визначити критерії та показники оцінювання рівня сформованості англомовної комунікативної компетенції студентів-майбутніх економістів, провести передекспериментальне тестування учасників експериментального навчання та схарактеризувати рівні сформованості англомовної комунікативної компетенції у студентів 1-го курсу економічних факультетів;

3) провести експериментальне навчання згідно із розробленою системою;

4) провести завершальне тестування учасників експериментального навчання; обробити отримані дані і визначити ефективність запропонованої методики навчання .

Проведений експеримент класифікувався як базовий (основний), природний, вертикально-горизонтальний (оскільки проводився як по вертикалі порівнювалися рівні сформованості англомовної комунікативної компетенції студентів-майбутніх економістів до і після експериментального навчання, так і по горизонталі – формування АКК проводилося в рамках формування англомовної комунікативної компетенції студентів та увага акцентувалася на формуванні, розвитку та вдосконаленні вмінь усного мовлення, необхідних для професійної діяльності) і відкритий (передбачав введення додаткових вправ на розсуд викладача).

Неварійованими умовами експерименту були:

1) кількісний і поіменний склад груп студентів;

2) викладач-експериментатор;

3) рівень володіння англійською мовою студентів на початку експерименту;

4) час проведення експериментального навчання;

5) завдання предекспериментального і прикінцевого зрізів;

6) теми, які вивчалися на заняттях;

7) місце проведення занять;

8) критерії оцінювання рівня сформованості англомовної комунікативної компетенції;

9) кількість годин, відведених на експериментальне навчання.

Варійованими умовами були: організація навчального процесу, співвідношення різних видів роботи, зміст і характер завдань, які виконувались.

Експериментальне дослідження проводилося з 2012 по 2013 навчальні роки на базі кафедри іноземних мов Одеського національного економічного університету і здійснювалося у чотири етапи, а саме: пошуково-розвідувального, констатувального, формувального та прикінцевого.

На пошуково-розвідувальному етапі експерименту були проведені вивчення та аналіз науково-методичної літератури з теми дослідження; визначено актуальність, об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання і методи дослідження. Досліджувалися психологічні особливості та методичні засади процесу формування англомовної комунікативної компетенції студентів-майбутніх економістів, проводився аналіз програм і підручників з англійської мови для студентів економічних спеціальностей для виявлення кількості та якості завдань, спрямованих на формування англомовної комунікативної компетенції студентів–майбутніх економістів.

Експериментально визначалися критерії та показники рівнів сформованості англомовної комунікативної компетенції студентів-майбутніх економістів, виділялися і схарактеризовувалися рівні сформованості, проводився зріз знань студентів з метою встановлення початкового рівня сформованості англомовної комунікативної компетенції у студентів – майбутніх економістів і проходила підготовка експериментальних матеріалів. Було визначено такі рівні сформованості англомовної комунікативної компетенції, як: високий, середній та низький.

На формувальному етапі експерименту визначався змістовий аспект формування англомовної комунікативної компетенції, створювалася відповідна система вправ і пропонувалися методичні рекомендації щодо її реалізації.

На прикінцевому етапі проводився зріз знань студентів з метою встановлення підсумкового рівня сформованості англомовної комунікативної компетенції студентів – майбутніх економістів. Структура експерименту наведена у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Структура експерименту з формування у майбутніх економістів англомовної комуніативної компетенції

Етапи		Час проведення	Завдання етапу
Підготовчий	Пошуково-розвідувальний	Вересень 2012	Вивчення та аналіз науково-методичної літератури з теми дослідження; визначено актуальність, об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання і методи дослідження; аналіз програм і підручників з англійської мови для студентів економічних спеціальностей для виявлення кількості та якості завдань, спрямованих на формування у майбутніх економістів англомовної комунікативної компетенції
Практичний	Констатувальний	Жовтень 2012	Визначення початкового рівня сформованості англомовної комунікативної компетенції у майбутніх економістів
	Формувальний – експериментальне навчання	Жовтень 2012 – травень 2013	Перевірка ефективності експериментальної моделі формування АКК у майбутніх економістів з використанням розроблених завдань
Контрольний	Прикінцевий	Травень 2013	Визначення досягнутого рівня сформованості АКК у майбутніх економістів

Для проведення констатувального етапу експерименту необхідно було вирішити такі завдання: відібрати і згрупувати учасників експерименту; інформувати їх про цілі експерименту, плани його проведення та способах контролю його результатів; визначити рівень знань студентів на початку експерименту за допомогою проведення передекспериментальних зрізів, результати проаналізувати, узагальнити і по закінченню часу повідомити учасникам для організації подальшої дослідницької роботи.

Констатувальний експеримент було проведено серед студентів 1 курсу факультетів «Економіка та управління виробництвом» та «Міжнародна економіка». Метою констатуючого експерменту було виявити рівень володіння іноземною мовою. У констатувальному експерименті брали участь студенти, які мали майже однаковий рівень володіння іноземною мовою. Тест складався із завдань на розвиток усіх видів мовленнєвих умінь: читання, письмо, говоріння, аудіювання, до кожного з яких розрорблено критерії оцінювання [42 [Електронний ресурс].

Виконання тесту на 60 % відповідало володінню студентами рівнем В1 за міжнародною шкалою.

З метою перевірки сформованості англомовної комунікативної компетенції і визначення рівня володіння іноземною мовою студентів–економістів, ми провели діагностичний тест, що складався з п’яти завдань на перевірку вмінь аудіювання, читання, письма, а також комунікативних умінь. Студенти мали високий рівень володіння іноземною мовою, якщо вони отримали від 81% до 100% правильних відповідей за тест, середній рівень володіння іноземною мовою передбачав вірно виконані завдання від 61%-80%, в той час як низький рівень володіння іноземною мовою виявився у студентів, які отримали менш ніж 60% правильних відповідей.

Після проведення діагностичного тесту, ми отримали результати, які звели у таблицю 1.2.

Таблиця 1.2.

Рівень сформованості англомовної комунікативної компетенції студентів –майбутніх економістів (констатувальний етап експерименту)

№ п/п	Вид завдання	Низький рівень		Середній рівень		Високий рівень	
		Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%
1.	Listening	62	75,6	13	15,8	7	8,5
2.	Vocabulary	67	81,7	11	13,4	4	4,9
3.	Language	57	69,5	14	17,0	11	13,4
4.	Skills	61	74,4	12	14,6	9	10,9
5.	Reading	64	78,0	12	14,6	6	7,3
6.	Writing	70	85,4	10	12,2	2	2,4

Як видно з табл. 1.2., переважна більшість студентів виконала завдання тесту на низькому рівні. Найскладнішими для виконання виявилися завдання тесту пов’язані з письмом, читанням і рівнем володіння лексикою.

Після того як ми провели діагностичний тест, ми розділили студентів на контрольні та експериментальні групи. В зв’язку з тим, що рівень володіння іноземною мовою виявися майже однаковим у всіх студентів 1 курсу, то, до експериментальних груп, так само як і до контрольних груп, увійшли студенти майже з однаковим рівнем володіння іноземною мовою. Результати рівнев володіння іноземною мовою студентів-економістів наведено у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3.

Рівень володіння іноземною мовою студентів-економістів (до початку формувального експерименту)

Рівні	КГ		ЕГ	
	осіб	%	осіб	%
Низький	21	55,3	25	56,8
Середній	12	31,6	12	27,3
Високий	5	13,1	7	15,9
Усього	38	100	44	100

Як видно з таблиці 1.3., діагностичний тест було написано майже однаково як студентами контрольних, так і студентами експериментальних груп. Так, високий рівень володіння іноземною мовою мали 13,1% студентів контрольних груп, і 15,9% студентів експериментальних груп. На середньому рівні тест було виконано 31,6% студентів КГ і 27,3% студентів ЕГ, в той час як на низькому рівні було 55,3% студентів КГ і 56,8% студентів ЕГ.

Для більшої наочності ми подаємо отримані результати у наступній діаграмі:

Рівень володіння іноземною мовою студентів-економістів
(до початку формувального експерименту)

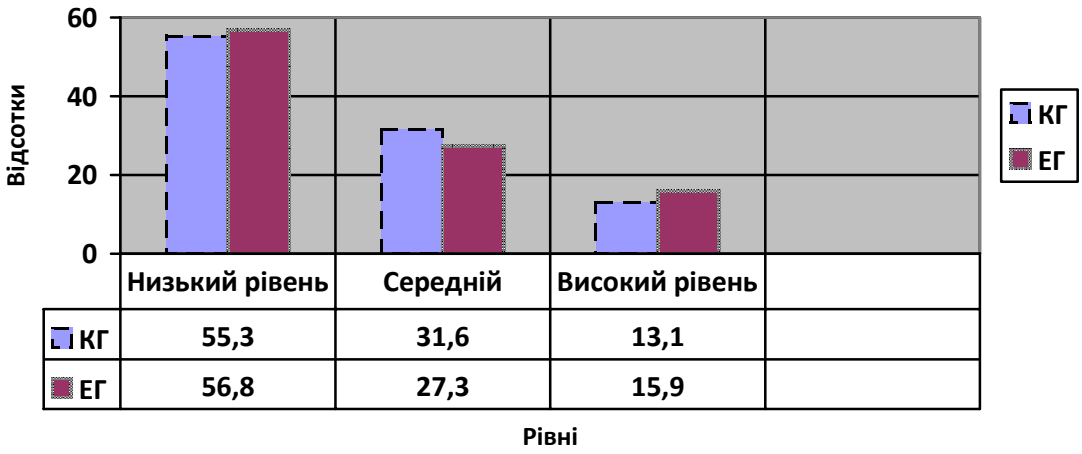

	Низький рівень	Середній	Високий рівень	
КГ	55,3	31,6	13,1	
ЕГ	56,8	27,3	15,9	

Рівні

Отже, проведений діагностичний тест показав, що студенти мали переважно низький рівень володіння іноземною мовою і недостатній рівень сформованості англомовної комунікативної компетенції.

Після того як були отримані результати діагностичного тесту, провели обробку отриманих даних, студенти першого року навчання факультету економіки та управління виробництвом і факультету міжнародної економіки Одеського національного економічного університету були розділені на контрольні та експериментальні групи для проведення експериментального навчання. Студенти контрольних груп навчалися за традиційними

методами навчання іноземної мови, у той час як студенти експериментальних груп навчалися із використанням більш інтерактих методів навчання, як то: використання кейс-методу, інтерактивні ігри, веб-квести, читання та аналіз економічних джерел он-лайн, робота із презентаціями, тощо [19, с. 113-119].

Відбираючи матеріали для проведення експериментального навчання, ми враховували такі фактори як: професійні та мовні знання студентів, їх коло інтересів та потреб, індивідуально-психологічні особливості студентів та реальну необхідність використання отриманих із іноземних джерел знань у майбутній професійній діяльності студентів-майбутніх економістів.

2.2. Сучасні та інноваційні підходи до викладання іноземної мови в ОНЕУ

Іншомовна підготовка фахівців економічних спеціальностей є одним із важливих складових сучасної системи вищої економічної освіти. Метою навчання іноземній мові у вищих економічних навчальних закладах є оволодіння іноземною мовою як засобом комунікації, так і набуття професійно спрямованої іншомовної компетентності для успішного виконання подальшої професійної діяльності. У програмах з англійської мови для Одеського національного економічного університету зазначено, що студентам необхідно набути як професійної компетенції, так і комунікативної іншомовної компетенції. В даному випадку йдеться про набуття необхідних знань, умінь та навичок користування іноземною мовою.

В рамках реформування сучасної вищої освіти в Україні кафедрою іноземних мов ОНЕУ розроблена концепція розвитку навчально-виховного процесу, яка пропонує:

- формування комунікативної компетенції на базі Національної програми з іноземних мов, розробленою Міністерством освіти та науки України та Британської Радою.
- використання нових активних форм і методів навчання іноземної мови;

- втілення форм дистанційного навчання;
- оновлення науково-методичної бази;

Окрім того, з метою оновлення змісту освіти і технологій навчання кафедра орієнтує навчальні програми на компетентісний підхід, який характеризується розвитком логічного, творчого та критичного мислення у студентів на заняттях з іноземної мови; поліфункціональністю та міждисциплінарністю.

Майбутнім фахівцям економічних спеціальностей з фахово-спрямованими знаннями іноземних мов доводиться виконувати певні завдання у певних умовах, у специфічному оточенні та специфічних сферах діяльності. Виконання професійної іншомовної діяльності передбачає виконання певного ряду дій із застосуванням власних компетенцій з метою досягнення результату.

Отже, основними аспектами підготовки студентів ОНЕУ з іноземної мови є:

- вдосконалення навичків читання, письма, говоріння та аудіювання;
- вміння вести бесіду на іноземній мові в межах повсякденної та професійної тематики;
- розвиток навичок роботи з технічними засобами в процесі вивчення іноземної мови;
- втілення курсів «Ділова іноземна мова», «Іноземна мова професійного спрямування», «Поглиблене вивчення іноземної мови» в навчальну програму;
- підготовка студентів до участі в олімпіадах, конференціях та міжнародних програмах.

В останні роки зруйновані старі стереотипи і підходи у викладанні англійської мови, про що свідчать матеріали конференцій, семінарів, що проводяться в регіональних центрах України при активній підтримці Британської Ради (British Council).

Дуже важливо постійно оновлювати знання і методичні прийоми з урахуванням вимог часу. Сучасний викладач виконує роль менеджера, консультанта, прискорювача(a facilitator), тобто створює умови і направляє пізнавальну діяльність та зацікавленість

студентів у досягненні результату, стимулюючи їх професійний ріст.

Викладач повинен гнучко використовувати різні форми організації навчального процесу. Ефективним засобом оптимізації навчальної діяльності може виступати ігрове моделювання, що є елементом педагогічної евристики і сприяє розвитку творчого мислення.

На сучасному етапі перевага віддається комунікативному підходу при вивченні англійської мови. Це сприяє удосконаленню комунікативних навичок, стимулює формування власних ідей, точок зору.

Маючи досвід роботи в групах, де студенти спеціалізуються в сфері туризму, можна стверджувати, що вони із задоволенням знаходять і вивчають матеріал щодо ділового етикету, ділової документації, про визначні місця, культуру, звичаї, традиції, національну кухню в різних країнах. Оволодіти такою інформацією означає краще зрозуміти представника іншої країни, і це є запорука успіху в діловому спілкуванні.

Таким чином, кафедра прагне побудувати начальний процес, який би відповідав специфіці набуття знань, а також сприяв розвиткові та удосконаленню мовної підготовки у дорослому віці. Навчальне середовище повинно дозволяти й сприяти роботі над реальними проблемами, як, наприклад застосування рольових та ділових ігор, участь в обговоренні тем та ситуацій, кейсів (case studies), тощо. Таким чином, беручи участь в таких видах роботи, слухачі мають можливість набути практично орієнтованих знань.

Робота над реальними ситуаціями забезпечує практичне застосування матеріалу, крім того необхідно демонструвати студентам можливі ситуації застосування вивченого матеріалу в різноманітних ситуаціях. У навчанні велике значення має інструктивна підтримка: ті, хто навчається, повинні отримати необхідні ресурси для засвоєння знань та мати можливість у разі виникнення проблем звернутись до викладача за порадою. Вимога опори на знання у контексті цих сфер навчання має дедалі більше значення.

Для успішного розвитку комунікативних, мовленнєвих, культурних знань, навичок та вмінь особливо при вивченні іноземних мов, є велика кількість різноманітних методик та інтерактивних методів. Традиційне вивчення іноземної мови полягає в тому, що мовний матеріал базується на текстах, в яких реалізується лише функція повідомлення, дуже рідко – функція спілкування і майже ніколи – функція впливу. При цьому ігнорується факт взаємозв'язку мови, мислення і культури, що практично утворюють одне ціле, яке складається із цих трьох компонентів, жоден з яких не може функціонувати без двох інших. Маючи досвід роботи в групах, де студенти спеціалізуються в сфері туризму, можна стверджувати, що вони із задоволенням знаходять і вивчають матеріал щодо ділового етикету, ділової документації, про визначні місця, культуру, звичаї, традиції, національну кухню в різних країнах. Оволодіти такою інформацією означає краще зрозуміти представника іншої країни, і це є запорука успіху в діловому спілкуванні.

Таким чином, кафедра прагне побудувати начальний процес, який би відповідав специфіці набуття знань, а також сприяв розвиткові та удосконаленню мовної підготовки у дорослому віці. Навчальне середовище повинно дозволяти й сприяти роботі над реальними проблемами, як, наприклад застосування рольових та ділових ігор, участь в обговоренні тем та ситуацій, кейсів (case studies), тощо. Таким чином, беручи участь в таких видах роботи, слухачі мають можливість набути практично орієнтованих знань.

Робота над реальними ситуаціями забезпечує практичне застосування матеріалу, крім того необхідно демонструвати студентам можливі ситуації застосування вивченого матеріалу в різноманітних ситуаціях. У навчанні велике значення має інструктивна підтримка: ті, хто навчається, повинні отримати необхідні ресурси для засвоєння знань та мати можливість у разі виникнення проблем звернутись до викладача за порадою. Вимога опори на знання у контексті цих сфер навчання має дедалі більше значення.

Для успішного розвитку комунікативних, мовленнєвих, культурних знань, навичок та вмінь особливо при вивченні іноземних мов, є велика кількість різноманітних методик та інтерактивних методів. Традиційне вивчення іноземної мови полягає в тому, що мовний матеріал базується на текстах, в яких реалізується лише функція повідомлення, дуже рідко – функція спілкування і майже ніколи – функція впливу. При цьому ігнорується факт взаємозв'язку мови, мислення і культури, що практично утворюють одне ціле, яке складається із цих трьох компонентів, жоден з яких не може функціонувати без двох інших.

Різноманітні інноваційні підходи дають можливість розвитку комунікативних навичок набуття та вдосконалення мовленнєвих та культурних навичок та вмінь. На сьогоднішній день дуже популярним є проведення різноманітних тренінгів, використання ділових та рольових ігор, різноманітних видів занять, як наприклад, модерація, коучінг, а також застосування інноваційних педагогічних технологій – аудіовізуальних засобів.

Практика використання тренінгових технологій в навчальному процесі підготовки дозволяє створити умови, в яких студенти можуть максимально використати набуті теоретичні знання, активувати свої здібності самостійної роботи, відчути власну відповідальність, тренувати якості, які необхідні у повсякденній роботі, вміння користуватися мовою на більш вищому рівні.

Велике значення мають ділові та рольові ігри, де студенти мають можливість використовувати отриманні знання у певній ситуації, близькій до практики. Рольові ігри насамперед формують та розвивають навики спілкування. Вміння спілкуватись – це і вміння адекватного емоційного впливу на людей. Розвивати це вміння (особливо іноземною мовою) – одна з найважливіших рольових ігор. В цілому можна виділити дві форми рольових ігор: керовані та імпровізовані. Коли вибирають керовану гру, заздалегідь узгоджують ситуацію, вибирають ролі, а також, наприклад вибирають та користуються більш складною професійною лексикою спілкування на іноземній мові, якщо того

потребує роль, або менш складною. В імпровізованих іграх розподіл ролей, ситуацій користування лексикою робиться з вільного вибору.

Сучасна освітня система, звертаючись до ігрових форм навчання на практичних заняттях, справедливо вбачає в них можливість ефективної організації взаємодії викладача та студентів, продуктивної форми їх спілкування з притаманними їм елементами змагання, зацікавленості, взаємодопомоги.

При використанні таких методів проведення занять, як модерація та воркшоп (майстерня), теми розподіляються таким чином, щоб могли брати участь в обговоренні всі учасники. Викладач лише організовує процес заняття, але практично не бере участь в обговоренні тієї чи іншої проблеми. На воркшопах групам рідко пропонують однакові завдання. Всі підгрупи працюють над однією і тією самою темою, але розглядають і вирішують її з різних точок зору.

Якщо потрібно спрямувати увагу на конкретну ситуацію, рекомендується застосування конкретних прикладів, реальних випадків з життя або кейс-методів (case studies). Кейс-метод поряд з діловими іграми є інструментом інтенсивного засвоєння матеріалу, прискорення процесу навчання. Перевага кейс-методів в тому, що студенти одержують та розвивають навички усної комунікації(особливо на іноземній мові), вчаться аргументувати свої думки та пропозиції, тощо.

Метод кейсів сприяє розвитку щодо уміння аналізувати ситуації, оцінювати альтернативи, вибирати оптимальний варіант і складати план його здійснення. І якщо протягом навального циклу такий підхід застосовується багаторазово, то у студентів виробляється стійка навичка щодо рішення практичних задач.

Метод проектування є одним із методів навчання, що сприяє формуванню у студентів умінь використовувати різноманітні джерела інформації для розв’язання проблеми, представляти та організовувати власні пропозиції щодо виконання завдань на практиці. Метод дає можливість розвитку творчих здібностей студентів. Виконання проекту дає змогу студентам докладно і

широко ознайомитись з проблемою, яку потрібно вирішити, і змушує знаходити цікаві форми представлення результатів власної праці.

Говорячи про такий метод як «коучінг», треба зазначити, що при використанні цього методу, акцент робиться не на засвоєнні нових вмінь, знань та навичок, а на розвитку тих, якими людина вже володіє. Тобто коучінг – це процес, направлений на підтримку поліпшення знань, вмінь, потенціалу, яким вже володіє студент. Розвиток і активація відбуваються при використанні наявних знань для вирішення конкретних проблем. Якщо необхідних вмінь, знань та навичок бракує, то формується чітке уявлення про те, чому саме і для чого треба вчитися. Тобто в такій ситуації коучінг виступає інструментом визначення реальних потреб. Коучінг – це перш за все комунікаційний процес. Головними інструментами ефективної комунікації між викладачем-коучем і студентом є вміння ставити правильне питання і активно слухати того, кого він навчає.

Треба зазначити, що ефективність професійної освіти залежить від уміння та здатності викладачів і студентів застосовувати стратегії, пов’язані з інноваційними педагогічними технологіями, серед яких особливе місце належить аудіовізуальним засобам. Неможливо ефективно навчити розмовляти іноземною мовою та сприймати її, не спостерігаючи процес мовлення у його автентичному звучанні. Прямий доступ до цього дають аудіовізуальні мистецтва, які допомагають сприймати іноземну мову як живий творчий організм та створюють умови для формування професійно-компетентної особистості.

Залучення аудіовізуальних засобів у систему професійної мовної підготовки дозволяє не тільки поліпшити розуміння і усне мовлення, а розвинути комунікативні, мовленнєві, культурні навички та набутки нових компетенцій.

Насьогодні, створення *мультимедійних презентацій* відіграє важливу роль у будь-якому професійному середовищі, особливо в економічному та діловому. Презентація є частиною ведення бізнесу, інструментом створення іміджу фірми, рекламної кампанії організації, рекламою нового товару чи послуги, інформування

людей про який-небудь проект, тощо. Вона може бути наочним засобом для інформування про проведений моніторинг фінансового стану компанії, формою звітності, аудиторського чи SWOT-аналізу, тощо. У зв'язку з цим має змінитися і підхід при навчанні іноземної мови майбутніх економістів та оновлення методів перевірки індивідуальної роботи студентів, яка є важливим показником самопідготовки студентів, їхніх здібностей, проявом набутих вмінь та навичок, а також рівнем їхньої фахової підготовки в цілому. Таким чином, індивідуальна робота студентів економічного ВНЗ є важливою складовою ефективної фахової підготовки. Роль індивідуальної роботи значно зростає із запровадженням кредитно-модульної системи навчання і є однією з форм організації навчальної діяльності студентів- економістів. Вона передбачає створення умов для якнайповнішої реалізації творчих можливостей студентів через індивідуально спрямований розвиток їхніх здібностей, науково-дослідну роботу і творчу діяльність [20, Електронний ресурс].

Проблема використання мультимедійної презентації під час заняття є новою і мало вивченою. Різним аспектам використання комп'ютерної презентації в процесі навчання та викладання приділяли увагу вчені А. С. Лазарєва, Н. І. Клєвцова, Л. Н. Бобровська, М. В. Наваркін, та ін. Так, Н. В. Кульбєда вивчала роль комп'ютерної презентації для розвитку інформаційних компетенцій учнів в проектній діяльності; визначила класифікацію базових інформаційних компетенцій та педагогічні умови їх розвитку в проектній діяльності. А.С. Лазарєва займалась проблемою використання мультимедійної презентації для забезпечення якості навчання говорінню на іноземній мові, виділила її етапи та умови, визначила принципи та модель використання мультимедійних презентацій, тощо [34, 173 с.].

В літературі не існує загальновизнаної класифікації презентацій за типом змісту та оформленням. Наприклад, Л.Й. Ястребов [Создание презентации и техника эффективного выступления] пропонує такі групи презентацій:

- Офіційна презентація – звіти, доповіді, яким необхідний строгий дизайн, витриманість, єдиний шаблон оформлення для всіх

слайдів, вимагається чітке структурування та розміщення на слайдах всіх тез доповіді.

- Офіційно-емоційна презентація - передає слухачам деяку офіційну інформацію та спонукає їх, переконати в чомусь.

- «Плакати». Презентація складається лише з ілюстративного матеріалу, комп'ютер виконує роль звичайного слайдпроектора. Вся робота по поясненню змісту покладається на доповідача.

- «Подвійна дія». На слайдах презентації крім зображень використовується текстова інформація. Вона може або пояснювати вміст слайду або його «розширювати».

- Інтерактивний семінар створюється для проведення діалогу з аудиторією. Використовуються різноманітні анімації, рухомі малюнки, фотографії, тощо.

- Електронний роздатковий матеріал. Додатковий матеріал може міститися у гіперпосиланнях або у спеціальних Замітках до слайду. Якщо презентація призначена для самостійної роботи, її інтерфейс, навігація по слайдах, можливості розгалуження повинні бути добре продумані та обґрунтовані.

- «Інформаційний ролик». Ролик має демонструватися самостійно і незалежно від доповідача. Весь показ відбувається в автоматичному режимі. Презентація має інформаційно-рекламний характер.

Активне використання мультимедійних презентацій під час опрацювання індивідуальних завдань з іноземної мови студентами економічного ВНЗ сприяє активному наочному та практичному засвоєнню знань, формуванню навчально-пізнавальних умінь і навичок, професійно- пізнавальних інтересів студентів, що забезпечує всебічний розвиток творчого потенціалу особистості студента, а не лише отримання теоретичних знань. Іншими перевагами використання презентацій є можливість індивідуального перегляду на комп'ютері, а не лише на стінному екрані; доповнення чи зменшення змістової інформації, аудіовізуальною підтримкою доповіді, можливість зберігання в електронному вигляді, не займаючи багато місця, легко корегуються та завжди в наявності.

Самостійна робота з дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування» здійснюється у наступних формах:

– розв’язання кейсів; анотування економічних статей;
– створення мультимедійних презентацій (мультимедійних рефератів).

Навчальною програмою передбачені теми та питання для опрацювання індивідуальних завдань. Метою індивідуальної роботи є поглиблене вивчення питань курсу, тому студентам рекомендовано звертатися за консультацією до викладача при виникненні питань чи труднощів під час самостійної роботи.

Підготовка та використання мультимедійної презентації на заняттях з іноземної мови сприяє розвитку навичок *говоріння*, *аудіювання* та *читання*. Такий підхід до вивчення іноземної мови в економічній виші є необхідним в умовах скорочення аудиторних годин та збільшення навантаження на самостійну роботу студентів. Виділяємо наступні етапи підготовки студента в роботі з комп’ютерною презентацією: 1) проектування (вибір теми, створення схеми та плану презентації, підбір літературних джерел та статистичного матеріалу); 2) консультація з викладачем; 3) створення мультимедійної презентації; 4) представлення доповіді перед студентами групи. Літературу з обраної теми студент підбирає самостійно. Особливу увагу слід звернути на спеціальну літературу: українські та зарубіжні періодичні видання (*The Economist*, *The Financial Times*, тощо), наукові статті, передовий вітчизняний і зарубіжний досвід. Статистичну інформацію можна знайти в спеціальних виданнях Держкомстату України, Міністерства економіки та фінансів України, ДПА України або звітних даних про фінансово-господарську діяльність підприємств, тощо [21, с. 309-314; 15, с. 234; 33, с. 3-6; 34, 173 с.]

Будь-яка форма ділового спілкування передбачає постійний обмін інформацією. Оскільки англійська мова є загальноприйнятою мовою ділового спілкування, особливу увагу звертає на себе складання листа англійською мовою, в якому необхідно дотримуватися певних традицій написання, які існують у Великобританії та США. Ділове листування є одним із засобів

обміну інформацією, важливим елементом зовнішньоекономічної діяльності. Від ділового листа багато в чому залежить пошук потенційних партнерів, можливість встановлення ділових контактів, пошук нових ринків збуту продукції та надання послуг. У країнах із розвинутою ринковою економікою діловий лист є невід'ємною частиною соціально-економічних відносин [68, с. 192].

Функціональне призначення ділової кореспонденції полягає в досягненні домовленості між двома і більше сторонами (організаціями, окремими особами). Написання ділового листа вимагає особливої майстерності від його укладача, яке засновано перш за все на глибокому знанні мови, стилістики. Для того, щоб забезпечити належний рівень опанування ділового листа студентами, слід ознайомити студентів зі структурою, особливостями стилю, лексики, різновидами ділових листів і, найголовніше, сформувати практичні уміння й навички адекватно сприймати та складати повідомлення іноземною мовою у формі зазначеного жанру писемного спілкування.

Висловлюючись термінами Міжурядового симпозіуму, що відбувся в Рюшліконі (Швейцарія) в листопаді 1991 року за ініціативою уряду Швейцарської Федерації, присвяченого темі «Прозорість та узгодженість процесу навчання мов у Європі: цілі, оцінювання, сертифікація», зазначено, що для того, щоб писати, студент повинен спочатку оволодіти орфографією, граматикою та пунктуацією; уміти організовувати і формулювати висловлювання (когнітивні та лінгвістичні вміння); писати (рукою) або друкувати текст (мануальні вміння). Лише вищі рівні володіння цими видами діяльності дозволяють студенту задовольняти вимоги щодо здобуття університетської освіти або професійного рівня.

Можна виділити сім типів ділових листів: лист-прохання; лист-запит про інформацію; лист-рекомендація; лист-запрошення; лист-замовлення білетів для подорожей; лист замовлення місць у готелі; рекламні листи. Цим листам властиве широке використання стереотипних виразів. Оволодіння цими виразами дозволить безпомилково написати практично будь-який лист. Студенти-економісти повинні вміти самостійно складати конкретні ділові

листи, спираючись на отримані знання і сформовані навички. Тут характерні вправи такого типу: "*Write a letter of recommendation for your colleague, who is a very qualified, pleasant and intelligent person*"; "*You received an invitation to participate in a conference on ... but cannot accept it. Thank the Organizing Committee for the invitation*".

Діловий лист як комунікативна одиниця має мотивацію, тематичний зміст, тому може бути використаний як одиниця навчання мовлення. Наприклад, діловий лист представляє собою потенційний мотив, який активізує розумову і мовленнєву діяльність студента. У ньому можна знайти всі реквізити ділового листа: шапка, сектор адресата, посилання на попередню переписку, привід, з якого написано листа, текст листа, формули прощання, підпис, комерційні данні фірми-відправника.

Інтерес до здійснення ділового спілкування при пред'явленні не зводиться лише до пояснення його реквізитів, а й активізує пошук відповіді на конкретні питання: яку інформацію містить шапка; знайдіть торговельний знак фірми, адресу, тип відправлення; з якого приводу відправлено листа, про що йдеться в ньому; які формули звернення та прощання використовуються в листі. Крім того, діловий лист забезпечує мотиваційну готовність студента до висловлювання. Студент стає активним учасником учбового процесу, коли перед ним, як перед майбутнім спеціалістом, постає завдання написати діловий лист, повідомити про прибуття керівника фірми та висловити прохання про необхідність забронювати кімнату в готелі та білет на зворотню подорож. Таким чином, ділові тексти створюють психологічні умови для розвитку мислення студентів, сприяють формуванню вмінь ділового усного та письмового мовлення.

Писемне ділове спілкування багато важить у сучасному міжнародному бізнесі, тому однією з цілей навчання іноземної мови у вузі має бути оволодіння студентами професійно-спрямованим писемним мовленням. Але в багатьох програмах вищих навчальних закладів з ділової іноземної мови завдання формування в студентів писемного професійного мовлення іноземними мовами навіть не ставиться. Отже, на нашу думку, це

істотний недолік у фаховій підготовці студентів вищих навчальних закладів. Складність проблеми, зокрема, полягає в тому, що не вистачає відповідних сучасним освітнім потребам підручників і навчальних посібників, не укладені двомовні термінологічні словники. Тому в таких умовах важливо використовувати міжнародний досвід навчання студентів діловому спілкуванню, враховуючи, звичайно, той фактор, що це спілкування для українських студентів є спілкуванням іноземною мовою. Однак розуміння і написання ділових листів часто бувають складними навіть для тих, для кого англійська мова є рідною. Досягнення високого рівня навчання неможливе без виконання вправ, що сприяють оволодінню професійними вміннями письмового мовлення та підготовці студентів до використання їх у реальних життєвих ситуаціях.

В останні роки широко використовуються сучасні засоби комунікації, такі як **факс** та **електронна пошта**. Велике поширення цих способів обміну інформації можна пояснити їх зручністю та швидкістю. Тому, працюючи над складанням телексів, треба звернути увагу студентів на форму висловлювання, яка повинна бути стислою.

Майбутні економісти повинні знати комунікаційні характеристики середовища Інтернет, основні його відмінності від традиційних засобів масової інформації, моделі комунікації Інтернет, можливості систем маркетингу, що постійно збільшуються. Комунікаційна модель «більшість – багатьом», що відображає комунікаційні процеси, які протікають в Інтернеті, визначає «нові правила гри». Наприклад, технології персонального продажу можуть використати інформацію файлів "cookies", що дає додаткові шанси в персоніфікації потенційного покупця. Таким чином, майбутні фахівці, так чи інакше пов’язані з маркетингом, можуть використати численні можливості Інтернету для підвищення конкурентноздатності фірми, інтереси якої вони представляють. Студенти також повинні мати уяву про методи забезпечення безпеки проведення документів і платежів по каналах Інтернету, про способи підвищення захисту при різних технологіях

шифрування, про цифрові підписи й технологію цифрових сертифікатів тощо.

Активне професійне входження у всесвітню мережу не може залишити без уваги знайомство з платіжними системами Інтернет, із розумінням принципів їхньої класифікації, з українськими платіжними системами. Майбутні фахівці Public Relations, крім своїх базових професійних знань і технологій, повинні також розуміти доцільність використання всього спектру методів реклами в Інтернеті для проведення рекламних кампаній як, скажімо, розміщення платних рекламних оголошень на серверах із високою відвідуваністю, розміщення безкоштовних посилань на сервер у Web-каталогах. І тому природно, що фахівець, який не тільки розуміє доцільність методів реклами, але й володіє технологіями цих методів, має шанс отримати більший попит на свою майбутню професійну діяльність.

До ситуацій моделювання **ділового спілкування** належить також презентація та переговори. Основна мета – це переконання партнера, вирішення проблеми, що становить спільний інтерес. Тому до переговорів та презентацій необхідно насамперед визначити мету і зміст розмови. При усному спілкуванні спеціаліст з економіки повинен слухати і розуміти свого партнера. У діловому мовленні, що стосується ситуацій спілкування, використовуються переважно дієслова, які допомагають сформулювати й уявити конкретну картину. Комуніканти використовують короткі речення, що полегшують розуміння. Паузи в мовленні виконують психологічні функції. Вони посилюють увагу, підкреслюють те, що було висловлено.

Необхідно відзначити, що ділова мова розглядається як мова для спеціальних цілей. Вона має важливі релевантні елементи для різних ситуацій ділового спілкування [29, 224 с.]. Інформація, що поступає, повинна бути зрозумілою, економити час, а тому має бути лаконічною, ясною та логічною. Думки повинні бути оформлені словами, що показують логіку процесу (*that swifts me fine, to establish a business, to close down a business, to form a company, to register a company*).

Слід зазначити, що *термінологія*, яка вживається в діловій мові, не така точна і стала, як термінологія наукового стилю. Ділова мова більш пов'язана з повсякденною побутовою тематикою (*I have a room reserved, I'd (would) rather have, anything else, have you decided yet*).

У традиційних видах ділової комунікації (публічні виступи, інтерв'ю та інші) в умовах розширення ділових контактів із зарубіжними країнами необхідно реалізувати комунікативні стратегії ділових партнерів, які потребують уміння самопрезентації, презентації, проведення прес-конференції. Формою ділової комунікації є *спілкування по телефону*. Мова, що використовується по телефону, повинна бути офіційною. Багато слів та словосполучень вживається тільки при спілкуванні по телефону (*can I help you; I'd like to speak to Mr Brown, please; wait a minute, please; this is Mr White speaking; to accept smb's proposal; as far as I know, remember me Mr. Petrov*). Спілкуючись по телефону, потрібно чітко, точно викладати думки і пояснювати незрозумілу інформацію, добре орієнтуватись у темі, яка обговорюється, тому що немає можливості звернутися до джерел інформації (графіків, схем, інструкцій), які можуть використовуватися при спілкуванні по телефону.

До безпосередньої ділової комунікації можна віднести *збори, бесіди, переговори, торги, презентації*. У ситуаціях безпосереднього ділового спілкування, як правило, функціонує діалогічне та монологічне мовлення. Таким чином, спеціалісти економісти беруть участь у діалогічному спілкуванні на зборах, ділових бесідах, переговорах, презентаціях, прес-конференціях, під час укладання договорів, контрактів, а в монологічному – на конференціях, семінарах, публічних виступах.

До ситуацій ділового спілкування відноситься також *подання інформації*. При поданні інформації важливими аспектами є тема, яка буде повідомлена, та спосіб її повідомлення. Це може бути повідомлення інформації по телефону, бесіда та доповіді, інформація під час проведення зборів, а також передача інформації по факсах. Подання інформації може бути пов'язане зі структурою

компанії та описом товару, термінами поставки товару, різницею та подібністю між товаром конкуруючих компаній.

Отже, форми ділового англійського мовлення мають місце в усіх зазначених ситуаціях ділового мовлення. Спираючись на описані ситуації, можна окреслити коло *змодельованих типових ситуацій усного спілкування* для студентів-економістів: це прес-конференції; переговори; презентації; обговорення та укладання договорів, контрактів; вирішення ділових питань із партнером по телефону; професійні бесіди. Тому студенти-економісти повинні насамперед уміти слухати й розуміти ділове мовлення, щоб досягти успіху в бізнесі. Але більша частина студентів відчуває труднощі при розумінні партнера в процесі спілкування іноземною мовою. Вони не повністю розуміють його, тому не завжди можуть відповісти на запитання. Але найпоширенішими труднощами при спілкуванні з зарубіжними партнерами є незнайомі терміни, вирази та словосполучення, теми мовлення та специфіка вимови, певні труднощі виникають також у розумінні діалогічного мовлення при безпосередньому спілкуванні в ситуаціях ділової комунікації та сприйняття мовлення в умовах технічних перешкод при спілкуванні з партнером по телефону. Отже, в процесі навчання студентів-економістів необхідно моделювати типові ситуації ділового спілкування у сфері діяльності економістів і передусім сформулювати практичні вміння та навички розуміння ділового мовлення.

Взагалі вперше, питання готовності студентів до участі в міжнародній навчальній чи професійній діяльності виникло декілька років тому, коли в університеті з’явилися певні програми, щодо надання студентам можливостей міжнародного досвіду навчання після другого курсу. На сьогодні, ми дійшли до висновку, що контингент студентів слід готувати до такого роду програм заздалегідь.

Після випробування ряду технологій, в тому числі і авторських, як то організація роботи літньої англомовної школи для студентів ОНЕУ, які надали високі результати, щодо підвищення мотивації студентів до покращення особистого рівня володіння

іноземною мовою студентів, після роботи у групах із студентами різних спеціальностей і з різним рівнем володіння мовою, в них була можливість порівняти себе із іншими, та замислитися над своєю подальшою конкурентоспроможністю на ринку праці. Кафедра дійшла висновку, що таку підготовчу роботу слід зробити не лише сезонною, а й системною, та ввести систему наскрізного навчання іноземній мові в університеті.

Важливий внесок у вивченні системи наскрізного навчання зробили багато вітчизняних, зарубіжних, та українських вчених-педагогів: І.А. Зязюна, Н.Г. Ничкало, С.О. Сисоєвої, С.У. Гончаренка, В.П. Андрущенка, І.Д. Беха, С.Д. Максименка, М.І. Михальченка, О.М. П′єхоты, О.Я. Савченка, Г.Г. Філіпчука, О.І. Кульчицької, Л.П. Пуховської, Н.А. Побирченко, В.В. Рибалка, О.П. Рудницької, Т.С. Яценка, В.О. Моляки, В.С. Лутая, І.М. Бендери, В.І. Луганця, відобразивши це у своїх наукових працях.

Методика впровадження системи наскрізного навчання іноземній мові передбачає зміщення акцентів у навчальній діяльності з вузькокафедральних на загально кафедральні. Пріоритет надається розвивальним, системно-діяльнісним підходам в процесі навчання. Перспективними є різні види проектних технологій з включенням в них інтерактивних методів навчання, технологій кейс стаді, проблемних методик з розвитку критичного та системного мислення, дебатних, рольових та між предметних ділових ігор.

Загальні дидактичні принципи впровадження «наскрізного навчання іноземній мові» полягають не тільки у наданні учням інформації та знань через роботу лише викладачів кафедри іноземних мов, а й передбачають подальше формування стійких навичок використання отриманих знань на практиці через виконання певних завдань та роботу із викладачами випускових кафедр.

У перспективі це також означає суттєву зміну мотивації, пріоритетів та розуміння студентами як само і де само їм знадобиться іноземна мова у професійній діяльності, студенти

вийдуть більш підготовленими до роботи у єдиному європейському просторі, а це означає більш конкурентоспроможними [28, с.88-92].

Методи та форми організації «наскрізного навчання іноземній мові» включають, проведення традиційних занять із додаванням до основного змісту навчального матеріалу не лише лексики спеціальності, а також вивчення окремих питань, які стосуються загальної готовності до між культурних комунікацій у єдиному європейському просторі (наприклад, обізнаність студентів щодо цінностей та соціальних стандартів ЄС, відношення країн ЄС до забруднення навколишнього середовища, можливості для розвитку малого та середнього бізнесу, патріотичне виховання у країнах світу та ін.); корегування змісту окремих тем навчальних дисциплін з акцентом на проблемний підхід, особистісно-розвивальні, ігрові методики навчання, введення у зміст навчання таких форм як, наприклад, проблемний семінар, відкриті студентські конференції, дискусії тощо.

Ось важливим при цьому є розвиток між кафедральних зв'язків, орієнтація на спільний результат, встановлення між предметних зв'язків, що сприяють формуванню у студентів цілісного, системного підходу до вивчення іноземної мови, актуалізації необхідності володіння іноземною мовою для подальшої успішності у професійному середовищі.

Цікавим є те, що сьогодні існує тенденція до адоптації системи української освіти до європейської, але при розробці системи наскрізного вивчення іноземної мови ми можемо спиратися лише на свої локальні потреби, бо англійська мова – яка на сьогодні вважається діловою мовою світу, є однією з державних мов у більшості країн Європи, тим самим в європейських ВНЗ не існує потреби її вивчати. В нашому випадку, якщо наша країна орієнтована на євроінтеграцію, ми не можемо випускати економістів різних спеціальностей не готовими до спілкування іноземною мовою у професійному середовищі, це означає, що неможна неглектувати вивченням іноземної мови при підготовки фахівців у ВНЗ.

Розуміючи це, кафедра іноземних мов ОНЕУ склала план

заходів, який має за мету ввести системи наскрізного навчання іноземній мові та складається з певних етапів:

- постановка проблеми на конференції університету
- налагодження системної роботи із викладачами різних кафедр університету
- винесення питання організації наскрізного навчання іноземній мові на методичну ради університету
- розробка системи наскрізного навчання іноземній мові та пілотної програми
- тестування студентів на початку роботи за пілотною програмою
- впровадження пілотної програми
- контроль пілотної програми та аналіз отриманих результатів (тестування студентів на при кінці роботи за пілотною програмою)
- корекція (за потребою)
- введення системи наскрізного навчання іноземній мови

Впровадження інтегрованих систем навчання іноземній мови пов'язане із виходом за межи лише однієї предметної галузі, а саме іноземної мови, що значно розширює інформаційний компонент навчання, поглиблює розуміння необхідності опанування іноземною мовою, як подальшим інструментом користування на профільному навчанні. Також дуже важливим є вихід на практичний рівень навчання, опанування конкретними соціальними та професійно-орієнтованими компетостями. Під час планування і розробки тем, надавати перевагу вирішенню проблемних питань, використанню інтерактивних методів навчання, самостійному осмисленню та вирішенню студентами завдань, проведенню міжпредметних та надпредтних зв'язків [26,с. 167].

Також, необхідним є здійснення конкретних заходів з упровадження «наскрізного навчання іноземній мові» у зміст навчальної практики. Для цього необхідно зорієнтуватись на переосмислення, адаптацію окремого блока, модуля, теми будь-якого предмету. Навчання повинно бути націлене не тільки на передачу знань, а й на розвиток само мотивації.

Завдання на іноземній мові повинні максимально бути включені у більшість дисциплін профільних кафедр університету.

Але питання готовності до між культурних професійних комунікацій не обмежується лише володінням іноземною мовою, необхідно також зробити акценти на між культурні розбіжності, вивчити культурні особливості, ментальні спільності та розбіжності, щодо поведінки у бізнес середовищі представників різних країн світу.

Саме для цього не можна недооцінювати кураторську роботу викладачів із студентами. Головним напрямком виховної роботи із запровадження освіти з орієнтацією на готовність до між культурних комунікацій є формування відповідних ціннісних орієнтацій, стилю життя, світоглядних позицій. Знання загальноєвропейських цінностей, розвиток особистісної відповідальності, розвинутої громадянської позиції, розвиток екологічно- врівноваженої та екобезпечної поведінки, стратегічне мислення, здоровий спосіб життя, толерантне ставлення до інших, розвинута комунікативна культура.

На допомогу викладачам та студентам кафедра розробила та подала заявку на отримання гранту Євросоюзу за програмою Модуль Жана Моне для розробки та впровадження в навчальний процес курсу «Fostering the introduction of the EU angle into the university curriculum», який планується проводити виключно англійською мовою та одна з цілей якого покращення розуміння європейського середовища в цілому та підвищення готовності студентів та викладачів до між культурних комунікацій.

Суть введення системи наскрізного навчання іноземній мові у тому, щоб перебудувати навчальний процес таким чином щоб він став здатним до вчасної підготовки студентів майбутніх економістів до нових умов існування, дати їм такі знання й уміння, які дозволили б не тільки успішно адаптуватися у новому соціальному, економічному та інформаційному середовищі, але й активно впливати на нього [7, Електронний ресурс].

Слід також зазначити, що формування готовності до між культурних комунікацій не означає що ми орієнтуємо студентів на

еміграцію, навпаки, це означає, що ми даємо їм інструменти для вивчення сучасного міжнародного досвіду, можливості проходження стажування за кордоном та подальшого використання отриманої інформації для самореалізації як то за кордоном так і на батьківщині.

Важливим фактором успішної та результативної роботи студентів за системою наскрізного вивчення іноземної мови є безумовно й викладач, саме від нього залежить вмотивованість студентів та формування їх готовності працювати за цією системою.

Нові умови зумовлюють нові вимоги, потребують адекватної діяльності. Зрозуміло, що академічна освіта, яку здобули педагоги кілька років тому або й кілька десятків років тому, досвід набутий в абсолютно протилежних сучасним устремлінням соціальних, політичних, ідеологічних взаємозв'язках, потребують як суттєвого перегляду, переосмислення, так і ґрунтовного поновлення.

На сучасному етапі суттєво змінюються функції методичної служби – від директивних до орієнтуючих. На черзі розробка змісту, форм навчально-методичної роботи за умов демократизації її спрямованості з урахуванням інтересів працівників різних рівнів підготовки.

Для самих викладачів важливим є створення колективу однодумців, де виникає взаємодія, взаємовплив, взаємо відповідальність, де колектив стає суб'єктом педагогічного процесу. Саме в процесі методичної роботи, коли формується і вдосконалюється професійна компетентність і педагогічна майстерність, створюється такий колектив, що орієнтує свої професійні потреби на результативну діяльність [92].

Саме викладачі й будуть головними будівельниками системи наскрізного навчання іноземній мові. Важливим при цьому є:

- об'єднання вчителів навколо головної мети
- постійний моніторинг суб'єктів навчального процесу щодо визначення їхніх інтересів, уподобань, здібностей, можливостей, бажань, забезпечення умов і змісту педагогічної діяльності для їх максимальної реалізації;

- розвиток потреби членів колективу в постійному зростанні та її забезпечення;
- постійна увага до педагогів, що докладають зусиль до свого професійного та особистісного розвитку й зростання та їх заохочення;
- забезпечення відповідальності кожного за результат своєї праці; прагнення викладачів до саморозвитку, творчості, прояву ініціативи.

Вирішальним у творчому і професійному становленні викладача є самоосвіта та участь у методичній роботі.

Тому важливим є організація роботи навчально-методичної ради, діяльність якої спрямована на вирішення таких завдань:

- забезпечити засвоєння й використання найбільш раціональних методів і прийомів навчання та виховання студентів майбутніх економістів;
- постійно підвищувати рівень загально дидактичної й методичної підготовки педагогів для організації та здійснення навчально-виховного процесу;
- проводити обмін досвідом успішної педагогічної діяльності;
- виявляти, пропагувати та здійснювати нові підходи до організації навчання й виховання; забезпечувати постійне засвоєння сучасної педагогічної теорії та практики;
- створювати умови для самоосвіти викладачів і здійснювати керівництво творчою діяльністю педагогів.

Не менш важливим є зв'язок в університеті та об’єднання однією метою всього адміністративно-педагогічного ланцюжка як то: ректор - проректори - методична рада – кафедри – школа педагогічної майстерності - викладачі.

За таких умов, якщо адміністрація університету намагатиметься підтримувати вмотивованість викладачів до системного покращення їхньої педагогічної майстерності та вживанню інноваційних підходів до навчання, викладачі також будуть працювати над вмотивованістю студентів та підтримувати її і очікувані результати не змусять чекати на себе.

2.3 Впровадження сучасних мультимедійних технологій у навчальний процес в ОНЕУ

Впровадження мультимедійних засобів навчання значно підвищує якість презентації навчального матеріалу та ефективність його засвоєння студентами, збагачує зміст освітнього процесу, підвищує мотивацію до вивчення англійської та німецької мов, створює умови для більш тісної співпраці між викладачами і студентами. Мультимедійні технології навчання мають відповідати цілям і завданням курсу навчання і органічно вписуватися у навчальний процес. Вони мають безперечні переваги над іншими навчальними технологіями. Це можливість поєднання логічного та образного способів освоєння інформації, активізація освітнього процесу за рахунок посилення наочності, інтерактивна взаємодія, що дає змогу управляти представленням інформації, індивідуально змінювати настройки, вивчати результати, змінювати швидкість подавання інформації та кількість повторювань, що повинні задовольняти індивідуальні академічні потреби. Мультимедійні технології навчання забезпечують гнучкість і інтеграцію різних типів мультимедійної навчальної інформації. Включаючись у навчальний процес, де використовуються мультимедійні технології навчання (мережні технології, електронні підручники) студент економічного факультету стає суб'єктом комунікативного спілкування з викладачем, що сприяє розвиткові його самостійності і творчості в навчальній діяльності [74].

Проаналізувавши характерні особливості впровадження мультимедійних засобів у навчальний процес, видокремлюємо наступні переваги інтерактивного навчання:

1) встановлення дружньої атмосфери і взаємозв'язків між учасниками спілкування;

2) студенти мають можливість бути більш незалежними і впевненими у собі;

3) викладач заохочує студентів до співпраці, підбадьорює їх, вони не бояться робити помилки;

4) студенти отримують можливість подолати страх перед мовним бар'єром;

5) викладач не домінує;

6) кожен студент залучений до роботи, має певне завдання;

7) слабші студенти можуть отримати допомогу від сильніших;

8) студенти можуть використовувати свої знання і досвід, набутий раніше.

Мультимедійні технології навчання надають можливості викладачеві для досягнення дидактичної мети – застосовувати як окремі види навчальної роботи, так і будь-який їхній набір, тобто спроектувати навчальне середовище. Орієнтовані на викладача інструментальні засоби дають змогу йому оперативно поновлювати зміст навчальних і контролюючих програм відповідно до появи нових знань і технологій. Викладач отримує додаткові можливості для підтримки і спрямовування розвитку особистості студента, творчого пошуку й організації їхньої спільної роботи. Також комп'ютер бере на себе дуже значну частину рутинної, тривалої для викладача роботи, вивільняючи йому час для творчої роботи. Комп'ютер використовується як допоміжний засіб для ефективного розв'язання вже існуючої системи дидактичних завдань.

Застосування комп'ютерів на практичних заняттях іноземної мови значно підвищує інтенсивність навчального процесу, засвоюється значно більша кількість матеріалу, ніж за традиційного навчання. Крім того, цей матеріал закріплюється міцніше. Комп'ютер забезпечує і всебічний контроль за навчальним процесом. При використанні комп'ютера для контроля досягається і більша об'єктивність оцінки, оскільки відбувається одночасна перевірка знань усіх студентів [81].

Мультимедіа-системи мають унікальну можливість надавати величезну кількість корисної і цікавої інформації в максимально зручній і доступній формі. Саме завдяки цьому вони знаходять широке застосування в різних сферах діяльності: в науці, освіті, професійному навчанні тощо. Метою застосування *відеоматеріалів* та інших мультимедійних засобів є усунення прогалин у наочності викладання англійської та німецької мов у вищих навчальних закладах.

Основні принципи створення відеоматеріалів з демонстраційного експерименту:

- *ілюстративність* (надають педагогу можливість ілюструвати практичне заняття, не розкриваючи змісту теми замість викладача);
- *фрагментарність* (надають можливість дозовано викладати матеріал, залежно від швидкості сприйняття студентами);
- методична *інваріантність* (відеофрагменти можна використовувати на розсуд викладача на різних етапах практичного заняття, переслідуючи різні методичні цілі);
- *лаконічність* (викладення більшої кількості інформації за короткий час, але ефективніше; у такий спосіб заощаджується час заняття);
- *евристичність* (подання нового матеріалу настільки зрозуміло, щоб нові знання виявились доступними для свідомого засвоєння студентом).

Мультимедійні засоби навчання є універсальними, оскільки можуть бути використаними на різних етапах заняття:

- під час мотивації як постановка проблеми перед вивченням нового матеріалу;
- у поясненні нового матеріалу як ілюстрації;
- під час закріплення й узагальнення знань;
- для контролю знань.

Автоматизовані навчальні системи, побудовані на основі мультимедіа- технологій є нині одним з найефективніших засобів навчання. Саме тут сповна реалізується давній, але до сьогодні правильний принцип методики викладання: краще один раз побачити, ніж сто разів почути. Комбіноване використання *комп'ютерної графіки, анімації, живого відеозображення, звуку*, інших мультимедійних компонентів – усе це надає абсолютно унікальну можливість зробити предмет, що вивчається, максимально наочним, а тому зрозумілим і доступним. Це особливо актуально тоді, коли студент має засвоїти велику кількість емоційно-нейтральної інформації, наприклад, основні економічні терміни і поняття, таблиці неправильних дієслів, форм інфінітива тощо.

Ще однією незаперечною перевагою автоматизованих систем навчання є *інтерактивність*, яка забезпечує діалоговий режим протягом усього процесу навчання. Завдяки цьому навчальні системи надають суттєву підтримку студентам, полегшуючи процес навчання і позбавляючи їх тих елементів занять, що не забезпечують засвоєння необхідного матеріалу. Використовуючи автоматизовані системи навчання, особа, що навчається, може сама задавати темп процесу і самостійно контролювати його. Як правило, навчальні системи будуються за певними принципами: аудіовізуальні лекції розбиваються на тематичні розділи і добре структуровані. Система навігації дає змогу швидко знайти і перейти до нового вибраного фрагмента, зупинити відтворення, повторити або «погортати» екрани. Для комп'ютерів без звукових карт передбачається можливість виклику спеціального текстового вікна, що дублює дикторський голос. Додатково навчальні системи можуть містити блоки перевірки знань студента, а також програмні додатки, що забезпечують реєстрацію користувача та ведення протоколу навчання [71].

Застосування мультимедійних засобів навчання у системі навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах педагогічно доцільне. Мультимедійні засоби подання навчального матеріалу можна віднести, за частиною функцій, які ними підтримуються, до засобів унаочнення нового покоління. Для визначення місця мультимедійних засобів навчання у системі засобів навчання і у навчальному процесі, слід враховувати їх педагогічно доцільне застосування, що:

1) сприяє розвиткові у студентів наочно-образного мислення;

2) стимулює увагу (мимовільну і довільну) на етапі подання навчального матеріалу;

3) сприяє активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів;

4) дає змогу пов'язати теоретичні питання, що вивчаються, з практикою;

5) створює можливості для моделювання процесів і явищ;

6) дає змогу у найбільш доступній формі систематизувати і класифікувати явища, що вивчаються, із застосуванням схем,

таблиць, спеціальним чином форматованого тексту тощо;

7) сприяє формуванню мотивації навчання, підвищує інтерес до навчання, створює установки на ефективне навчання;

8) дає змогу досить швидко і просто оцінити рівень засвоєння навчального матеріалу суб'єктами навчання і групою (класом) у цілому.

Мультимедійні засоби навчання нового покоління мають:

- створюватися з дотримання вимог програм навчальних дисциплін у цілому, або окремих розділів чи тем курсу;
- цілеспрямовано для розв'язання проблем організації навчальної діяльності і забезпечення всіх її компонентів;
- відтворювати навчальний матеріал з дотриманням вимог наочності, доступності;
- забезпечувати інтерактивність навчання за рахунок динамічного управління поданням навчального матеріалу.

У межах узагальнення і повторення матеріалу мультимедіа-системи можуть охоплювати матеріал кількох практичних занять і використовуватися вже не як джерело знань, а як основна або додаткова ілюстрація до повторення чи засіб відтворення та систематизації вже здобутих знань.

Доцільність використання мультимедійних засобів навчання на практичних заняттях з іноземної мови для студентів економічних спеціальностей визначаються за такими критеріями: вони мають сприяти підвищенню продуктивної праці та ефективності навчального процесу, забезпечувати постійне підвищення правильність навчальних дій студентів, підвищувати інтерес до вивчення іноземної мови, особливо професійного характеру, забезпечувати контроль за діями усіх студентів. Застосування комп'ютерів дає змогу розв'язати наступні навчальні задачі: розуміння мовних явищ; формування лінгвістичних здібностей завдяки мовним та мовленнєвим вправам; автоматизація мовних і мовленнєвих дій; створення професійно-побутових ситуацій спілкування [79, 206 с., 59, с. 190-198].

За період виконання наукової кафедральної теми сформулюємо основні методичні і дидактичні вимоги щодо

використання мультимедійних засобів для навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах для студентів економічних спеціальностей, а саме:

1) відповідність основним принципам навчання – свідомості, активності, індивідуалізації та інтенсифікації, а також основному методичному принципу – комунікативності;

2) органічна єдність курсу, програми та навчально-методичного комплексу щодо змісту;

3) використання техніко-дидактичних можливостей комп'ютера (кольору, графіки, звуку, анімації, функціональних шумів та ін.);

4) реагування комп'ютера на відповіді студентів (повідомлення про правильність/неправильність відповіді, надання можливості вибору кількох варіантів відповіді, підказка, консультація і т.п.);

5) створення внутрішньої мотивації мовленнєвих дій;

6) спрямованість на усунення й запобігання типових помилок при аудіюванні, читанні, вживанні мовних одиниць;

7) використання явного і неявного оцінювання результатів роботи студента з програмою;

8) орієнтація на «оригінальність» вправ курсу та мовних ігор (вони не мають дублювати види вправ, які можна виконувати без допомоги комп'ютера);

9) сценарне оформлення програм, доступність, цікавість, ефективність [65, с. 76-78; 49, [Електронний ресурс].

Як показує досвід викладання іноземної мови професійного спрямування в Одеському національному економічному університеті, мультимедійні технології навчання можна реалізувати завдяки:

- організації навчального процесу у вигляді мультимедійної лекції чи практичного заняття;
- застосуванню мультимедійних продуктів;
- створення мультимедійної бази даних з дисципліни;
- втілення сучасних методів та форм навчання іноземної мови (ділових ігор, кейс-стаді та ін., що наближені до реальної професійної діяльності) з використанням мультимедійних засобів навчання;

- створення електронної навчально-методичної бази.

Окрім того, для ефективного впровадження мультимедійних технологій необхідно здійснювати підготовку викладачів та студентів з метою оволодіння практичними навичками роботи з мультимедійними засобами, розробити мультимедійні навчальні комплекти, та брати участь у семінарах, конференціях та спільних науково-освітніх проектах з проблем оптимізації навчального процесу засобами мультимедійних технологій.

На нашу думку мультимедійна технологія навчання іноземної мови в економічному ВНЗ може використовуватись:

- на початковому етапі навчання іноземної мови з метою візуалізації інформації та мотивації студентів;
- в процесі навчання іноземної мови для систематизації знань, тренування та перевірки набутих знань;
- у самостійній та індивідуальній роботі студентів для розвитку творчих здібностей [22, 320 с.].

2.4. Організація самостійної роботи студетів-майбутніх економістів орієнтованної на формування мовленнєвих компетенцій

Самостійна робота є важливим компонентом навчання. Згідно нормативів МОНУ кафедрою іноземних мов ОНЕУ відведено тридцять відсотків часу роботи із студентами на самостійне навчання, яке звісно необхідно спланувати на направити на формування навичок, вмінь та компетенцій які необхідні саме для майбутніх економістів. Таким чином при укладанні та розробці освітніх програм орієнтованих на формування мовленнєвих компетенці кафедра звертає особу увагу на розробку завдань для СРС. Одним з таких завдань є робота з першоджерелами, їх аналіз, накопичення лексики та її опрацювання з метою підвищення рівня мовленнєвої компетенції.

На допомогу приходе Інтернет, який є швидким засобом отримання інформації про останні події у світі, за його допомогою

можна підібрати ті чи інші автентичні матеріали для читання по досліджуваній темі усного мовлення. Формувати навички та вміння читання, використовуючи матеріали мережі різного ступеня складності. Всі всесвітньовідомі газети мають свої web-сторінки. Інформацію щодо різноманіття періодичних видань можна отримати, завітавши на сторінку MEDIA LINKS (http://www.mediainfo.com/emedia), яка пропонує посилання до безлічі видань. Скориставшись цією адресою (http://elf-english.ru/2010/05/gazety-na-anglijskom-zachem-ix-chitat) студенти можнуть отримати рекомендації щодо змісту газет та рівня складності матеріалів. Крім того, можна знайти навчальні газети, статті яких озвучені носіями мови, до кожної статті є вправи лексичного та граматичного характеру.

Мова газетних текстів є активним засобом формування іншомовної професійно-орієнтованної компетенції студентів-економістів. Матеріали газет містять факти, їхню оцінку, характеристику процесів і тенденцій розвитку сучасної дійсності. Відповідно до своєї позиції газета виражає думку з найважливіших політичних і суспільних проблем, прагне на основі матеріалів, що друкуються, надавати читачу повну інформаційну картину світу, більш глибокому пізнанню якої сприяє володіння іноземними мовами як умови інтеграції особистості в систему світової культури, взаєморозуміння людей і співпраці між ними.

Тому робота студентів з газетою, а саме із її електроною версією, допомагає не тільки зняттю бар'єра, що закриває доступ до світової інформаційної системи, але й формуванню особистості як активного члена суспільства. Крім того, періодика дає можливість студентам оволодівати унікальним тематичним розмаїттям лексики, тому що газета виступає як носій найсучаснішого варіанта мови; її можна розглядати як невичерпну в змістовому плані основу для комунікативної діяльності.

Також кафедра привертає увагу студентів до лексичних особливостей мови газет та їх аналіз. За запропонованим Знаменською Т.А. підходом, можно досліджувати газетні публікації у наступних аспектах:

1) використання газетних кліше та сталих виразів;

2) кількість економічних термінів та сфера їх спеціалізації;

3) вживання скорочень та акронімів;

4) використання власних імен осіб, підприємств, організацій, установ та ін.

Мова газетних публікацій є, в основному, стилістично нейтральною, оскільки переважна більшість слів відповідають встановленим літературним нормам та є неемоційними. Однак, окрім цього, газетний стиль має специфічні риси словникового запасу, в якому часто вживаються:

1) спеціалізовані політичні та економічні терміни: *confederation, senate, workforce, national election, Prime Minister, referendum, liberal, democracy, election campaign, premier*.

2) політичні слова, які не є термінами: *business, politics, champion, motion, people, power, defender*.

3) газетні кліше, тобто стереотипні вислови, звичні фрази, що є відомими для читача та сприяють виникненню відповідних асоціацій. Наприклад, *to and from, to keep an eye on smb., to work fulltime, well done, an easy task, for young and old alike*;

4) неологізми. Публіцистичний стиль швидко реагує на нові тенденції в розвитку суспільства шляхом поповнення словникового запасу словами на їх позначення. Наприклад, *to muse on how we might do things better* для позначення непевності суспільства; *Canadians were not exactly Obamaed by any of the party leaders* – неологізм, утворений деривaційним шляхом від власного імені політичного діяча;

5) різноманітні художні засоби. Дуже багатим є використання стилістично-забарвлених лексичних одиниць, що здійснюється з метою забезпечення виразності та експресії. Найчастішими серед таких засобів є: метафора: financial meltdown, voter indifference spoke volumes, hockey nation , to lose a tail, time will wash away old scars; метонімія: *heart of the complex relationship, the sound of thundering hooves*; гіпербола: *burst at our seams, day and night risk their lives*; епітети: *critical media coverage, intense pressure, global top employees, incredible experience, growing division, outstanding*

year; синекдоха: *Sherritt will buy us out*; літота: *kind of disturbing, not a very good feeling*.

Отже, використання електронних версій періодичних видань з економічної тематики в навчально-пізнавальній діяльності для опанування іноземної мови студентами немовних ВНЗ сприяє розвитку їхньої загальної культури, відкриває безмежний доступ до системи світових засобів масової комунікації, забезпечує знайомство з останніми науковими досягненнями в тій чи іншій галузі в розвинутих країнах. Робота з періодикою дає змогу готувати політично і соціально компетентного фахівця з широким кругозором.

Найбільш цікавими та саме автенитичними джерелами для студенів-економістів, що вивчають англійську мову за професійним спрямуванням, є газети *The Wall Street Journal* та *The Financial Times*, а саме їхні електронні версиї (див. http://www.wsj.com/news/economy; http://www.ft.com/intl/markets).

Наступним завданням для СРС в ОНЕУ є створення *мультимедійних презентацій, яке* відіграє важливу роль у будь-якому професійному середовищі, особливо в економічному та діловому. Презентація є частиною ведення бізнесу, інструментом створення іміджу фірми, рекламної кампанії організації, рекламою нового товару чи послуги, інформування людей про який-небудь проект, тощо. Вона може бути наочним засобом для інформування про проведений моніторинг фінансового стану компанії, формою звітності, аудиторського чи SWOT-аналізу, тощо. У зв’язку з цим має змінитися і підхід при навчанні іноземної мови майбутніх економістів та оновлення методів перевірки індивідуальної роботи студентів, яка є важливим показником самопідготовки студентів, їхніх здібностей, проявом набутих вмінь та навичок, а також рівнем їхньої фахової підготовки в цілому. Таким чином, індивідуальна робота студентів економічного ВНЗ є важливою складовою ефективної фахової підготовки. Роль індивідуальної роботи значно зростає із запровадженням кредитно-модульної системи навчання і є однією з форм організації навчальної діяльності студентів-економістів. Вона передбачає створення умов для якнайповнішої

реалізації творчих можливостей студентів через індивідуально спрямований розвиток їхніх здібностей, науково-дослідну роботу і творчу діяльність [23, 216 с.].

Проблема використання мультимедійної презентації під час заняття є новою і мало вивченою. Різним аспектам використання комп'ютерної презентації в процесі навчання та викладання приділяли увагу вчені А. С. Лазарєва, Н. І. Клєвцова, Л. Н. Бобровська, М. В. Наваркін, та ін. Так, Н. В. Кульбєда вивчала роль комп'ютерної презентації для розвитку інформаційних компетенцій учнів в проектній діяльності; визначила класифікацію базових інформаційних компетенцій та педагогічні умови їх розвитку в проектній діяльності. А.С. Лазарєва займалась проблемою використання мультимедійної презентації для забезпечення якості навчання говорінню на іноземній мові, виділила її етапи та умови, визначила принципи та модель використання мультимедійних презентацій, тощо [34, 173 с.].

Активне використання мультимедійних презентацій під час опрацювання завдань для самостійної роботи з іноземної мови студентами економічного ВНЗ сприяє активному наочному та практичному засвоєнню знань, формуванню навчально-пізнавальних умінь і навичок, професійно- пізнавальних інтересів студентів, що забезпечує всебічний розвиток творчого потенціалу особистості студента, а не лише отримання теоретичних знань. Іншими перевагами використання презентацій є можливість індивідуального перегляду на комп'ютері, а не лише на стінному екрані; доповнення чи зменшення змістової інформації, аудіовізуальною підтримкою доповіді, можливість зберігання в електронному вигляді, не займаючи багато місця, легко корегуються та завжди в наявності.

Перед тим як давати завдання на розробку презентації за певною темою викладачі кафедри роз'ясняють студентам правила ведення презентацій у виді інтерактивної лекції та спільно із студентами розробляють критерії щодо подальшого оцінювання презентацій студентів. Таким чином, кожний студент готуючись до виступу за певною темою розуміє вимоги до виконання цього завдання. Після кожної презентації викладач просить студентів

висловити із свої враження, рекомендації та надати оцінку. Таким чином у кожного є можливість дізнатися про враження, яке він справляє на аудиторію.

Метою самостійної роботи є поглиблене вивчення питань курсу, тому студентам рекомендовано звертатися за консультацією до викладача при виникненні питань чи труднощів під час самостійної роботи.

Підготовка та використання мультимедійної презентації на заняттях з іноземної мови сприяє розвитку навичок *говоріння*, *аудіювання* та *читання*. Такий підхід до вивчення іноземної мови в економічній виші є необхідним в умовах скорочення аудиторних годин та збільшення навантаження на самостійну роботу студентів.

2.5. Науково-дослідна робота як один із засобів удосконалення мовленнєвої компетенції студентів

Науково-дослідна робота (НДР) є невід'ємним складником діяльності будь-якого вищого навчального закладу, а науково-дослідна робота студентів є одним з найважливіших засобів підвищення рівня підготовки нового покоління професіоналів, здатних поєднувати глибокі знання з практичною підготовкою. Добре організована НДР забезпечує формування інтелектуальної активності та наукового світогляду студентів, розвиток творчого й критичного мислення, допомогу у прискореному оволодінні спеціальності, здібність до розв'язання практичних завдань, оволодіння методами наукового дослідження, розширення ерудиції та світогляду майбутнього фахівця, прищеплення навичок самостійного науково-дослідного пошуку тощо. Науково-дослідна діяльність є ефективним методом підготовки фахівців у вищий школі, адже вона розвиває у студентів творчий підхід до сприйняття завдань та їх вирішення. Витрачаючи особистий час, студент розвиває такі важливі для свого майбутнього якості, як відповідальність, раціональне використання часу тауміння відстоювати власний погляд.

Науково-дослідна робота студентів як аспект освітнього середовища привертає увагу і викликає жвавий інтерес у багатьох вчених. Вивченням проблем організації НДР студентів у вищих навчальних закладах займалися такі вчені, як В. І. Андреєв, М. Т. Білуха, Т. Г. Ільїна, Л. Г. Квіткіна, С. В. Нужнова, П. І. Підкасистий, В. М. Сіденко, В. В. Шевченко та ін. Специфіку і види НДР у ВНЗ розглядали Ю. В. Белянина, Ю. В. Васильєв, А. Є. Конверський. Розвиток НДР студентів як фактор формування творчої діяльності знайшли відображення у розвідках В. О. Анісімової, В. В. Лаптєва, О. С. Овакімяна. Як метод підготовки майбутніх спеціалістів науково-дослідну роботу розглядали З. Ф. Єрсаєва, Н. М. Яковлева та ін. Разом з тим малодослідженим залишається потенціал науково-дослідної роботи студентів в активізації вдосконалення мовленнєвої компетентності студентів, що й зумовлює актуальність даної розвідки.

Отже, мета вивчення науково-дослідної роботи полягає у представленні результатів упровадження засобів формування науково-дослідної роботи як одного із факторів удосконалення мовленнєвої компетенції студентів-майбутніх економістів.

Розвиток навичок та умінь самостійного пошуку інформації, її аналізу та обробки набуває сьогодні особистого значення, адже сучасні можливості доступу до інформації розкривають перед дослідником безмежне коло матеріалів для наукових пошуків як на рідній, так і на іноземній мові.На сьогоднішній день все більше і більше дослідників прагнуть ознайомитися із працями своїх іноземних колег, а також презентують результати своїх розвідок іноземними мовами. Так, Т. М. Макарова встановлює зв’язок між науково-дослідною діяльністю студентів та вивчанням іноземних мов, зазначаючи, що «процес формування мовної компетентності студентів залежить від якості засвоєння знаньі ефективності майбутньої дослідницької роботи» [40, с. 103-110]. У даному випадку важко переоцінити важливість вивчання іноземної мови, адже від навичок читання необхідних джерел і умінь досконало володіти усною та писемною формами іноземного мовлення залежить інтеграція студента у міжнародне

наукове середовище, ефективність його науково-дослідницької роботи, яка є «первинною, початковою складовою глобального процесу продукування наукових знань» [83, 56 с]. Тому ще більш очевидним та тісним стає взаємозв'язок між продуктивно-успішною науково-дослідною роботою студентів та вивченням іноземних мов.

Серед основних цілей науково-дослідної роботи студентів зазвичай виділяють:

- розвиток та вдосконалення форм залучення молоді до наукової, конструкторської, технологічної, творчої та впроваджувальної діяльності;
- формування та посилення творчих здатностей студентів;
- забезпечення єдності навчального, науково-дослідницького, виховального процесів задля підвищення професійно-технічного рівня підготовки спеціалістів з вищою освітою [69, с. 462-463].

Серед головних завдань науково-дослідної роботи студентів у вищих навчальних закладах О. О. Чорновол-Ткаченко називає такі:

1) формування наукового світогляду, оволодіння методологією та методами наукового дослідження;

2) надання допомоги студентам у прискореному оволодінні спеціальністю, досягненні високого професіоналізму;

3) розвиток творчого мислення та індивідуальних здібностей студентів у вирішенні практичних завдань;

4) прищеплення студентам навичок самостійної науково-дослідницької діяльності;

5) розвиток ініціативи, здатності застосувати теоретичні знання у своїй практичній роботі, залучення найбільш здібних студентів до розв'язання наукових проблем, що мають суттєве значення для науки і практики;

6) необхідність постійного оновлення і вдосконалення своїх знань;

7) розширення теоретичного кругозору і наукової ерудиції майбутнього фахівця;

8) створення та розвиток наукових шкіл, творчих колективів,

виховання у стінах вищого навчального закладу резерву вчених, дослідників, викладачів [78, с. 194-201].

Виходячи з вищезазначеного, ми розуміємо науково-дослідну діяльність студентів як «комплекс заходів наукового, методичного та організаційного характеру» [24, с. 68-70], як процес професійного становлення особистості майбутнього фахівця, що розвиває творче й аналітичне мислення, забезпечує глибоке засвоєння знань з дисциплін, розширює теоретичний світогляд, виробляє уміння застосовувати теоретичні знання під час розв'язання практичних завдань, формує потреби і навички самостійно поповнювати свої знання за фахом і водночас вдосконалювати мовну й мовленнєву компетенції засобами читання, аналізу й обговорення певних аутентичних джерел.

Аналіз наукових розвідок свідчить, що розрізняють два види НДР студентів: навчальна науково-дослідна робота студентів [66, с. 214-218 с. 215] або учбово-дослідницька [78, с. 194-201, с. 198], яка проводиться на протязі навчального часу, та науково-дослідна робота студентів, що здійснюється на добровільних засадах поза навчальним процесом [78, с. 194-201, с. 198; 83, 56 с., с. 6].

До першого типу НДР студентів В. П. Яремчук відносить підготовку курсових та кваліфікаційних (бакалаврських, дипломних, магістерських) досліджень [83, 56 с., с. 6]. Ж. М. Бобир та З. М. Сушко додають сюди ще реферування наукових видань та виступи з доповідями і повідомленнями на семінарських і практичних заняттях [66, с. 215]. О. О. Чорновол-Ткаченко згадує також про проведення наукових досліджень при виконанні дипломних робіт та виконання науково-дослідних робіт в період учбової практики і стажування [78, с. 194-201, с. 199].

До позанавчальної дослідницької роботи студентів відноситься: а) робота у наукових товариствах, гуртках, секціях тощо;

б) написання статей, тез доповідей та інших досліджень, які можуть публікуватися у виданнях цих груп;

в) науково-організаційні заходи: конференції, семінари тощо;

г) участь студентів у виконанні наукових проектів кафедр чи

інших структур ВНЗ [66, с. 214-218 с. 215; 78, с. 194-201, с. 199; 83, 56 с., с. 6].

Враховуючи той факт, що кафедра іноземних мов не є випускаючою або профілюючою в ОНЕУ та відноситься до загальноосвітніх в університеті, підходи до організації кафедрою дослідницької роботи зі студентами мають деяку специфіку. Наприклад, викладачами кафедри не може здійснюватися керування науковими дослідженнями під час виконання студентами курсових та кваліфікаційних робіт. До того ж кількість годин на тиждень для викладання іноземних мов не є постійною та дорівнює чотирьом годинам на початку та двом годинам наприкінці семестру впродовж трьох семестрів починаючи з першого року навчання студентів в університеті (за винятком декількох спеціальностей). Тобто, викладання іноземних мов відбувається переважно для студентів перших курсів. Тому перед викладачами кафедри постає дуже важливе та трудомістке завдання–підготувати студентів-майбутніх економістів до реальних умов спілкування іноземною мовою водночас виховуючи в них інтерес до науково-дослідної роботи.

Оскільки саме від способу побудови викладачами навчального процесу буде в подальшому залежати рівень зацікавленості та мотивованості студентів до вивчання і здійснення дослідницької роботи, треба застосовувати більш інтерактивні татворчі способивикладання дисципліни, які б водночас і приваблювали студентів, і стимулювали їх, налаштовували на майбутню дослідницьку діяльність,розвивали необхідні для здійснення НДР навички, як то аналітичне мислення, творчий підхід до вирішення завдань, відстоювання власної точки зору, робота у команді та ін. При цьому подача матеріалу не повинна бути досить складною.Викладачі кафедри іноземних мов намагаються реалізувати наукове дослідження студентів як процес пізнання через застосування цілого комплексу спеціальних прийомів. Такі прийоми знайшли свій розвиток та використовуються викладачами під час практичних занять та у позанавчальний час.Серед них виділяємо наступні:

– *під час навчання:*

- виконання вправ різних рівнів складності (у тому числі проблемно-творчих домашніх завдань), розгляд проблемних ситуацій (кейсів) та шляхів їх вирішення, організація круглих столів, дискусій, робота в міні-групах, проведення веб-квестів на заняттях з іноземної мови;

– *у позанавчальний час:*

- участь студентів у різноманітних заходах кафедри, а саме у грі-квесті між факультетами та університетами, брейн-рингу та літній мовній школі на базі СТ «Економіст», яка працює за технологією «пункт призначення».

Зупинимося ж детальніше на кожному з вищезазначених способів побудови навчального процесуна кафедрі.

Навчальний процес під час занять з іноземної мови розподіляється поетапно. Спочатку застосовується система комплексних вправ різних рівнів складності задля розвитку грамотності, писемного та усного мовлення, власного лексичного запасу, навичок аудіювання, активізації набутих умінь студентів. Слід відмітити, що вже з перших занять вправи мають професійну спрямованість, тому дуже доречними є завданняна укладання словників професійної лексики. Таким чином, студенти набувають нових термінів та понять, пізнають їх використання в іншомовному контексті, тим самим формуючи термінологічний фундамент для подальшої науково-дослідної діяльності. Після цього з метою закріплення вивченого матеріалу виконується розгляд кейсів (проблемних ситуацій на підприємствах) та шляхів їх вирішення, організація круглих столів або дискусій, під час роботи над якими студенти працюють у малих групах й обмінюються ідеями, вчаться відстоювати власні думки, розкривають свій творчий потенціал. Виконання проблемно-творчих домашніх завдань, таких як написання есе чи обґрунтованої колективної (або індивідуальної) відповіді у вигляді ділового листа з вирішенням того ж кейсу, вимагає від студентів критичного та творчого мислення, аналітичних здібностей, активізує їхню емоційну сферу, готує до самостійного вирішення наукових завдань.

Метод розв’язання веб-квестів, що термінується як «інтернет-технологія навчання, яка полягає у пошуку інформації на різних веб-сайтах для рішення поставлених завдань з метою формування комунікативної компетенції у студентів», видається дуже корисним і цікавим задля розвитку навичок командної праці, глибокого вивчення проблеми, аналізу знайденого матеріалу й опрацювання електронних джерел. Таку ж мету переслідують творчі заходи кафедри, які відбуваються у позанавчальний час та до яких ми відносимобрейн-ринг, гру-квест між факультетами або університетами та заняття у літній мовній школі на базі СТ «Економіст», яка працює за технологією «пункт призначення».

Брейн-ринг розглядаємо як інтелектуальну гру, що базується «на принципах колективної взаємодії» та дозволяє гравцеві «вдосконалювати свої психологічні якості та навчальні здібності». Гра-квест(від англ. *quest* – пошук, пошуки пригод) розуміється як вид інноваційного навчання з елементами рольової гри, завданням якої є послідовне виконання студентами заздалегідь підготовлених командою викладачів завдань з інструкцією до їх виконання.Сутність авторської технології «пункт призначення» полягає «в такій організації навчальної діяльності, при якій студенти поділяються на чотири групи, кожна з яких працює у «пункті» під керівництвом викладача і переміщується до наступного «пункту» (іншого викладача) після виконання певного завдання».

Такі способи організації НДР допомагають поєднати інноваційні та традиційні засоби навчання, формуючи в студентів інтерес до дослідницької діяльності. Студенти таким чином знайомляться з основними методами наукового дослідження, засвоюють доступні елементи дослідницької методики, адже їм не передаються готові знання, не повідомляються готові рішення, а встановлюється проблема, після чого організовується самостійна, пошукова, науково-дослідна діяльність, яка спонукає їх наполегливо шукати способи виконання завдань, долаючиспеціально створеніперешкоди та обробляючи велику кількість інформації.

Якщо ж говорити про основні види НДР студентів, які здійснюються кафедрою, вважаємо за доцільне систематизувати та запропонувати власні підходи до організації студентської дослідницької роботи, які формують та удосконалюють їхню мовленнєву компетенцію. До них відносимо наступні:

– *під час навчання:*

- створення доповідей чи повідомлень з використанням мультимедійних презентацій;
- написання рефератів;
- анотування економічних джерел та наукових статей за фахом;
- реферування спеціалізованої навчальної літератури;

– *у позанавчальний час:*

- підготовка повідомлень чи доповідей до участі у конференціях різних рівнів;
- публікації наукових статей у фахових виданнях та збірниках матеріалів конференцій;
- участь у олімпіадах з іноземних мов;
- участь у грантах, конкурсах на отримання подвійних дипломів, програмах обміну студентів та іншихміжнародних програмах університету.

Важливою складовою розвитку НДР студентів є уміння самостійно опрацьовувати та аналізувати аутентичні економічні джерела, періодичні видання, теоретичну і наукову літературу, обираючи серед великої кількості інформації необхідну відповідно до заданої теми. Розвиток таких умінь здійснюється за допомогою написання рефератів, виконання студентами анотування чи реферування періодичної або спеціалізованої навчальної літератури, підготовки доповідей чи повідомлень на конкретну тему з використанням мультимедійних презентацій, що потребує навиків самостійного пошуку, аналітичних здібностей, осмислення прочитаного та фіксування основних ідей. Крім того, на даному етапі студенти стикаються з проблемою оформлення списку використаної літератури

відповідно до сучасних стандартів. Набуті під час його корегування знання будуть корисними при подальшому оформленні бібліографічних джерел в науковій статті, дипломній чи курсовій роботі.

Ще однією важливою складовою НДР є уміння студента обґрунтовано та послідовно викладати свої думки, аргументуючи їх опрацьованим фактичним матеріалом. Такі уміння, у сукупності із вищезазначеними у тому числі, розвиваються, коли студент прагне до виступівна конференціях тадо публікацій наукових статейабо тез доповідей у фахових виданняхабозбірниках матеріалів конференцій. Це сприяє більш детальнішому й глибшому ознайомленнюстудента із фаховою літературою та спеціальною термінологією як на рідній, так і на іноземній мові, що дозволяє в значній мірі вдосконалити мовну (під час написання статті) та мовленнєву (під час репетиції виступу та самого виступу) компетенцій.

Підсумовуючи все вищезазначене, можемо зробити висновок, що науково-дослідна робота студентів – це такий вид навчальної роботи, який відіграє важливу роль у підготовці кваліфікованого фахівця, формуванні творчої особистості, здатної цілеспрямовано і самостійно розвиватися. Цей вид пізнання набуває особливого значення, бо є проміжним ланцюгом між навчальною і дослідницькою діяльністю, щоформує у студентів активне ставлення до самостійної професійної діяльності, наполегливість у подоланні труднощів, спонукає до вдосконалення своїх знань не тільки з спеціальних дисциплін, а й з іноземних мов у тому числі. Встановлено, що результативність науково-дослідної роботи студентів покращується через підвищення мотивації до вивчення іноземних мов, а стаючи продуктивною, дослідницька робота сприяє більшому розумінню аутентичного матеріалу на іноземній мові, збагаченню лексичного запасу як з іноземної, так і з рідної мови, що й призводить до удосконалення мовленнєвої компетенції студентів.

2.6. Організація контролю якості знань студентів

Професійна спрямованість, професійно-орієнтований підхід в навчанні іноземної мови передбачає у студентів формування здібностей іншомовного спілкування в конкурентних професійних, ділових, наукових сферах та ситуаціях з врахуванням особливостей професійного мислення.

Контроль якості знань студентів є одним із основних елементів оцінки якості освіти. Форми контролю - це способи, за допомогою яких визначається результативність навчально-пізнавальної діяльності учнів і педагогічної роботи навчальних закладів. Вони повинні забезпечувати систематичне, повне, точне і оперативне отримання інформації про навчальний процес. Звісно існують різноманітні форми контролю, головним принципом на наш погляд є те, що критерії контролю мають бути зрозумілими та прозорими для всіх учасників освітнього процесу.

Розробка об'єктивних критеріїв оцінки рівня володіння мовою забезпечує визнання кваліфікаційних характеристик, отриманих в різних навчальних контекстах і, відповідно, сприятиме свободі пересування в Європі. Разом з тим, одна з головних цілей «Загальноєвропейських компетенцій» - сприяти тому, щоб всі учасники процесу навчання іноземним мовам і вивчення іноземних мов були проінформовані самим зрозумілим чином не тільки про цілі і завдання, але також і про методи, якими вони користуються, і про отримані результати. Тому стає ясно, що «Загальноєвропейські компетенції» не можуть обмежитися тільки розвитком знань, умінь, потреб, необхідних для компетентного використання іноземної мови. «Компетенції» також повинні розглядати процеси оволодіння і вивчення іноземної мови, так само як і методику викладання.

Цілі вивчення і викладання мов повинні визначатися виходячи з потреб студентів і суспільства, на основі завдань, дій і процесів, необхідних для реалізації цих потреб, а також відповідних компетенцій і стратегій, які необхідні студентам в процесі комунікації.

Так для ефективної участі в комунікації студентам необхідно оволодіти:

- певними компетенціями
- вмінням застосувати компетенції на практиці
- вмінням користуватися адекватними стратегіями для практичного використання компетенцій

В даний час існує безліч методів вивчення і викладання мов. Протягом багатьох років Рада Європи сприяє поширенню підходу, заснованого на використанні засобів і методів, адекватних комунікативним потребам студентів, а також відповідних їх ндивідуальним характеристикам.

Уміння людини користуватися мовою розуміється під терміном «оцінка». Всі наявні мовні тести є певною формою оцінки, однак, існує також багато інших форм (наприклад, листки контролю, що застосовуються для оцінки протягом тривалого періоду часу; неформальне спостереження вчителя), які не можуть бути віднесені до тестів. Поняття «оцінювання» ширше, ніж «оцінка». Всі оцінки - це форма оцінювання, однак, у мовній програмі оцінюється не володіння мовою, що вивчається, а деякі інші аспекти, наприклад, ефективність конкретних методів або матеріалів, тип і якість дискурсу, успішність співпраці між викладачем та студентами, ефективність навчання і т.д.

Існують три поняття, які традиційно вважаються основними в обговоренні питань оцінки: валідність, надійність і здійсненність. Необхідно висвітлити значення цих термінів, визначити, як вони співвідносяться один з одним і наскільки вони істотні для загальноприйнятої шкали рівнів.

Валідність - концептуальне поняття, що розглядається в «компетенції». Тест або оціночні заходи можуть характеризуватися як валідні, якщо вони (всім своїм змістом) оцінюють дійсно той аспект, який вони повинні оцінювати, і якщо результати оцінки з точністю визначають рівень володіння мовою тестованих.

Надійність, навпаки, є технічним терміном. Вона означає ступінь збігу результатів тестування груп студентів одного рівня в двох окремих (реальних чи змодельованих) випадках проведення одних і тих же заходів по оцінці.

Насправді, більш важливим, ніж надійність, є точність

визначення результатів оцінки, виведеної відповідно до прийнятих стандартів. Якщо результатом оцінки виступають укладення типу «залік / незалік» або визначення рівня - Рівень A2 + / B1 /B/1 +, то наскільки точними можна вважати ці заключення? Точність цих висновків буде залежати від валідності самого стандарту (наприклад, Рівень B1) для певної ситуації. Також вона буде залежати від валідності критеріїв, використовуваних для прийняття рішення і валідності методів розробки цих критеріїв.

Якщо в двох різних тестах використовують критерії, що відносяться до одних стандартів, з метою оцінити одні й ті ж уміння, то стандарти валідності повинні відповідати ситуації. Якщо стандарти послідовно використовуються при розробці оціночних завдань і при самій оцінці виконання цих завдань, то результати в цих двох тестах будуть співвідноситись один з одним. Традиційно співвідношення результатів двох тестів, спрямованих на оцінку одного і того ж, називаються «збіжність валідності». Це поняття, безумовно, пов'язано з надійністю, так як ненадійні тести не будуть співвідноситися один з одним. Однак, що є більш важливим - це ступінь спільності між двома тестами з точки зору того, що оцінюється і як оцінюється.

Навчання іноземної мови будується відповідно до принципів визначених у загальноєвропейських рекомендаціях із мовної освіти та спрямованих на досягнення академічної мобільності студентів їх успішної адаптації на європейському та світовому ринках праці.

Прозорість та відповідність міжнародним стандартам курсів, програм, критеріїв оцінки, реалізуються за допомогою контролю у форматі міжнародних екзаменів.

Реалізація компетентнісного підходу уявляє собою сукупність загальних принципів визначення цілей, відбору змісту, організації освітнього процесу та оцінка його результатів. В якості результатів навчання розглядається здатність особи діяти в різних проблемних ситуаціях, використовуючи отримані знання, уявлення та навички.

Якщо говорити безпосередньо про практику кафедри іноземних мов ОНЕУ то ми намагаємося наближати форми контролю до загальноєвропейських вимог, але наближаємо всі

завдання до реалій та потреб сучасного українця, для якого іноземна мова не є мовою повсякденного спілкування, але який готується зробити її інструментом майбутньої професійної економічної діяльності. Таким чином, згідно вимог Міносвіти та загальноєвропейських тенденцій в ОНЕУ існує 100 бальна система рейтингового оцінювання успішності студентів для кожного семестру навчання. На перших же заняттях, при знайомстві із студентами, викладачі кафедри доводять до відома студентів розподіл балів рейтингу, з яких 30 відсотків (30 балів) відведено на самостійну роботу. Так протягом семестру студенти пишуть дві контрольні роботи (рубіжну та підсумкову) на 15 та 25 балів відповідно. Тобто працюючи із підручниками Європейських видавництв ми використовуємо контрольні завдання запропоновані безпосередньо авторами підручників. 30 балів – відведено на поточну успішність студента щодо роботи на заняттях та підготовленості до них, та 30 балів на СРС яка складається із роботи з Інтернет виданнями (10 балів) та укладанням двох презентацій за запропонованими темами (по 10 балів відповідно). Критерії оцінки щодо роботи із Інтернет виданнями та до укладання презентацій також оговорюються із студентами. Таким чином кожен із студентів усвідомлює як та за що він може отримати ту чи іншу кількість балів.

Але на сьогодні, не дивлячись на наближення критеріїв оцінки у ВНЗ до Загальноєвропейських, до рейтингової системи оцінювання знань та до участі України у Болонському процесі, всі студенти які планують брати участь у міжнародних проектах, грантах, проходити навчання або стажування у Європейських країнах мають скласти один з міжнародних іспитів та отримати сертифікат не нижчий як на рівень В2. Так як ОНЕУ має багато контрактів із вузами-партнерами країн Європи в нашому університеті існує певний інтерес студентів до складання вищезазначених іспитів. Тут слід зазначити, що усвідомлюючи потреби студентів до подальшого складання іспитів ми й обирали підручники для роботи в аудиторії, які у подальшому могли б стати базовими для паралельної підготовки до такого роду іспитів.

Так наприклад наша кафедра рекомендує студентам сдавати іспит LCCI, який є валідним для Європейських ВНЗ та рекомендований Моном України. Перевагою цього міжнародного іспиту для студентів є те, що він не має терміну дії у порівнянні із більш популярними іспитами IELTS та TOIFL, які валідні лише протягом двох років. Базовими підручниками для підготовки до складання іспиту LCCI є саме підручники Markret Leader та International Business за якими займаються студенти ОНЕУ. Важливою перевагою для наших студентів при виборі іспиту є також те, що іспит LCCI оцінює рівень володіння англійською мовою, як інструментом для бізнес-коммунікацій, а не як рівень володіння іноземною мовою взагалі, як то роблять іспити IELTS та TOIFL. Це звісно перевага для майбутніх економістів, для яких важлива підготовкам саме для спілкування іноземною мовою у бізнес-середовищі.

РОЗДІЛ 3.
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ КАФЕДРИ ІНОЗЕМНИХ МОВ ОНЕУ ЯК ЗАПОРУКА ЯКОСТІ НАВЧАННЯ

3.1. Розвиток науково-дослідного потенціалу кафедри та концепція безперервної освіти як чинник удосконалення професійної майстерності викладачів

Протягом останнього часу все частіше звучить думка про те, що вчитися потрібно протягом всього життя. В умовах розвитку сучасного суспільства, це стало необхідністю. Враховуючи зростання мобільності та гнучкості ринку праці люди змушені адаптуватися до змін та оновлювати свої вміння і компетенції. Для сучасного світу особливо характерні активні процеси старіння та оновлення знань та інформації. В умовах глобалізації кожному громадянину потрібно широке коло компетенцій, щоб адаптуватися до світу, який швидко змінюється та є взаємопов'язаним. Освіта в своїй подвійній ролі грає провідну роль в забезпеченні оволодінням людьми ключовими компетенціями. Слід звернути увагу на те, що в першу чергу, це навички в області переробки інформації та комунікаційних технологій, соціальні та міжкультурні навички (здатність працювати в команді, здатність до спілкування, розуміння наявності різних культур, знання іноземних мов, толерантність та ін.) І особисті навички, а саме, самоврядування, мотивація до навчання, здатність до вирішення проблем, творчості, підприємництва, адаптивність.

Історія розвитку концепції безперервної освіти (Lifelong Learning) починається з 60-х років 20 сторіччя як відповідь на науково-технічну революцію і виклики початку процесу глобалізації.

У той час концепція стала теоретичною базою для практичного втілення освітньої політики національних урядів і світового співтовариства щодо забезпечення базовою освітою всіх. Методологія реалізації концепції безперервної освіти сформувалася в 90-ті роки 20 сторіччя і знайшла своє місце у «Всесвітній

декларації про освіту для всіх» в 1990 році. Важливу роль в становленні ідеї концепції зіграли Організація економічного співробітництва і розвитку та Європейська Комісія. На початку нового тисячоліття ідея навчання на протязі всього життя стала обговорюватися в усьому світі. У тому числі в країнах Європейського Співтовариства зробили висновок про необхідність конкретних механізмів розробки та практичної реалізації навчання протягом усього життя. Ідеї концепції були широко прийняті в ЄС та стали мати загально політичне значення. У 2000 році Європейська комісія виступила з ініціативою створення загальноєвропейської системи безперервної освіти, яка вилилася в «Меморандум безперервної освіти». Цей документ визначив європейську політику в сфері освіти на найближчі роки і виробив всебічну стратегію безперервної освіти у всіх сферах громадського та приватного життя. Наступною ініціативою Європейської Комісії в рамках Болонського процесу стала розробка стратегічного документа «Освіта та професійна підготовка 2020». Це є стратегічним документом і платформою для організації та практичної реалізації європейського співробітництва в галузі освіти і навчання в рамках концепції безперервної освіти. Стратегія містить в собі загальні цілі та загальні методи роботи з пріоритетними областями. В даному документі викладені стратегічні цілі освіти протягом усього життя:

- Підвищення мобільності студентів;
- Підвищення якості та ефективності викладання;
- Сприяння активній громадянській позиції в сфері освіти;
- Підвищення інноваційної діяльності та творчості на всіх рівнях освіти.

У стратегії йдеться, що безперервне навчання повинно включати в себе навчання для всіх вікових груп (від дошкільного до пенсійного) і у всіх ситуаціях. Держави-члени ЄС домовилися створити узгоджену і всеосяжну національну стратегію навчання протягом усього життя. Навчання повинно бути привабливими і доступними для всіх громадян, незалежно від віку, рівня освіти, зайнятості та соціального статусу.

Для чого з боку Європейської Комісії було запропоновано декілька програм щодо практичної реалізації концепції освіти протягом усього життя. А саме, програма **Comenius**, яка стосується шкільної освіти та спрямована на поліпшення мобільності школярів та вчителів; програма **Erasmus**, яка надає можливість студентам навчатися у вищих навчальних закладах за кордоном; програма професійної підготовки **Leonardo da Vinci**, яка пропонує участь у тренінгах, що проводяться компаніями та тренінговими центрами в різних країнах Європи та програма **Jean Monnet**, яка підтримує академічні дослідження і освіту в галузі вивчення процесу європейської інтеграції.

Lifelong Learning, навчання протягом усього життя – це безперервне отримання і розвиток знань і умінь, яке триває все життя людини. Таке навчання може досягатися як формальними методами отримання освіти, такими як тренінги, наставництво, навчальні курси, підвищення кваліфікації, так і неформальними, тобто шляхом вилучення нового досвіду з самого життя.

Lifelong Learning – це концепція безперестанного пошуку нових знань, який надихається як професійними, так і особистими причинами. Такий спосіб життя сприяє професійному зростанню та конкурентоспроможності людини на ринку праці, і при цьому є найважливішою частиною особистісного зростання. При цьому в масштабах країни масове прийняття цієї концепції добре позначається на формуванні людського та інтелектуального капіталу та його якості, а тим самим сприяє розвитку економіки країни.

Що ж є змістом Lifelong Learning? Умовно можна виділити чотири основні напрями навчання: навчання знанням, навчання вмінням, навчання взаємодією з іншими людьми (вирішення конфліктів, розвиток комунікативних навичок, соціалізація, толерантність до інших культур і так далі) і саморозвиток, що зачіпає всі можливі сфери самовдосконалення - фізичну культуру, інтелектуальний розвиток, розвиток емоційної компетентності та естетичної сприйнятливості. Таким чином, з одного боку, Lifelong Learning - це всебічний розвиток особистості, з іншого - спосіб сприяння розвитку всього суспільства.

Звертаючи увагу на те, що традиційне, формальне навчання є дуже значною частиною концепції, особливе значення для неї все ж мають такі види навчання, як самостійне і неформальне. Насправді, все життя людини є неформальним навчанням. Людина навчається, коли опиняється в різних життєвих ситуаціях, зустрічає на своєму шляху різних людей і зав'язую з ними ті чи інші відносини, долучається до рідної культури і вивчає чужі, вирішує різноманітні проблеми, які постають перед нею. Людина набуває нові цінності, установки, погляди, знайомиться з різними точками зору, відкриває для себе нові проблеми, набуває нових знань і опановує нові вміння. Все це становить суть безперервного навчання.

Треба зазначити, що Lifelong Learning не можливо уявити без особистої мотивації кожної людини. Концепція передбачає, що навчання відбувається усвідомлено та добровільно, і сама людина несе за себе відповідальність. Тому дуже велике значення мають особистісні риси людини, яка навчається, і головне в тому - це бажання вчитися. Цікаво, що причин матеріального характеру недостатньо, щоб змусити людей вчитися. Необхідно, щоб їм був цікавий сам процес навчання, а не тільки його можливі результати.

Та ще однією відмітною рисою Lifelong Learning є те, як вже згадувалося вище, що воно відкрите для всіх, незалежно від віку.

Необхідно розглянути також відмінності Lifelong Learning від традиційного навчання. Насамперед це те, що вчитель виконує роль фасилітатора, тобто людини, яка працює над ефективністю процесу, а середовищем навчання вважається все життя людини та культура, з якою він стикається. При цьому навчання відбувається здебільшого в процесі практики, а не пасивного накопичення знань. Таким чином, безперервне навчання являє собою абсолютно нову педагогічну модель.

Необхідно підкреслити, що в даний час вимоги до Lifelong Learning зростають як в кількісному, так і якісному співвідношеннях. Наприклад, в кількісному плані спостерігається тенденція збільшення кількості людей, яким необхідні додаткові знання в галузі інформатики, економіки, менеджменту, іноземних мов. У якісному відношенні – це виникнення нових галузей знань,

які раніше не існували, крім того, зростає важливість галузей, заснованих на міждисциплінарних підходах.

Важливим є питання щодо значення викладача в цьому процесі. В першу чергу, це має бути людина з широким кругозором, здібна не тільки до отримання нових знань для їх подальшої трансляції, але і до самостійної генерації цих знань, тобто яка розглядає власну безперервну освіту як неодмінний елемент підтримки своєї індивідуальної конкурентоспроможності. Така людина володіє достатньою гнучкістю для успішного впровадження в різноманітні програми, які орієнтовані на цільові аудиторії, що розрізняються за віком, досвідом і освітнім потребам [75, с. 63–64].

Треба зазначити також, що Британський дослідний консультативний центр кар'єри розробив своєрідний набір вимог до рівня педагогічної підготовки викладача вищої школи. Ці вимоги обумовлені розумінням чіткої відповідності рівня його професійної компетенції та якістю освітнього процесу, який він організує. А саме:

«Викладач університету повинен:

- проводити контакти зі студентами, аспірантами, колегами;
- проводити практичні заняття, дослідні та експериментальні роботи;
- керувати професійною практикою студентів;
- мати навички підготовки та проведення лекційних та практичних занять;
- поєднувати вміння роботи як з великою аудиторією (на лекціях, наприклад), так і з малою (на семінарських, т'юторських заняттях, дискусіях і ін.);
- консультувати і давати студентам поради з питань учбової роботи, майбутньої кар'єри, особистих проблем;
- вміти об'єктивно оцінювати результати студентської роботи, вести поточний облік їх знань, допомагати досягати успіхів в навчанні і дослідницькій роботі;
- мати навички проведення іспитів, чітко ставити питання, завдання, визначати завдання;

- керувати студентськими дослідницькими проектами (як від свого імені, так і від імені спонсора; як індивідуально, так і у співпраці), оформляти отримані результати для друку;
- вміти налагоджувати контакти і спілкуватися зі студентами як колективно (з усіма разом), так і індивідуально (особисто з кожним);
- бути зацікавленим і сприяти благополуччю (в матеріальному і духовному плані) студента;
- бути комунікабельним, володіти комунікативними навичками, відрізнятися толерантністю, проявляти повагу до студента;
- мати навички розробки навчальної програми на основі вимог досліджуваного курсу;
- володіти високим рівнем практичної компетенції, вміти його демонструвати під час роботи в малих і великих студентських групах [67, с. 22–23].

У науковій літературі інших країн робляться активні дослідження щодо формування вимог до сучасного викладача ВНЗ, при цьому звертається значна увага на те, що сучасний викладач має допомагати студентам вибирати індивідуальний освітній напрям, має вміти залучати і включати в навчальний процес нові знання, практичний досвід, реалізовувати індивідуальний підхід, заохочувати неформальну обстановку на заняттях та колективну роботу студентів.

Професор Московської фінансово-промислової академії А. А. Андрєєв спробував сформувати мінімальні практичні вимоги до сучасних викладачів:

1) вміти формулювати цілі навчальної дисципліни та заняття;

2) знати структуру навчальної програми дисципліни та вміти її розробляти;

3) знати дидактичні та організаційні характеристики традиційних та електронних занять, а також вміти реалізовувати в навчальному процесі їх типові види;

4) вибирати і застосовувати в навчальному процесі всіх форм отримання освіти дидактично обґрунтовані засоби інформаційно-комунікаційних технологій;

5) знати і застосовувати різноманітні педагогічні форми контролю навчального процесу, в тому числі у вигляді тестів;

6) знати характеристики освітніх ресурсів, в тому числі Інтернету, вміти шукати і використовувати їх в навчальному процесі;

7) вміти розробляти методичні рекомендації та посібники для проведення навчальних занять;

8) знати основи нормативно-правового забезпечення навчального процесу і авторського права;

9) бути фізично, психічно і морально здоровим [1, с. 43].

Для створення можливостей вибудовувати індивідуальну освітню траєкторію відповідно до фахових зацікавлень та рівня професійної підготовки мають урізноманітнюватися форми, створюватися умови для системної самоосвіти протягом усього періоду, забезпечувати безперервність фахового вдосконалення [6, с. 3-8; 48]. Відповідно, в сучасних умовах, вагомої ваги набирає впровадження модульно-накопичувальної системи залікових одиниць, яка чітко відображатиме рівень професійного розвитку педагога.

Отже, питання безперервної освіти є пріоритетним як у зарубіжних, так і в українській системах освіти. У європейських країнах безперервна освіта є вагомою частиною державних програм, а також завданням громадських організацій та товариств. В Україні важливу роль у забезпеченні безперервної освіти викладачів відіграють інститути післядипломної освіти, яки необхідна модернізація структури і змісту. Передусім необхідне застосування очно-дистанційної та дистанційної форм навчання та їх навчально-методичний супровід. Лише за наявності закладів безперервної освіти можливе формування в Україні інформаційного суспільства та розвиненої економіки. Саме тому вироблення теоретичних, змістових і організаційних засад безперервної освіти має розглядатися як пріоритетне завдання державного значення в Україні [56, с. 73]. Важливим є питання створення закладів безперервної освіти в Україні, які б розширили можливості дорослого населення, у тому числі викладачів,

здобувати знання для забезпечення функціональної грамотності, всебічного розвитку особистості, задоволення індивідуальних потреб у професійному зростанні.

Логічним постає питання до ролі та значенні викладача в цьому процесі. Яким повинен бути викладач, затребуваний в новій моделі освіти? Кафедра іноземних мов ОНЕУ постійно замислюється над цим, вивчає досвід світових тенденцій та приділяє велику увагу сучасним формам безперервної освіти. На наш погляд, сучасний викладач ВНЗ це, насамперед, людина з широким кругозором, здібна і вмотивована не тільки до отримання нових знань для їх подальшої трансляції, але і до самостійної генерації цих знань. Тому викладачі кафедри постійно приймають участь у семінарах та тренінгах провідних видань навчальної літератури з іноземних мов, таких як Pearson та Hueber, що надає їм можливість не тільки підвищити свою кваліфікацію як викладача, але і бути в курсі новітніх тенденцій розвитку методики викладання. Велике значення для професійного розвитку викладачів має участь у наукових та методичних конференціях з фаху. Це надає змогу поділитися власним досвідом впровадження новітніх технологій навчання, а також вивчити досвід колег з України та інших європейських країн. Дисертації викладачів кафедри, які були захищені останніми роками, присвячені актуальним темам методики навчання іноземній мові та відповідають потребам сучасного навчального середовища.

Одним з важливих та значущих факторів розвитку викладачів є підготовка та робота в літній мовній школі на базі ОНЕУ. Викладачі вивчили та впровадили принципово нові технології навчання, адаптували їх до цільової аудиторії мовної школи, випробували їх під час занять та внесли свої корективи, враховуючи власний досвід.

Важливим чинником розвитку викладачів ОНЕУ стали останні критерії МОН України стосовно професорсько-викладацького складу ВНЗ, які стимулюють викладачів до фахового вдосконалення.

Викладачі кафедри іноземних мов ОНЕУ розуміють актуальність та важливість урахування та використання сучасних підходів до викладання іноземних мов, тому знаходяться у постійному творчому та науковому пошуку. Так протягом п'яти останніх років нашими викладачами була проведена серьозна науково-дослідна робота, апробобація гіпотез якої була проведена безпосередньо на студентах нашого ВНЗ, а також студентах різних ВНЗ України. Результати наукових робіт викладачів кафедри знайшли своє відображення у дисертаційних роботах, які було успішно захищено, а також у одноосібних монографіях, які зареєстровано та процитовано у міжнародних електронних базах даних. Серед них:

Викладач кафедри іноземних мов Дідур Ю.І., тема дисертації «Особливості функціонування ергонімів у мові, мовленні та ментальному лексиконі (в українській, англійській та російській мовах)». Об'єктом дослідження дисертаційної роботи є власні назви на позначення груп людей в українській, англійській та російській мовах. Предметом дослідження є структурно-семантичні, мотиваційні, генетичні та когнітивні особливості ергонімів в українській, англійській та російській мовах.

Практичне значення дисертації полягає в тому, що результати роботи можуть бути використані у практиці викладання в української, англійської та російської мов студентам філологічних спеціальностей в лекційних курсах «Загальне мовознавство», «Лексикологія», «Основи когнітивних досліджень», «Психолінгвістика», у спеціальному курсі «Когнітивна ономастика». Крім того, дані асоціативного експерименту можуть бути використані в лексикографічній практиці при укладанні асоціативних словників.

Викладач кафедри іноземних мов Карпова О.О., тема дисертації «Дидактичні умови навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій». Об'єкт дослідження – процес навчання іноземної мови майбутніх економістів. Предмет дослідження – сукупність елементів змісту, методів, форм, способів навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій.

Дослідження ґрунтується на припущені, що навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій буде ефективним за таких умов:

- використання Інтернет-технологій у процесі навчання іноземної мови;
- упровадження форм і методів кооперативного та колаборативного навчання іноземної мови мультимедійними засобами;
- реалізація між предметного підходу завдяки мультимедійним проект-презентаціям.

Практичне значення одержаних результатів: розроблено дидактичні засади навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій, комплекс інтерактивних навчальних завдань і вправ як для тренінгу «Мультимедійні технології у процесі навчання іноземної мови», так і для практичних занять та позааудиторної самостійної роботи студентів, які навчаються за спеціальностями «Фінанси і кредит» та «Економіка підприємства», електронний посібник «Англійська мова для економістів» та методичні рекомендації для викладачів, електронний НМК (портфоліо) з дисциплін «Іноземна мова (англійська)» і «Ділова іноземна мова (англійська)». Матеріали дослідження допоможуть удосконалити процес навчання іноземної мови та ділової іноземної мови студентів економічних спеціальностей. Вони можуть бути використані викладачами (для розробки методичних вказівок, написання наукових статей тощо), студентами (під час написання курсових, дипломних, магістерських робіт), аспірантами.

Доцент кафедри іноземних мов Керекеша О.В., тема монографії «Формування оцінно-рефлексивної самостійності майбутніх економістів у процесі фахової підготовки». Викладачем проаналізовано основні теоретичні підходи до організації самостійної роботи студентів у сучасній психологічно-педагогічній літературі та особливості організації самостійної роботи студентів у вищому навчальному економічному закладі. Об’єктом дослідження є професійна підготовка майбутніх економістів у вищих навчальних економічних закладах. Предмет дослідження є процес формування

оцінно-рефлексивної самостійності економістів в умовах кредитно-модульної системи навчання. Мета дослідження – обґрунтувати, розробити й експериментально перевірити методику формування оцінно-рефлексивної самостійності економістів в умовах кредитно-модульної системи навчання.

В монографії визначено структуру і рівні сформованості оцінно-рефлексивної самостійності майбутніх економістів у процесі фахової підготовки. Експериментально перевірено методику формування оцінно-рефлексивної самостійності майбутніх економістів в умовах кредитно-модульної системи навчання. Підготовлено методичні рекомендації з формування оцінно-рефлексивної самостійності майбутніх економістів у процесі фахової підготовки.

Практичне значення роботи полягає у тому, що матеріали можуть бути використані для підготовки і перепідготовки фахівців з економіки для викладачів і студентів вищих економічних закладів освіти.

Викладач кафедри іноземних мов Саф'ян Ю.О., тема дисертації «Концепт CHARM/ЧАРІВНІСТЬ в англійській та українській лінгвокультурах (контрактивний аспект)». Об'єктом дослідження є концепт CHARM/ЧАРІВНІСТЬ як естетичний компонент англомовної та україномовної картин світу. Предметом дослідження виступають подібності, й контрасти у способах вербалізації концепту CHARM/ЧАРІВНІСТЬ в англійській та українській мовах і специфіка дискурсивного втілення цього концепту у відповідних лінгвокультурах.

Практична цінність отриманих результатів визначається можливістю їх використання у викладанні курсів порівняльного мовознавства (розділи «Лінгвістична типологія», «Теорія мовних універсалів», «Методика зіставного дослідження»), контрактивної лінгвістики (розділи «Контрактивний опис мови», «Контрактивна лексикологія», «Типи міжмовних відповідників»), теорії міжкультурної комунікації (розділи «Типологія міжкультурної комунікації», «міжкультурна етика»), у спецкурсах з контрактивної концептології, лінгвокультурології, порівняльної лексикографії та

порівняльної семантики, а також при написанні кваліфікаційних праць студентів і магістрантів філологічних спеціальностей.

Старший викладач кафедри іноземних мов Шостак І.І., тема дисертації «Формування у майбутніх фінансистів англомовної лексичної компетенції у процесі читання професійно-орієнтованих текстів». Об'єкт дослідження – процес іншомовної підготовки майбутніх фінансистів. Предмет дослідження – методика формування у майбутніх фінансистів англомовної лексичної компетенції у процесі читання професійно-орієнтованих текстів.

Практичне значення одержаних результатів: розроблено систему вправ з формування у майбутніх фінансистів англомовної лексичної компетенції у процесі читання професійно-орієнтованих текстів та методичні рекомендації щодо її реалізації; навчальний посібник «Англійська мова для фінансистів» для студентів ІІ курсу; укладено англо-український тлумачний словник іншомовних слів зі спеціальності «Фінанси». Результати дисертаційного дослідження впроваджено в навчальний процес Одеського національного економічного університету.

3.2. Авторські пілотні програми викладачів орієнтованні на формування мовленнєвих компетенцій студентів-майбутніх економістів

3.2.1. Пілотна програма «Академічний курс іноземної мови»

Метою вивчення «Академічного курсу іноземної мови» є формування у студентів магістратури певного уявлення про світові вимоги та міжнародні рівні володіння іноземною мовою у межах достатніх для реального академічного та професійного спілкування на міжнародному рівні.

Завдання дисципліни "Академічний курс іноземної мови" полягають у тому, щоб:

- визначити у магістрантів рівень володіння іноземною мовою;

- ознайомити із світовими стандартами щодо академічного рівня володіння іноземної мовою;
- ознайомити із вимогами до міжнародних іспитів на отримання сертифікатів щодо рівня володіння іноземною мовою;
- ознайомити із можливостями отримання грантів на навчання та можливостями участі у міжнародних проектах;
- формувати навички укладання та ведення якісних, професійних презентацій іноземною мовою (CV, резюме, супровідний лист);
- формувати навички написання фахової статті на іноземній мові;
- володіли навичками ділової кореспонденції та документації на високому рівні;
- були здатні працювати із фаховою інформацією на іноземній мові;
- мали достатні знання для пошуку можливостей участі у міжнародних конференціях, могли б пройти регістрацію та ознайомитися з вимогами.

У результаті вивчення навчальної дисципліни магістрант повинен:

- володіти іноземною мовою на академічному рівні;
- бути готовим при необхідності підготуватися до міжнародних іспитів;
- бути готовим приймати участь у написанні грантів та пошуку можливостей щодо участі у міжнародних проектах;
- вміти якісно та професійно зробити само презентацію, укласти резюме за європейським стандартом;
- володіти навичками написання фахової статті на іноземній мові;
- спілкуватися на академічному рівні володіння іноземною мовою;
- володіти навичками ділової кореспонденції та документації на високому рівні;
- вміти працювати із фаховою інформацією на іноземній мові;

- бути готовими до пошуку можливостей участі у міжнародних конференціях, могли б пройти реєстрацію та ознайомитися з вимогами.

Пілотна програма «Академічного курсу іноземної мови» має наступні складові частини:

1. Академічний рівень англійської мови. Вимоги та критерії.

Міжнародні рівні володіння мовою. Міжнародні іспити, їх види, мета та зміст. Вимоги до міжнародних іспитів. Академічний словник.

2. Участь у міжнародних конференціях.

Попередні відомості та підготовчі дії учасника міжнародної фахової конференції. Ознайомлення із інформацією про фахову конференцію англійською мовою та умовами участі. Реєстрація. Варіанті участі у міжнародній фаховій конференції. Підготовка тез та доповідей.

3. Вимоги до написання фахової статті. Практичні поради.

Особливості стилю наукових статей. Теоретичні засади написання фахових наукових статей. Структура фахової статті. Лексико-граматичні відмінності фахових статей на рідній та іноземній мові (при написанні статей на іноземній мові). Практичні поради фахівців науковців щодо написання фахових наукових статей.

4. Укладання анотацій. Вимоги до рефератів та анотацій на іноземній мові.

Види рефератів та анотацій. Структура реферату. Основні вимоги до форми реферату. Загальні правила реферування. Типи анотацій. Особливості укладання анотацій іноземною мовою. Зразки стандартних фраз, які вживаються при написанні анотації. Граматичні особливості мовних структур при укладанні анотацій іноземною мовою.

5. Ділова кореспонденція (робота з першоджерелами).

Сучасні міжнародні вимоги до укладання ділової кореспонденції. Фрази для ділового листування. Практичні поради. «Хибні друзі» перекладачів.

6. Гранти та міжнародні проекти за фахом.

Практичні поради щодо підготовки до стажування за кордоном та участі у інноваційних проектах. Шляхи підвищення мовленнєвої майстерності.

7. Презентації.

Сучасні вимоги до укладання та проведення презентацій. Робота на аудиторію, на що слід звернути увагу. Практика укладання та проведення презентацій, її аналіз та обговорення групою. Переконлива презентація: загальні риторичні прийоми та особистісна майстерність.

8. Резюме, CV, супровідний лист

Розгляд вимог до євро стандарту резюме та CV. Особливості та мета написання супровідних листів. Зразки вдалих та невдалих резюме та CV. Аналіз типових помилок при написанні резюме, CV та супровідних листів.

Підготовка магістрантів до інтерв'ю з роботодавцем. Фахові аспекти.

Методи навчання та контролю якості освіти:

Пілотна програма «Академічного курсу іноземної мови» використовує наступні методи навчання:

- кейс метод
- дискусія
- тестування
- анкетування
- проведення міні досліджень
- робота у малих групах
- презентації
- аудіювання
- перегляд відео інтерв'ю та їх обговорення.

Пілотна програма «Академічного курсу іноземної мови» використовує наступні методи оцінювання студентів:

- усне опитування
- тестування
- захист презентацій та статей

3.2.2. Пілотна програма «літня мовна школа» та інтерактивна авторська технологія “пункт призначення”

Динамічний ритм життя, зростаюча мобільність і швидкість у всіх його сферах диктують студентам-майбутнім фахівцям свої вимоги: така ж швидкість в оволодінні знаннями, вміннями й навичками, здатність до подальшого навчання, швидке реагування на зміни оточуючого світу, тощо. Реалізація завдань розвитку освіти неможлива без використання особистісно зорієнтованих сучасних освітніх технологій. Пошук результативних методів нвчання іноземної мови, які б давали змогу отримати максимальний результат за найкоротший час, динаміку й мобільність у процесі навчання, враховували індивідуальні особливості студента, стимулює творчих викладачів до створення нових прийомів і технологій у навчанні.

При Одеському національному економічному університеті, керівництво якого постійно покращує умови для ще більш плідного навчання своїх студентів та надає можливості творчої реалізації викладачів, вперше було відкрито літню мовну школу на базі оздоровчої бази «Економіст» з метою покращення рівня володіння іноземною мовою студентів- майбутніх економістів. Готуючись до роботи у таборі, викладачі підготували ряд завдань, вправ, кейсів, озброїлися науково-популярними фільмами, підготували теми до обговорення, які є актуальними та цікавими для студентів-майбутніх економістів, які б викликали жвавий інтерес та допомогли б удосконалити мовленнєві компетенції. Але життя не завжди відповідає очікуванням, а озброєння матеріалами та бажання працювати на результат – це далеко не єдина умова успіху. Табір пристосовано до відпочинку студентів, отже в ньому немає аудиторій, дошки, навчального обладнання, тощо. Та й студенти, які нарешті склали іспити, не готові знову вивчати граматику чи виконувати вправи. Але зрозуміло, що мотивація студентів є ключовим фактором успіху у навчанні. Отже, необхідно було організувати роботу викладачів і студентів таким чином, щоб отримати максимальний результат та поєднати відпочинок із задоволенням 3 набуття нових

знань, умінь та навичок, а також можливістю підтримати та покращити рівень володіння іноземною мовою. Кількість студентів становила 80 осіб, а термін перебування в школі – 10 днів. Спочатку було проведено тренінг з метою визначення очікувань студенів від навчання в мовній школі. Звісно, студенти очікували розважитися, весело провести час, завести нових друзів, відпочити на березі моря. Після заповнення листа очікування студентів перед викладачами постала задача максимально поєднати цілі, поставлені перед викладачами керівництвом, із очікуваннями, які мали студенти. Необхідно зазначити, що цей досвід був першим, а одним із важливих завдань для викладачів було поставити роботу школи на постійну основу, тобто зацікавити студентів і викликати бажання приїхати знову. Зрозумілим було те, що теми повинні бути цікавими, такими, які викликають жваву дискусію. Усі вправи, завдання – інтерактивними та динамічними. З цією метою викладачі поділили студентів за групами відповідно до кількості викладачів. Так народилася інтерактивна авторська технологія працювати за «пунктами призначення».

На нашу думку, використання саме авторських інтерактивних технологій відповідає вимогам сучасного процесу освіти.

«Інтерактивне («inter» - взаємний, «act» - діяти) навчання – спеціальна форма діяльності; це діалогове навчання, під час якого відбувається взаємодія викладача і студента» [25, с. 179 – 189]. Інтерактивні технології навчання – це така форма організації процесу навчання, у якому студент не може не брати участь у колективній співпраці, у процесі навчання, заснованому на взаємодії всіх його учасників.

Розглянемо поняття «технологія». О.М. Пєхота визначає, що технологія є сукупністю методів і засобів, які використовуються викладачем для реалізації дидактичних принципів з метою підвищення ефективності навчального процесу [44, с. 256]. І.М. Богданова вважає, що технологія – (від грець. – мистецтво, майстерність, уміння та логіка) – це сукупність методів, допоміжних пристроїв обробки, виготовлення, зміни стану, властивостей матеріалу, що застосовуються у процесі виробництва

продукції; спосіб реалізації людьми конкретного складного процесу шляхом розділення його на систему взаємопов'язаних процедур і операцій, які виконуються більш менш однозначно і мають за мету досягнення високої ефективності [4, с. 284].

О. Падалка розглядає педагогічну технологію, як сценарій організації навчально-пізнавальної діяльності слухачів з метою опанування обраною професією; модель системи дій викладача та слухача, які необхідно виконати 4 під час оптимально організованого навчально-виховного процесу з метою отримання високого рівня професіоналізму [47, с. 253]. А.В. Семенова [4, с. 284] визначає технологію навчання, як систему методів, прийомів і дій викладачів й студентів у процесі навчання, яка має на меті підвищення ефективності навчання.

Найкращим прикладом технологій в освіті є авторські технології навчання, завдяки яким досягається очікуваний результат, але це не є обов'язковою підставою для широкого використання їх іншими. Водночас, розуміння технології в освіті все ж таки опирається на досягнення певного результату в навчально-виховному процесі. Також розглянемо поняття інтерактивності. „Інтерактив" з англійської від „interact", де „inter" – взаємний і „act" – діяти. Таким чином, інтерактивний – здатний до активної взаємодії, діалогу.

Появі інтерактивної технології «пунтк призначення» сприяла методика «за станціями». Розробкою цієї методики займалася ціла низка зарубіжних вчених, а от на сучасному етапі проблемі навчання «за станціями» присвячені праці К. Е. Безукладникова, М. Г. Засєдатєлєвої, Є. Н. Нельзіної. Сутність цієї методики полягає в дійовому, самостійному й диференційованому навчанні, що дозволяє вивчити новий і повторювати вже вивчений матеріал. Основною умовою організації навчального процесу за цією методикою є те, що учням надається матеріал й інструкції до його опрацювання. Основними принципами, на які спирається навчання в даній організаційній формі, є принцип інтегративності, принцип активності й самостійності учнів в учбовій діяльності, принцип поєднання індивідуальної і колективної роботи.

Інтерактивність – постійна активна взаємодія всіх суб'єктів навчання із застосуванням співнавчання і взаємонавчання (колективного, групового, навчання у співпраці), де студент і педагог є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, що спрямоване на самореалізацію самостійності кожного, з тих, хто навчається. Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії тих, хто навчається. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і викладач і той, хто навчається є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють.

А. В. Семенова розглядає поняття інтерактивне навчання, як навчальний процес, що будується на принципах гуманізації, демократизації, диференціації й індивідуалізації та являє соціальне мотивоване партнерство, центром уваги якого є не процес викладання, а організована творча співпраця рівноправних особистостей на рівні суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Учена вважає, що інтерактивне навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, 5 використання методів, які дають можливість створити ситуації пошуку, ризику, сумніву, успіху, протиріччя, переконання, співпереживання, задоволення чи смутку, аналізу та самооцінки своїх дій, спільне розв'язання проблем [62, с. 148-152]. А.В. Семенова також розглядає поняття інтерактивна технологія, яку визначає: „така організація навчального процесу, за якої неможлива неучасть того, хто навчається у колективному взаємодоповнюючому, заснованому на взаємодії всіх його учасників, процесі навчального пізнання: або кожен студент має конкретне завдання, за яке він повинен публічно звітувати, або від його діяльності залежить якість виконання поставленого перед групою завдання. Інтерактивні технології навчання містять чітко спланований очікуваний результат навчання, окремі інтерактивні методи і прийоми, що стимулюють процес пізнання, і розумові та навчальні умови й процедури, за допомогою яких можна досягти запланованих результатів" [62, с. 149].

Спланований та очікуваний результат у нас був, інтерактивні методи та прийоми ми розробили та підготували. Викладачі розподілили студентів на групи не за рівнем володіння мовою через звичне тестування, а за приналежністю до факультетів університету. Це було зроблено свідомо, щоб наблизити студентів до умов реального спілкування та дозволити їм відчути свої сильні та слабкі сторони. Нашою метою було зруйнувати звичні штучні умови, де всі студенти мають приблизно однаковий рівень володіння мовою (в університеті студенти звикли до роботи в групах з однаковим рівнем володіння іноземною мовою). Таким чином студенти отримали змогу протягом десяти днів брати участь у всіх видах роботи в конкурентному мовному середовищі, що значно підвищило їхню мотивацію щодо покращення свого рівня володіння мовою у майбутньому.

У результаті цієї роботи ми отримали чотири групи студентів, тобто кожний викладач працює з однією групою певний час (в нашому випадку 30 хвилин), виконуючи конкретні завдання. Потім група студентів переміщується в наступний пункт призначення, де інший викладач виконує з ними новий вид роботи. Після цього група переміщується далі за «пунктами призначення». Кожного дня викладачі та студенти працювали на пунктах призначення над однією з тем: Careers, Cultural Differences, Regional Investments, Innovations та інші. Важливим є те, що тема для всіх пунктів є єдиною, а характер завдань – різним. Час, за який кожний викладач опрацьовує матеріал зі студентами, є однаковим на всіх пунктах. Викладачі керують процесом і часом. Всі види робіт і характер завдань обговорюються серед викладачів, і кожний виконує конкретні завдання одного з блоків єдиної загальної теми.

Тема заняття, матеріал, що вивчається, характер завдань обговорюється всіма викладачами. Структура заняття з використання технології «пункт призначення» залежить від кількох факторів, а саме: • теми уроку;

• типу уроку;

• рівня й організації групи;

• навичок, що опрацьовуються.

Тема уроку може бути єдиною для всіх пунктів, але можливий і такий варіант заняття, коли на кожному з пунктів розглядається один з аспектів якоїсь об'ємної теми, як-от: аспекти Management, Personnel, Strategy, Finance у рамках загальної теми Marketing.

Якщо це урок вивчення нового матеріалу, студенти повинні пересуватися за пунктами у певній чіткій послідовності, залежно від етапів уроку.

Якщо ж це урок узагальнення знань, то можливою є робота у будь-якій послідовності, студенти самі можуть обирати наступний пункт призначення.

Викладач може запропонувати різний за складністю матеріал для тієї чи іншої групи залежно від рівня володіння іноземною мовою, тобто технологія враховує індивідуальні особливості студентів. Можна поділити студентів не за рівнем володіння мовою, тоді умови учбового процесу наблизяться до умов реального середовища, а студенти отримають додаткову мотивацію покращувати свій рівень володіння мовою. Пункти можуть бути організовані з урахуванням навичок, що відпрацьовуються, тобто кожний з викладачів працює над розвитком певної групи навичок (читання, аудіювання, письма, мовленнєвих навичок). Серед переваг технології можна зазначити такі, як динамічність процесу навчання, можливість студентів слухати мову не одного, а кількох викладачів під час заняття, вивчати новий матеріал і повторювати вже вивчений у цікавій формі роботи на занятті, розвивати здібності працювати в команді, співпрацювати, конкурувати між групами, можливість використовувати її як на практичних заняттях з іноземної мови, так і під час контролю самостійної роботи студентів, охопити великий обсяг матеріалу.

Інтерактивна технологія «пункт призначення» влучно заповнила всі недоліки у процесі навчання в літньому таборі. Вона надала динаміку та підвищила ефективність засвоєння знань. У нашому випадку, навчання було зорієнтовано на подолання комунікативних бар'єрів, збільшення лексичного запасу, покращення мовленнєвих компетенцій.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Інтерактивна технологія «пункт призначення» є новою авторською технологією, яка може застосовуватися з метою підвищення рівня володіння мовленнєвими компетенціями студентами-майбутніми економістами. Ця технологія дає змогу опрацювати великий обсяг матеріалу, використовуючи різноманітні форми роботи, прийоми та методи, надає студентам можливість сприймати мовлення не одного, а різних викладачів протягом заняття, пересуватися і швидко пристосовуватися до змін у мовному середовищі, конкурувати, що спонукає їх до отримання більш високих результатів. Наприкінці роботи табору викладачі провели опитування серед студентів про відповідність результатів навчання їх попереднім очікуванням та з'ясували, що результати перевищили всі очікування. Студенти говорили про їх вмотивованість до подальшого вивчення мови, бажання приїхати наступного року та показати кращі результати.

Щороку студенти з нетерпіння очікують початку нового сезону роботи літньої мовної школи, а у викладачів є натхнення до нових розробок та експериментів.

Можна виділити наступні позитивні сторони використання технології «пункт призначення»:

1. Даний вид роботи створює позитивний психологічний клімат в групі, а, отже, підвищує мотивацію вивчення іноземної мови.

2. При такому виді роботи студенти можуть вчитися не тільки у викладача, а й один у одного, що часом буває навіть більш ефективним.

3. Всі студенти побувають і попрацюють на всіх станціях, виконають той же обсяг роботи, який планується для традиційного заняття, але в малій групі робота виконується більш ефективно і результативно, при цьому такий формат змушує студентів бути активними протягом усього часу.

4. Підвищення самостійності студентів.

5. Студенти розвивають соціальну компетенцію.

Необхідно згадати і деякі труднощі під час роботи. А саме:

1. Підготовка заняття за технологією «пункт призначення» вимагає від викладача набагато більше часу і фантазії, ніж інші форми.

2. При поганій підготовці або організації робота може перейти в хаос.

3. Наявність певних умов: добре підготовлений роздатковий матеріал, оптимальна кількість студентів.

Є також ряд проблематичних моментів, які викладач повинен добре продумати перед роботою. Наприклад, роль викладача при даній формі роботи. На наш погляд, тут можливі різні варіанти. Він може працювати на одній зі станції, наприклад, брати участь в бесіді по темі, може надавати індивідуальну допомогу, на яку завжди не вистачає часу при традиційній формі заняття, а може просто спостерігати за роботою групп [51, с. 192].

Таким чином, навчання з використанням технології "пункт призначення" - одна з ефективних форм організації освітньої діяльності на заняттях з іноземної мови, що розвиває регулятивні та комунікативні, універсальні навчальні дії і забезпечує усвідомлене і міцне засвоєння знань і умінь. З нашої точки зору, такий вид навчання володіє безперечним потенціалом і дуже перспективний. В рамках міжкультурної комунікації це концептуально нова організація навчального процесу, основними принципами якої є високий ступінь мотивації і орієнтація на активну практичну діяльність самого студента, самостійність і співпрацю в команді, вироблення стратегії вирішення поставленого завдання.

3.2.3. Пілотна программа «Школа молодих науковців»

Стратегічним завданням державної освітньої політики є вихід української освіти на ринок світових освітніх послуг, поглиблення міжнародної співпраці, розширення участі навчальних закладів, педагогів і вчителів, учнів, студентів і науковців у проектах міжнародних організацій та співтовариств.

Молоді науковці, як-то: магістранти, аспіранти, здобувачі, молоді викладачі, які мають на меті реалізувати увесь свій

потенціал, побудувати кар'єру та досягти успіху, повинні володіти такою системою знань, умінь і навичок, яка б дала змогу бути конкурентноспроможним на ринку праці, співпрацювати з зарубіжними колегами, партнерами, писати статті іноземною мовою, брати участь у міжнародних програмах і проектах. Спілкування іноземною мовою у професійних ситуаціях є невід'ємною складовою їх розвитку й успіху, а важливість удосконалення комунікативної компетенції молодих науковців протягом життя не викликає сумнівів.

Отже, усе вищезазначене дає підстави говорити про важливість удосконалення іншомовної комунікативної компетенції молодих науковців. До того ж, спираючись на один з принципів реалізації безперервної освіти в Україні, а саме принцип організації навчання відповідно до потреб особистості і ринку праці на базі вищих навчальних закладів, використання інших форм навчання, одним із альтернативних варіантів удосконалення комунікативних компетенцій науковців можна вважати їх навчання у літній мовній школі. Літня мовна школа молодого науковця дає змогу у вільний від роботи час (літній період) підвищити рівень володіння іноземною мовою, вдосконалити комунікативну компетенцію й відповідає принципу неперервної мовної освіти, а досвід роботи у літній мовній школі, описаний у статтях [27], дозволяє говорити про ефективність навчання іноземної мови магістрів-майбутніх економістів, аспірантів, здобувачів і молодих викладачів університету.

Беручи до уваги світові тенденції до розвитку освіти протягом життя, стратегію створення системи безперервної мовної освіти, соціально-економічні, технологічні та соціокультурні виклики, треба наголосити на важливості підвищення кваліфікації молодих науковців; організації навчання відповідно до потреб особистості і ринку праці на базі вищих навчальних закладів, а також використання інших форм навчання. Мовну школу молодого науковця можна назвати саме такою альтернативною формою навчання.

Робота у літній мовній школі була побудована за технологією «пункт призначення» [27], тобто на кожному з пунктів молоді

науковці мали змогу працювати з одним із викладачів англійської мови й виконувати різні типи завдань, присвячених темі дня. Теми обиралися відповідно до вимог сьогодення. Беручи до уваги те, що єдиний європейський простір означає для фахівців єдиний ринок праці з високою конкуренцією, молоді науковці повинні вільно володіти іноземною мовою, що стане однією з їх переваг на ринку праці, у наукових колах тощо. Однією з найважливіших умов для цього є володіння іншомовною комунікативною компетенцією. Виходячи з цього, викладачі обрали для молодих науковців теми, що відповідають викликам сьогодення, а саме: Carreer Opportunities, адже молоді науковці мають на меті просуватися по кар'єрних сходах, брати участь у міжнародних проектах і програмах; Leadership, адже лідерські якості є дуже важливими для самореалізації, успішної співпраці, роботі у команді; Business Correspondence, Writing a CV, адже правильне укладання ділової кореспонденції, написання резюме, супровідних листів до участі у міжнародних програмах і проектах, при влаштуванні на роботу є невід'ємною складовою ділової комунікації; написання анотацій до статей і статей іноземною мовою, особливості наукового стилю, характерні конструкції й лексика. На кожному з пунктів призначення відпрацьовувалися навички одного з видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письма. Для цього застосовувалися такі методи роботи, як «снігова куля», «мереживна пилка», «кейс-метод», метод проектів, метод навчальних ситуацій, рольові ігри, тощо. Застосування аудіовізуальних засобів у процесі удосконалення комунікативної компетенції молодих науковців дозволяє не тільки поліпшити навички аудіювання, а й розвивати мовленнєві навички.

Можливість використання різних методів та прийомів на заняттях з англійської мови з використанням цієї технології, сприймати мовленння не одного, а кількох викладачів, індивідуальних стиль викладання кожного з них, динамічність і швидке пристосування до змін у мовному середовищі дозволяє говорити про переваги даної технології для удосконалення іншомовної мовленнєвої компетенції молодих науковців.

Отже, розглядаючи тему Carreer Opportunities, на різних пунктах призначення молодим науковцям були запропоновані такі завдання: розглянути приклад резюме, активізувати активну лексику з теми, пригадати основні правила укладання резюме, укласти власне резюме англійською мовою; користуючись інформацією про ділову людину, скласти її резюме, знайти переваги й недоліки в резюме партнера, вивчити інформацію про досвід роботи людини й дати пораду, що слід включити до резюме.; вивчити приклад супровідного листа до резюме, активізувати активну лексику з теми, обрати об'яву про нову роботу (із запропонованих реальних об'яв), укласти супровідний лист про прийом на роботу; подивитися відео інтерв'ю про наймання на роботу, послухати думку експертів, подивитися ще одне інтерв'ю та спробувати охарактеризувати його самостійно, потім послухати експерта, тощо.

Розглядаючи тему Leadership, завдання на кожному з пунктів можуть бути таким: відгадати прикметники-якості характеру (з поданих прикметників з пропущеними літерами чи тільки за першою й останньою літерами), активізувати лексичний матеріал з теми, розповідаючи про сильні й слабкі сторони характеру, визначити якості характеру, потрібні лідеру; прослухати діалоги про певні ситуації на робочому місці й дати характеристику кожному з героїв, розв'язати кейс про відбір на роботу людини з лідерськими якостями характеру з поданих кандидатів, тощо.

При написанні статей чи анотацій до статей англійською мовою було запропоновано вивчити декілька анотацій та статей, виділити активну лексику з теми, типову для наукового стилю англійської мови, написати анотації до поданих статей інших авторів, написати анотацію до власної статті, тошо.

Працюючи над темою Business Etiquette, молоді науковці виконували такі завдання: погоджувалися чи заперечували існування певних правил ділового етикету в діалогічному мовленні, а потім перевіряли правильність своїх думок, прослуховуючи текст; прочитали про культурні звичаї різних національностей та намагалися визначити країну (з поданих на картках); розіграли

ситуативні діалоги, користуючись знаннями про культурні звичаї та діловий етикет певних країн, тощо.

Інтерактивна технологія «пункт призначення» є новою експерементальною технологією, яка застосовується з метою удосконалення іншомовної мовленнєвої компетенції як однієї із складових професійної компетентності фахівців. Можливість використання різних форм роботи, прийомів та методів на занятті з використанням цієї технології, сприймати мовлення не одного, а кількох викладачів, динамічність і швидке пристосування до змін у мовному середовищі дозволяє говорити про ефективність технології, що дає змогу отримання більш високих результатів у процесі навчання. Використання інших, неаудиторних форм роботи, удосконалення комунікативної компетенції магістрантів, аспірантів, молодих науковців, викладачів сприяє підвищенню не тільки їх іншомовної мовленнєвої компетенції, а й професійної компетенції взагалі, відповідає принципу створення системи безперервної мовної освіти.

ЗАКЛЮЧЕННЯ

Таким чином, сумуючи все вищезазначене, в аспекті нашого дослідження, іншомовна мовленнєва компетенція студентів-майбутніх економістів – це вміння користуватися іноземною мовою в процесі різних видів комунікації в ділових ситуаціях, правильно використовувати систему мовних і мовленнєвих норм і вибирати комунікативну поведінку, що відповідає ситуації ділового спілкування.

Завданнями викладачів, щодо удосконалення мовленнєвих компетенцій студентів-майбутніх економістів є не лише удосконалення безпосередньо навичок спілкування іноземною мовою та розширення лексичного запасу ділової іноземної мови, а також формування основних понять необхідних для коректної професійної та ділової поведінки.

Узагальнюючи теоретичні положення поняття іншомовної комунікативної компетенції зроблено наступні висновки.

Проблема формування іншомовної мовленнєвої компетенції студентів-майбутніх економістів в умовах немовного ВНЗ є актуальною для теоретичного вивчення викладачами кафедри й розробки нових прийомів, технологій, пілотних програм, посібників тощо, адже підвищення рівня володіння іншомовною мовленнєвою компетенцією майбутніми економістами є запорукою їх успішності в подальшому професійному зростанні. Навчання студентів іноземної мови й досягнення рівня, що є достатнім для практичного використання іноземного мови в майбутній професійній діяльності дозволяє говорити про формування іншомовної професійної мовленнєвої компетенції.

У програмі з англійської мови для Одеського національного економічного університету зазначено, що студентам необхідно набути як професійної компетенції, так і комунікативної іншомовної компетенції. В даному випадку йдеться про набуття необхідних знань, умінь та навичок користування іноземною мовою.

В рамках реформування сучасної вищої освіти в Україні кафедрою іноземних мов ОНЕУ розроблена концепція розвитку навчально-виховного процесу, яка пропонує:

- формування комунікативної компетенції на базі Національної програми з іноземних мов, розробленою Міністерством освіти та науки України та Британської Радою.
- використання нових активних форм і методів навчання іноземної мови;
- втілення форм дистанційного навчання;
- оновлення науково-методичної бази;

Окрім того, з метою оновлення змісту освіти і технологій навчання кафедра орієнтує навчальні програми на компетентісний підхід, який характеризується розвитком логічного, творчого та критичного мислення у студентів на заняттях з іноземної мови; поліфункціональністю та міждисциплінарністю.

Майбутнім фахівцям економічних спеціальностей з фахово-спрямованими знаннями іноземних мов доводиться виконувати певні завдання у певних умовах, у специфічному оточенні та специфічних сферах діяльності. Виконання професійної іншомовної діяльності передбачає виконання певного ряду дій із застосуванням власних компетенцій з метою досягнення результату.

Отже, основними аспектами підготовки студентів ОНЕУ з іноземної мови є:

- вдосконалення навиків читання, письма, говоріння та аудіювання;
- вміння вести бесіду на іноземній мові в межах повсякденної та професійної тематики;
- розвиток навиків роботи з технічними засобами в процесі вивчення іноземної мови;
- втілення курсу «Ділова іноземна мова» в навчальну програму;
- підготовка студентів до участі в олімпіадах, конференціях та міжнародних програмах.

У контексті дослідження усного мовлення як основи формування комунікативної компетенції майбутніх економістів з іноземної мови треба відмітити, що мовленнєва діяльність постає одночасно метою, змістом, формою і засобом навчання. Вона має певну структуру, до якої входять наступні категорії усно-мовленнєвого спілкування: ситуація, роль, позиція, спільнота, вид і сфера комунікації. На основі аналізу сучасної вітчизняної та зарубіжної психолого-педагогічної літератури ми дійшли висновку, що проблемі розвитку комунікативних умінь надавалася значна увага. Вона розглядалася як багатоаспектна. Здатність студентів спілкуватися іноземною мовою забезпечується формуванням у них іншомовної комунікативної компетенції, зміст якої зумовлений такими видами компетенції: мовною, мовленнєвою та соціокультурною. Мовна компетенція включає мовні знання (лексичні, граматичні), мовленнєві вміння (фонетичні та орфографічні) і відповідні соціокультурні знання (країнознавчі та лінгвокраїнознавчі). Мовленнєва компетенція включає чотири види комунікацій: аудіювання, говоріння, читання і письмо. Компетенція у говорінні - це компетенція в діалогічному та монологічному мовленні. Отже, у студентів необхідно формувати вміння користуватися обома формами мовлення. Лексична компетенція складається з лексичних знань і мовленнєвих лексичних навичок, граматична - з граматичних знань і мовленнєвих граматичних навичок; фонологічна - фонетичних знань та мовленнєво-слухових навичок тощо. Досягнення комунікативної компетенції неможливе без оволодіння певним обсягом культурної інформації, без ознайомлення студентів з культурою народу, мову якого вивчають. У зв'язку з цим компонентом змісту навчання поряд з комунікативною компетенцією виступає також і соціокультурна, що складається з країнознавчої та лінгвокраїнознавчої.

Комунікативна компетенція є складним, багатокомпонентним утворенням, що складається з численних підсистем, які є її невід'ємними складниками, і без яких навчання іноземної мови в цілому, і формування іншомовної мовленнєвої компетенція зокрема, є неможливим. Вивчення теоретичних засад поняття

комунікативної компетенції, існування різних моделей комунікативної компетенції, виділення її складових в залежності від конкретних задач дослідження, дає викладачам змогу сформувати достатню теоретичну базу для постановки конкретних практичних завдань. Формування соціокультурної складової іншомовної мовленнєвої компетенції є важливою ланкою формування професійної комунікативної компетенції студентів-майбутніх економістів, беручи до уваги специфіку іншомовної підготовки студентів у немовному ВНЗ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреев А. А. Роль і проблемивикладача в середовищі-Learning/ А. А. Андреев // Висш. образование в России. – 2010. –No 8/9. – С. 43
2. Бадюл Л. М. Мовленнєві компетенції як професійна складова майбутніх економістів / Л. М. Бадюл // Вісник Харківського національного педагогічного університету ім. І.Г.Сковороди. - Харків ХНПУ. – 2014
3. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації [Електронний ресурс] / Ф. С. Бацевич // www.terminy-mizhkultkomunikacii.wikidot.com/k.
4. Богданова І. М. Модульний підхід до професійно-педагогічної підготовки вчителя / Інна Михайлівна Богданова ; Південноукраїнський держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса : Маяк, 1998. – 284 с.
5. Ботвина Н. В. Культура и гуманизм. /Н. В. Ботвина. -М. Наука, 1991. -192с.
6. Вакарчук І. Завдання післядипломної педагогічної освіти в контексті вдосконалення системи освіти України / І. Вакарчук // Директор школи. - 2009. - № 2 (530). - С. 3-8.
7. Водяницька І. І. Модель науково-методичної роботи випереджаючій освіти для сталого розвитку [Електронний ресурс] І. І. Водяницька. – 2011. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/25047/
8. Вольфовська Т. О. Комунікативна компетентність молоді як одна з передумов досягнення життєвої мети / Т. О. Вольфовська // Шляхи освіти. – 2001. - № 3. – с. 13-16.
9. Галашова О. Г. Формування культури професійного мовлення студентів економічних спеціальностей у процесі навчання іноземної мови / О. Г. Галашова // І Міжнародна науково-практична конференція науковців, науково-педагогічних працівників, аспірантів, докторантів та магістрів «Європейська стратегія створення освітнього середовища у вищих технічних і професійних навчальних закладах». - 18 -

20 травня 2017 року Національний університет водного господарства та природокористування (м. Рівне). -13с.
10. Гез Н. И. Формирование коммуникативной компетенции как объект зарубежных методических исследований / Н. И. Гез // Иностранные языки в школе. – 1985. - № 2. – с. 17-24.
11. Глухов В.П. Основы психолингвистики : учеб. пособие для студентов педвузов / В. П. Глухов. – М. : АСТ : Астрель, 2005. – 351 с.
12. Головань С.М. Компетентнісний підхід у навчанні інформатики і комп'ютерної техніки студентів економічного ВНЗ / М. С. Головань // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2007. - № 18-19. – с. 19-32. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2007_18-19_4
13. Гришкова Р. О. Імплементація європейський освітніх стандартів у навчання англійської мови студентів нефілологічних спеціальностей // Наукові праці. Серія Педагогіка – 2010. – Том 136. – Випуск 123. – с. 114-118.
14. Дідур Ю. І. Детальна денотатно-номінативна класифікація ергонімів / Ю. І. Дідур // Наукові записки КДПУ імені В. К. Винниченка. Серія «Філологічні науки» : зб. наук. праць. — Кіровоград : Лисенко В. Ф., 2016. — Вип. 146. — 678 с. — С. 358-364
15. Євдокімова-Лісогор Л.А. Розвиток мотивації щодо вивчення іноземної мови на основі використання соціокультурного компонента / Л. А. Євдокимова-Лісогор // Психолого-педагогічні проблеми становлення сучасного фахівця : зб. наук. ст., матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 15-16 трав. 2013 р. / Харк. нац. екон. ун-т. – Х. : ХНЕУ; ХОГОКЗ, 2013. – 494 с.
16. Елизаветина Т. М. Компьютерные презентации от риторики до слайд-шоу / Елизаветина Т. М. – М. : КУДИЦ-ОБРАЗ, 2003. – с. 234
17. Заволока С. І. Впровадження новітніх технологій у процес навчання іноземній мові (на прикладі французької мови) / С. І. Заволока // Науково-практичний журнал «Наука і освіта»,

№4/cxxxxv Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського, м.Одеса. - 2016 р.
18. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. Видання С. Ю. Ніколаєва // К.: Ленвіт, 2003.– 273 с.
19. Ірхіна Ю. В. Навчання розуміння автентичних текстів студентів фізичного виховання на основі педагогічної інтеграції / Ю. В. Ірхіна, Л. О. Михайлова // Науковий вісник ПНПУ імені К. Д. Ушинського : зб. наук. пр. №1 (збірник наукових праць) – Одеса, 2015. – С. 269–275.
20. Карпова О. О. Застосування мультимедійних засобів в процесі навчання іноземної мови в економічному ВНЗ / Олена Олегівна Карпова // Теорія та методика навчання фундаментальним дисциплінам у вищій школі : між нар. наук.-практ. конф. : статті. – Кривий Ріг : НМетАУ, 2012. – с. 113-119
21. Карпова О. О. Презентація як засіб перевірки індивідуальних завдань студентів-економістів з іноземної мови. Електронний ресурс. – Режим доступу: http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/
22. Карпова О. О. Презентація як засіб перевірки індивідуальних завдань студентів-економістів з іноземної мови / Олена Олегівна Карпова // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. – Київ-Вінниця : Планерю - № 27. – с. 309-314
23. Карпова О. О. Мультимедійна технологія як сучасна педагогічна технологія навчання іноземної мови в економічному ВНЗ / Олена Олегівна Карпова // Використання педагогічних технологій у практиці роботи сучасної школи: тези між нар. наук.-практ. Інтернет-конф. 15-17 лют. 2012 р. : тези доп. – Переяслав-Хмельницький : КСВ, 2012. – 320 с.
24. Карпова О. О. Навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій :

монографія / О. О. Карпова. – К. : Інститут обдарованої дитини, 2016. – 216 с. ISBN 978-966-2633-51-1
25. Карпова О. О. Читання іноземних економічних статей як засіб організації НДР студентів-економістів / О. О. Карпова // Наука і освіта. – 2012. - №8. – с. 68-70
26. Керекеша О.В. Формування оцінно-рефлексивної самостійності майбутніх економістів у процесі фахової підготовки / О. В. Керекеша: монографія : ОНЕУ. – Одеса : ВД «Білка», 2015. – с. 167.
27. Керекеша О.В., Барабаш Ю.Г. Використання інтерактивної авторської технології «пункт призначення» у формуванні професійної компетентності студентів-економістів // Проблеми сучасної педагогічної освіти. - РВНЗ Кримський гуманітарний університет. – Випуск 36. – Ч.2. – Ялта, 2012. – С. 179 – 189.
28. Керекеша О.В., Барабаш Ю.Г. Інтерактивна авторська технологія на допомогу роботі у літній мовній школі // Витоки педагогічної майстерності. Збірник наукових праць. Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка. – Випуск 9. – Полтава, 2012. – Серія «Педагогічні науки». – С. 88 – 92.
29. Керекеша О. В., Барабаш Ю. Г. Використання інтерактивної авторської технології «пункт призначення» у формуванні професійної компетентності студентів ОНЕУ, Керекеша О.В., Барабаш Ю.Г. Інтерактивна авторська технологія на допомогу роботі у літній мовній школі / О. В. Керекеша, Ю. Г. Барабаш. – Витоки педагогічної майстерності
30. Керекеша О. В. Напрацювання другого року використання інтерактивної технології «пункт призначення» у літній мовній школі / О. В. Керекеша // Науково-метод. журнал «Педагогіка і психологія професійної освіти». - збірник №13. - м. Львів. - 2013 р.
31. Китайгородская Г.А. Методические основы інтенсивного обучения иностранным язикам. – М.: Изд-во Московского университета, 1986. – 224 с.

32. Колесникова И.Л., Долгина О.А. Англо-русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков. – СПб.: Изд-во «Русско-Балтийский информац. Центр «БЛИЦ», «Cambridge University Press», 2001. – 224 с.
33. Кострицяя Н. М. Система культурологічної підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі : автореф. дис . . д-ра пед. наук: 13. 00. 04 / Наталія Миколаївна Кострицяя . – Київ : Б. в. , 2012 . – 36 с.
34. Кот М. І. Використання інтерактивної авторської технології «пункт призначення» на заняттях з іноземної мови / М. І. Кот // Наук.-метод. журнал «Педагогіка і психологія професійної освіти» НПУ ім. М.П. Драгоманова. - м. Львів. - випуск № 2. - 2016 р.
35. Кремень В. Г. Інформаційно-телекомунікаційні технології в освіті й формування інформаційного суспільства / Кремень В.Г. // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті : досвід, проблеми, перспективи : зб. наук. праць. – Львів : ЛДУ БЖД, 2006. – с. 3-6
36. Лазарева Г. С. Использование мультимедийной презентации для обеспечения качества обучению говорению на иностранном языке : дис. На здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 / Лазарева Анна Сергеевна. – Томск, 2007. – 173 с.
37. Ларіонова О.І. Особливості формування соціокультурної компетенції у немовному ВУЗі на матеріалі іноземної мови [Електронний ресурс] / О. І. Ларіонова // http:// www.nbuv.gov.ua>portal/ soc_Gum/Vlush/Fild/ 2012...5.pdf.
38. Левицкая И.А. Формирование социокультурной компетенции студентов (на материале технического университета) [Электронный ресурс] / И. А. Левицкая // http://www.dissercat.com/content/formirovanie-sotsiokulturnoi-kompetesii-studentov.
39. Леонтьев А. А. Коммуникативность: пришло ее время / А. А. Леонтьев. – ИЯШ. – 1991. – № 5

40. Лепьохіна М.В. Психолонгвістичні особливості контролю в оволодінні іншомовним мовленнєвим мисленням / М. В. Лепьохіна, Ю. Б. Снісаревська // Збірник статей «Проблеми сучасної педагогічної освіти. - Серія «Педагогіка і психологія». - Випуск 45. - частина 4. - 2014р. - стор. 158-164
41. Лесневська К.В. Формування соціокультурної особистості в умовах економічного ВНЗ - Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, 2014 р.
42. Макарова Т. М. Дослідницька робота як один із шляхів розвитку мовної компетентності студентів // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки. – 2010. – Вісник №17. - с. 103-110
43. Муравйова Н.Г. Понятие социокультурной компетенции в современной науке и образовательной практике / Н. Г. Муравйова // Вестник Тюменского госцдарственного университета. – 2011. – № 9. – С. 136 – 143.
44. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://guonkh.gov.ua/reforma_osviti/1517.html
45. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) [Электронный ресурс] / Э.Г.Азимов, А.Н.Щукин // http://www.gramota.ru
46. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / [О. М. Пєхота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.] ; за заг. ред. О. М. Пєхоти. — К. : А.С.К., 2001. — 256 с.
47. Основний зміст освітньої галузі «Іноземна мова» - Електронний ресурс http://studopedia.ru/16_113822_osnovniy-zmist-osvitnoi-galuzi-Inozemna-mova---za-zmistom-derzhavnogo-standartu.html
48. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иностранной речи / Е. И. Пассов. – М., 2001. – 212 с.
49. Педагогічні технології : навч. посіб. для вузів / [Падалка О. С., Нісімчук А. М., Смолюк І. О., Шпак О. Т.]. — К. : Українська енциклопедія, 1995. — 253 с.

50. Петерсон Л. Теорія і практика побудови безперервної освіти: монографія / поід ред. Г. В.Дорофеєва. - М., 2001
51. Петрушенко О. О. та ін. Застосування мультимедійних засобів навчання у процесі вивчення іноземної мови у вищих навчальних закладах економічного профілю. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://undip.org.ua/upload/iblock/444/5 07.pdf
52. Полат Е. С. Метод проектів на заняттях з іноземної мови / Е. С. Полат // Іноземні мови у школі. – 2000. - № 3. – с. 3-9.
53. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. І. Помету, Л. В. Пироженко; за ред. О. І. Помету. – К. : А.С.К., 2004. – 192 с.
54. Причина Ю. В. Складові чотирьох видів мовленнєвих компетенцій та види лексичних експериментів / Ю. В. Причина, Г. О. Руденко // Львівський навчально-науковий центр професійної освіти Національного педагогічного університету ім.Драгоманова М.П. - Науково-методичний журнал «Педагогіка і психологія професійної освіти». – м. Львів. - №2. - 2016 р.
55. Программа з англійської мови для професійного спілкування. Колектив авторів: Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок, В. О. Іванцева, Л. Й. Клименко, Т. І. Козимирська, С. І. Кострицька, Т. І. Скрипник, Н. Ю. Тодорова, А. О. Ходцева. – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.
56. Прокопова О. П. Мовленнєво-комунікативна компетентність як одна із складових професійного становлення фахівця / О. П. Прокопова // Збірник наукових праць Кам'янець – Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна / [редкол.: П. С. Атаманчук (голова, наук.ред.) та ін.]. –2010. – Вип. 16: Формування професійних компетентностей майбутніх учителів фізико-технологічного профілю в умовах євроінтеграції – С. 54-57
57. Редько В.Г., Пасічник О.С. Засоби реалізації діалогу культур у змісті шкільних підручників з іноземних мов [Електронний ресурс] / В. Г. Редько, О. С. Пасічник // http://www.naub.od.edu.ua.

58. Резолюція конференції «Неперервна освіта: проблеми, пошуки, перспективи» // Післядипломна освіта в Україні. - 2007. - № 12. - С. 73
59. Робоча навчальна програма з дисципліни «Іноземна мова професійного спілкування» / Розробник викладач Тарасенко М.І. // кафедра іноземних мов ОНЕУ, 2016. – 7-8 с.
60. Руденко Г. О. Формування мовленнєвих компетенцій у студентів ВНЗ немовного профілю / Г. О. Руденко, Ю. В. Причина // науково-методичний журнал «Педагогіка і психологія професійної освіти». - №2. - м. Львів. - 2016 р. - с.47-56
61. Саф'ян (Томчаковська) Ю.О. О принципах контролю та критеріях оцінювання рівня володіння іноземною мовою студентами ВНЗ // НАУКОВИЙ ВІСНИК ОНЕУ, - № 19 (171). – Одеса. – 2012. – с. 190-198
62. Саф'ян (Томчаковська) Ю.О. Комунікативні мовленнєві компетенції (загальні положення) // НАУКОВИЙ ВІСНИК ОНЕУ.– № 17 (169).– Одеса. – 2012.–С.160-167.
63. Саф'ян (Томчаковська) Ю.О. О принципах контролю та критеріях оцінювання рівня володіння іноземною мовою студентами ВНЗ // НАУКОВИЙ ВІСНИКОНЕУ.– № 19 (171).– Одеса. – 2012.–С. 190-198
64. Семенова А. В. Педагогічні технології організації та управління самостійною роботою студентів як засіб підвищення ефективності підготовки майбутніх фахівців / А. В. Семенова // Наука і освіта : наук.-практ. Журнал Південного наукового центру АПН України. – 2004. - № 4—5. — С. 148—152.
65. Сметанський М. І. Педагогічні умови активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів / Сметанський Микола Іванович // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – 2000. - № 2. – с. 4-12. – (Серія «Педагогіка і психологія»).
66. Соловова О. М. Методика навчання іноземним мовам : Базовий курс лекцій : Посібник для студентів педагогічних

вузів та викладачів / О. М. Соловова. – М. : Просвітництво, 2002. – 239 с.
67. Сумина Г. А. Использование мультимедийных технологый в учебном процессе вуза [Текст] / Г. А. Сумина, Н. Ю. Ушакова // Успехи современного естествознания. – 2007. - № 5. – с. 76-78
68. Сушко З. М. Формування умінь науково-дослідної роботи студентів у ході вивчення іноземної мови / З. М. Сушко, Ж. М. Бобир // Педагогічна освіта : теорія і практика. – 2013. – Вип. 14. – с. 214-218 с. 215
69. Тарасюк Л. Н. Якісні аспекти розвитку університетської освіти в Великобританії: навч.-метод. посібник / Л. Н. Тарасюк. – М., 2005. – С. 22–23
70. Тарнопольский О. Б., Кожушко С. П. Методика обучения английскому языку для делового общения : Учебное пособие. К.: Ленвит, 2004. – с. 192
71. Тимофеева Е.М. Научно-исследовательская работа студентов технических вузов / Тимофеева Е. М., Белик Н. П., Тимофеева А. С. // Фундаментальные исследования. – 2007. - № 12. - с. 462-463
72. Тинкалюк О. Сутність і структура іншомовної комунікативної компетенції студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів / О.Тинкалюк // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – 2008. – Вип. 28. – С. 53 – 63.
73. Тукало М. Д. Мультимедійні системи навчання як новий методологічний засіб інтерактивного навчання [Текст] / М. Д. Тукало // Збірник наукових праць Академії педагогічних наук України. – К., 2006
74. Федоренко Ю. П. Формування та розвиток комунікативної компететентності / Ю. П. Федоренко / Portal / Soc_Gum / Npd / 2011_3 / fedcren / pdf
75. Федоренко Ю. П. Формування у старшокласників комунікативної компетенції в процесі вивчення іноземної мови: автореф. Дис. … канд.. пед. наук: 13.00.09 / Ю. П.

Федоренко. – Волинський держ. Ун-т імені Л. Українки. – Луцьк, 2005. – 20 с.
76. Филипенко С. Л. Сучасні та інноваційні підходи викладання англійської мови для студентів [Текст] / С. Л. Филипенко // Збірник наукових праць Донецького нац. Ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк. 2009
77. Филонович С. Р. Life-longlearning: наслідки для вищоїшколи /С. Р. Филонович // Пит.навч. – 2010. – No 4. – С. 55–65
78. Хуторський А. В. Технологія евристичного навчання / А. В. Хутірський // Нові технології. – 1998. - № 4. – с. 15-19.
79. Хуторський А.В. Технологія проектування ключових та предметних компетенцій // Інтернет-журнал "Ейдос". - 2005. - http://www.eidos.ru/journal/2005/1212.htm.
80. Чорновол-Ткаченко О. О. Науково-дослідницька діяльність студентів у ВНЗ України : зміст та завдання / О. О. Чорновол-Ткаченко // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2009. - №866. Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – Вип. 59. - с. 194-201
81. Шарко В. Д. Нові технології навчання [Текст] / В. Д. Шарко ; [за ред. автора]. – Херсон : Олді-Плюс, 2001. – 206 с.
82. Шостак И. И. Лексическая и семантическая системность как средство формирования иноязычного мышления студентов неязыковых вузов / И. И. Шостак // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – № 5, Ч. 2. – Тамбов, 2013. – С. 217–219
83. Щаннікова Л. М. Особливості застосування мультимедійних технологій на заняттях з іноземної мови [Текст] / Л. М. Щаннікова // Збірник наукових праць Запорізького нац. Ун-ту. – Запоріжжя, 2008
84. Щерба Л. В. О трояком аспекте мовних явищ та о експерименті в мовленні / Л. В. Щерба // Мовна система та речева діяльність. – М., 2004. – 432 с.
85. Яремчук В.П. Основи науково-дослідної роботи студентів : навчальний посібник для студентів факультетів гуманітарного

профілю / [Віталій Яремчук]; [2-ге вид., виправл.]. – Острог : Національний університет «Острозька академія», 2012. – 56 с.
86. Яслинська К. М. Особливості перекладу економічних текстів з німецької мови / К. М. Яслинська // Збірник наукових праць «Педагогічні науки» Херсонський державний університет. - збірник № 75. - 2017 р.
87. Bill Mascull. Market Leader. Pre – Intermediate Business English Teacher's Resource Book. – Longman, 3rd Edition. – 216 p.
88. Boublik V. The Ricardian Model of Energy Service Companies, 2013 p.
89. David Cotton, David Falvey, Simon Kent. Market Leader. Pre – Intermediate Business English Coursebook. –Longman, 3rd Edition. – 176 p.
90. John Rogers. Market Leader/ Pre – Intermediate Practice File. – Longman, 3rd Edition. – 96 p
91. Kerekesha O. Usage of interactive author's technology "Destination" to improve the professional competence of future economists / Olga Kerekesha, Yulia Barabash – "The EU as a mode of soft power in the Eastern Neighbourhood" Editura Universitatii "Alexandru Ioan Cuza". Iasi, Romania. – 2013 p.
92. https://sites.google.com/site/innovacijnadialnist/naskrizne-navcanna

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Бадюл Людмила Миколаївна – старший викладач кафедри іноземних мов ОНЕУ, м. Одеса

Барабаш Юлія Георгіївна – канд.філол.наук, доцент кафедри іноземних мов ОНЕУ, м. Одеса

Бублик Віолета Вадимівна – викладач кафедри іноземних мов ОНЕУ, м. Одеса

Галашова Олена Геннадіївна – старший викладач кафедри іноземних мов ОНЕУ, м. Одеса

Дідур Юлія Ігорівна – канд.філол.наук, старший викладач кафедри іноземних мов ОНЕУ, м. Одеса

Заволока Світлана Іванівна – старший викладач кафедри іноземних мов ОНЕУ, м. Одеса

Ірхіна Юліана Валентинівна – канд.пед.наук, доцент кафедри іноземних мов ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, м. Одеса

Карпова Олена Олегівна – канд.пед.наук, доцент кафедри іноземних мов ОНЕУ, м. Одеса

Керекеша Ольга Владиславівна – завідувач кафедри, канд.пед.н., доцент кафедри іноземних мов ОНЕУ, м. Одеса

Тарасенко (Кот) Мар'яна Ігорівна – викладач кафедри іноземних мов ОНЕУ, м. Одеса

Лепьохіна Марина В'ячеславівна – старший викладач кафедри іноземних мов ОНЕУ, м. Одеса

Лесневська Катерина Вікторівна – старший викладач кафедри іноземних мов № 2 НУ «ОЮА», м. Одеса

Причина Юлія Вікторівна – викладач кафедри іноземних мов ОНЕУ, м. Одеса

Руденко Ганна Олександрівна – викладач кафедри іноземних мов ОНЕУ, м. Одеса

Томчаковська (Саф'ян) Юлія Олегівна – канд.філол.наук, доцент кафедри іноземних мов № 2 НУ «ОЮА», м. Одеса

Шостак Ірина Іванівна – канд.пед.наук, доцент кафедри іноземних мов ОНЕУ, м. Одеса

Яслинська Катерина Михайлівна – старший викладач кафедри іноземних мов ОНЕУ, м. Одеса

ДОДАТКИ

Додаток 1.

Загальні (скорочені) шкали для оцінювання за DIALANG

Рівень ЗЄР	**Читання**
AI	Результати вашого тесту свідчать про те, що ви знаходитесь на рівні або нижче рівня A1 з читання за шкалою Ради Європи. На цьому рівні людина може розуміти дуже прості речення, напр. у написах та постерах, або в каталогах.
A2	Результати вашого тесту свідчать про те, що ви знаходитесь на рівні A2 з читання за шкалою Ради Європи. На цьому рівні людина може розуміти дуже короткі, прості тексти. Вона може вилучати спеціальну інформацію, яку вона шукає, в простих повсякденних текстах, таких як реклама, листівки, меню та розклади, і може розуміти короткі прості особисті листи.
B1	Результати вашого тесту свідчать про те, що ви знаходитесь на рівні B1 з читання за шкалою Ради Європи. На цьому рівні люди можуть розуміти тексти на повсякденній або пов'язаній з роботою мові. Вони можуть розуміти особисті листи, в яких автор описує події, почуття та бажання.
B2	Результати вашого тесту свідчать про те, що ви знаходитесь на рівні B2 з читання за шкалою Ради Європи. На цьому рівні люди можуть розуміти статті та доповіді про сучасні події, в яких автор займає особисту позицію щодо проблеми або виражає особливу точку зору. Вони можуть розуміти дуже короткі оповідання чи популярні новели.
C1	Результати вашого тесту свідчать про те, що ви знаходитесь на рівні C1 з читання за шкалою Ради Європи. На цьому рівні люди можуть розуміти довгі та складні фактичні й літературні тексти, так само як і стилістичні відмінності. Вони можуть розуміти "спеціалізовану" мову у статтях і технічних інструкціях, навіть якщо це поза межами їх діяльності.
C2	Результати вашого тесту свідчать про те, що ви знаходитесь на рівні C2 на або над цим рівнем з читання за шкалою Ради Європи. На цьому рівні люди можуть читати без жодних проблем майже всі види текстів, включаючи тексти абстрактного характеру і такі, що містять важку лексику й граматику, напр.: посібники, статті на спеціальні теми і літературні тексти.

Додаток 2

Рівень ЗЄР	**Письмо**
Al	Результати вашого тесту свідчать про те, що ви знаходитесь на рівні A1 з письма за шкалою Ради Європи. На цьому рівні люди можуть писати короткі прості листівки, напр., при надсиланні поздоровлень до свята. Вони можуть заповнювати формуляри про особисту інформацію, напр., написати своє ім'я, національність та адресу в реєстраційній карті готелю.
A2	Результати вашого тесту свідчать про те, що ви знаходитесь на рівні A2 з письма за шкалою Ради Європи. На цьому рівні люди можуть писати короткі, прості записки або повідомлення про звичайні справи та повсякденні потреби. Вони можуть написати дуже короткі особисті листи, напр., дякуючи комусь за щось.
Bl	Результати вашого тесту свідчать про те, що ви знаходитесь на рівні B1 з письма за шкалою Ради Європи. На цьому рівні люди можуть писати прості тексти на знайомі теми або на теми особистих інтересів. Вони можуть писати особисті листи з описом досвіду та вражень.
B2	Результати вашого тесту свідчать про те, що ви знаходитесь на рівні B2 з письма за шкалою Ради Європи. На цьому рівні люди можуть писати чіткі детальні тексти про широке коло питань, пов'язаних з їхніми інтересами. Вони можуть написати есе або доповідь, викладаючи інформацію та презентуючи певні аргументи "за" або "проти" певної точки зору. Вони можуть писати листи, звертаючи увагу на особисту значущість подій та вражень.
Cl	Результати вашого тесту свідчать про те, що ви знаходитесь на рівні C1 з письма за шкалою Ради Європи. На цьому рівні люди можуть писати чіткі та добре структуровані тексти і досить широко висловлювати свої точки зору у певному обсязі. Вони можуть писати про складні питання в листі, есе або доповіді, виділяючи, на їх погляд, найбільш важливі факти. Вони можуть писати тексти різних видів в обґрунтованому та особистому стилі відповідно до рівня уявного читача.
C2	Результати вашого тесту свідчать про те, що ви знаходитесь на рівні C2 з письма за шкалою Ради Європи. На цьому рівні люди можуть писати чітко і зв'язно та у певному стилі. Вони можуть писати складні листи, доповіді або статті таким чином, щоб допомогти читачеві визначити й запам'ятати важливі факти. Вони можуть писати огляди та резюме професійних або літературних текстів.

Додаток 3

Рівень ЗЄР	**Аудіювання**
Al	Результати вашого тесту свідчать про те, що ви знаходитесь на або нижче рівня А1 з аудіювання за шкалою Ради Європи. На цьому рівні люди можуть розуміти дуже прості фрази про самих себе. знайомих їм людей та речі навколо них, коли люди говорять повільно і чітко.
A2	Результати вашого тесту свідчать про те, що ви знаходитесь на рівні А2 з аудіювання за шкалою Ради Європи. На цьому рівні люди можуть розуміти вирази і найуживаніші слова про важливі для них речі, напр., елементарну особисту та сімейну інформацію, покупки, роботу. Вони можуть зрозуміти основний зміст коротких, чітких, простих повідомлень та оголошень.
Bl	Результати вашого тесту свідчать про те, що ви знаходитесь на рівні В1 з аудіювання за шкалою Ради Європи. На цьому рівні люди можуть розуміти основний зміст чіткого "нормативного" мовлення про знайомі речі, пов'язані з роботою, навчанням, дозвіллям і т.д. 3 теле- та радіопрограм про поточні справи або програм, що мають особистий або професійний інтерес, вони можуть зрозуміти основний зміст, якщо мовлення відносно повільне й чітке.
B2	Результати вашого тесту свідчать про те, що ви знаходитесь на рівні В2 з аудіювання за шкалою Ради Європи. На цьому рівні люди можуть розуміти довші відрізки мовлення і лекції та слідкувати за складними лініями аргументації, якщо тема досить знайома. Вони можуть розуміти більшість теленовин та програм про поточні справи.
Cl	Результати вашого тесту свідчать про те, що ви знаходитесь на рівні С1 з аудіювання за шкалою Ради Європи. На цьому рівні люди можуть розуміти усне мовлення, навіть коли воно нечітко структуроване і коли думки та погляди не виражені експліцитно. Вони можуть розуміти телепрограми та фільми без надмірних зусиль.
C2	Результати вашого тесту свідчать про те, що ви знаходитесь на рівні С2 з аудіювання за шкалою Ради Європи. На цьому рівні люди можуть розуміти будь-який вид усного мовлення, чи то живого, чи із засобів зв'язку. Вони також розуміють носія мови, який розмовляє швидко, якщо вони мають певний час, для того щоб звикнути до особливостей вимови.

Наукове видання

За загальною редакцією Керекеши Ольги Владиславівни

МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ ПІДВИЩЕННЯ МОВЛЕННЄВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

Монографія

Підписано до друку 06.12.2017. Формат 60*84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 8,54
Тираж 300 прим. Замовлення № 1206

Друкарня «Атлант» ВОІ СОІУ
65029, м. Одеса, Ольгієвський узвіз, 8
Свідоцтво ДК №3564 від 31.08.2009
Тел.: 728-45-71
e-mail: ev_atlant@ukr.net